



Қазақстан балалары

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

2 (02) МАУСЫМ 2023

**ЗОРЛЫҚ-
ЗОМБЫЛЫҚҚА
ЖОЛ ЖОҚ!**



БАЛАЛАР МЕН ОЛАРДЫҢ МҮДДЕЛЕРІ ҮШІН / ВО ИМЯ И В ИНТЕРЕСАХ ДЕТЕЙ



ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒАРТУ МИНИСТРЛІГІ
БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ КОМИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КОМИТЕТ ПО ОХРАНЕ ПРАВ ДЕТЕЙ



ҚЫМБАТТЫ ДОС! СЕНІМ ТЕЛЕФОНЫ АРҚЫЛЫ КӨМЕКТЕСУ ҚҰПИЯ ЖӘНЕ ТЕГІН!

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің қолдауымен Telegram мессенджерінде 2019 жылдан бастап кәмелетке толмағандарға қатысты құқықтардың бұзылуын, зорлық-зомбылықты немесе қатыгез қарым-қатынасты анықтау мақсатында құрылған «Bala Qorgau» чаты жұмыс істейді.

Өтініштерге жедел жауап беру мақсатында **24/7 режимінде BalaQorgaubot2.0** Telegram-боты **іске қосылды.**



ДОРОГОЙ ДРУГ! ПОМОЩЬ ПО ТЕЛЕФОНУ ДОВЕРИЯ АНОНИМНА И БЕСПЛАТНА!

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

При поддержке Комитета по охране прав детей Министерства просвещения Республики Казахстан в мессенджере Telegram с 2019 г. функционирует чат «BalaQorgau», который создан с целью выявления нарушения прав, насилия или жестокого обращения в отношении несовершеннолетних.

Для оперативного реагирования на обращения **в режиме 24/7 работает** Telegram-бот **BalaQorgauBot2.0.**

БАЛАЛАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ МЕН АМАНДЫҒЫ
БІЗДІҢ ҚОЛЫМЫЗДА! ЖАЙ ҒАНА ТЕЛЕФОНҒА
**ҚОҢЫРАУ ШАЛЫҢЫЗ,
СІЗГЕ КӨМЕКТЕСЕДІ!**

БЕЗОПАСНОСТЬ И БЛАГОПОЛУЧИЕ
ДЕТЕЙ В НАШИХ РУКАХ!
**ПРОСТО ПОЗВОНИ
ПО ТЕЛЕФОНУ, И ТЕБЕ ПОМОГУТ!**

АСТАНА Қ. КОДЫ / КОД Г. АСТАНЫ +7(7172)

74 25 28



ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАН!

Қазақстандықтар үшін мамыр айы – бір-біріне тікелей қатысы бар Қазақстан халқының бірлігі күні, Отан қорғаушылар күні және Жеңіс Күні сияқты тамаша мерекелерді атап өтетін ерекше ай.

Ұлы Отан соғысы аяусыз жаудың жолында иықтарын тірестірген көптеген халық өкілдерін біріктірді. Олардың қатыгез шайқастардың отты жалынында шыңдалған және өлім қаупінің алдындағы күш сынағына төтеп беріп, уақыт сынынан өткен достығы, адалдығы мен сенімдері ұрпақтар үшін идеалға айналды.

Мұнда қоныс аударған мыңдаған адам үшін екінші Отанына айналған Қазақстан ұлтаралық келісімнің, өзара этномәдени әрекеттестіктің және қарапайым адам достығының үлгісі болып табылады. Мұнда кез келген ұлттың кез келген өкілі басқа адамға: «Менің жан досым!» – дей алады. Дәл осы «достық» ұғымы бейбіт өмірдің негізі болып табылады. Біз бәріміз тең құқықтар мен тең мүмкіндіктерге ие қазақстандықтармыз...

Жаздың алғашқы күні бүкіл әлемде Халықаралық балаларды қорғау күні атап өтіледі. Бұл жай ғана балалық шақ мерекесі емес, бізге, ересектерге, планетаның барлық кішкентай

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ!

Для казахстанцев май – особенный месяц, когда мы отмечаем замечательные праздники: День единства народа Казахстана, День защитника Отечества и День Победы, имеющие непосредственное отношение друг к другу.

Великая Отечественная война сплотила представителей многих народов, вставших плечом к плечу на пути безжалостного врага. Их дружба, верность и преданность, закаленные в горниле жестоких битв и выдержавшие проверку на прочность перед лицом смертельной опасности, прошли испытание временем и стали идеалом для потомков.

Казахстан, ставший второй Родиной для тысяч переселенных сюда людей, являет собой пример межнационального согласия, этнокультурного взаимодействия и простой человеческой дружбы. Здесь любой человек любой национальности может сказать другому: «Друг ты мой сердечный!» Именно понятие «дружба» есть основа мирной жизни. Все мы являемся казахстанцами, имеющими равные права и равные возможности...

В первый летний день во всем мире отмечается Международный день защиты детей. Это не просто праздник детства, а напоминание нам,

тұрғындарының тағдырына біз жауапты екенімізді еске салатын мереке.

Тәрбие мәселелері адамзат тарихындағы үнемі толғандыратын мәселе, өйткені балалар – ата-анасының, отбасының, ұрпақтың, ұлттың жалғасы... Аристотель де: «Тәрбие – бақытта қуаныш, ал бақытсыздықта – алданыш», – деген екен.

Көрнекті педагог Адольф Дистервегтің керемет сөздері бар: «Адам соншалықты жетілген кезде, оның өзінің кейінгі өмірінде өзін-өзі тәрбиелеуге күші мен еркі болады және оны қалай жүзеге асыра алатынын біледі, сонда оның алған тәрбиесі аяқталады, өз мақсатына жетеді».

Өміріміздің басында әрқайсымыз гүл бүршігі сияқты жабықпыз. Бүршік күннің жылуын, суды сіңіріп, топырақтан қоректенгеннен кейін ғана ашылып, онда жасырылған гүлдің барлық сұлулығы көрінеді. Дәл сол сияқты, өмірінің басынан бастап адамның жеке басына адам сүйіспеншілігі мен «қорек» – назар мен қамқорлық қажет, сонда ғаламның әр адамға салған барлық қайталанбас сұлулығы ашылып, көрінеді. Біз бәріміз, шын мәнінде, бізді жақсы көретіндердің «туындылары» болып табыламыз.

Бұрыннан белгілі: ешкім өздерін жақсы көрмеген балалар жақсы көре, сүйе алмайтын ересектерге айналады. Бұған жол беруге біздің моральдық құқығымыз жоқ.

Сонымен, кез келген жас жеткіншекке қараған сайын, әйгілі жаңашыл педагог Шалва Александрович Амонашвилидің сөздерін еске түсірейік: «Бала өзіне деген шынайы және риясыз сүйіспеншілікті сезінген бойда бақытты болады...»

Еліміздің болашағы ата-бабаларымыз бен әкелеріміздің өсиетіне лайық болуы үшін барлық балаларды жақсы көріп, қамқор бола білейік! ■

**Насымжан Жамбековна
Оспанова,**

Қазақстан Республикасы
Оқу-ағарту министрлігі
Балалардың құқықтарын қорғау
комитетінің төрайымы

взрослым, о том, что именно мы ответственные за судьбу всех маленьких жителей планеты.

Проблемы воспитания волновали человечество на протяжении всей его истории, ведь дети – продолжение родителей, семьи, рода, нации... Еще Аристотель говорил: «Воспитание – в счастье украшение, а в несчастье – прибежище».

Выдающемуся педагогу Адольфу Дистервегу принадлежат замечательные слова: «Воспитание, полученное человеком, закончено, достигло своей цели, когда человек настолько созрел, что обладает силой и волей самого себя образовывать в течение дальнейшей жизни, и знает способ и средства, как он может это осуществить».

В самом начале своей жизни каждый из нас подобен цветочному бутону – так же закрыт. Только после того, как бутон получит тепло солнца, воду и питание из почвы, он раскроется и станет видна вся красота таившегося в нем цветка. Точно так же человеческая личность с самого начала жизни нуждается в тепле человеческой любви и «питании» – внимании и заботе, чтобы раскрыться и обнаружить всю неповторимую красоту, какую Вселенная вложила в каждого человека. Все мы, по сути, являемся «произведениями» тех, кто нас любит.

Давным-давно замечено: дети, которых не любят, становятся взрослыми, которые не умеют любить. Допустить этого мы не имеем морального права.

Так давайте каждый раз, обращаясь к любому юному созданию, будем вспоминать слова знаменитого педагога-новатора Шалвы Александровича Амонашвили: «Ребенок становится счастливым, как только ощущает к себе искреннюю и бескорыстную любовь...»

Будем любить и беречь всех детей, чтобы будущее нашей страны было достойным памяти предков и заветам отцов! ■

**Насымжан Жамбековна
Оспанова,**

председатель Комитета
по охране прав детей
Министерства просвещения
Республики Казахстан



ПЕДАГОГТЕРГЕ / ПЕДАГОГАМ

Е. М. Песина

Зорлық-зомбылыққа
жол жоқ!

стр. 6

**Т. М. Столярова
А. К. Нургалиева**

Новые формы
воспитательной работы
в вопросах профилактики
правонарушений

стр. 12

Омарова Г. Б.

Формы и методы предпола-
гаемой диагностики по вы-
явлению состояния благо-
приятной среды в школе

стр. 21

Г. К. Амангельдинова

Агрессия у детей
и роль родителей
в ее преодолении

стр. 30

АТА-АНАЛАРҒА / РОДИТЕЛЯМ

Қ. М. Тайболатов

Эмоциялар күнделігі –
эмоционалдық
интеллекті дамытуға
апаратын кілт

стр. 36

И. Калачева

Семья и общество: новые
границы сотрудничества

стр. 50



БАЛАЛАРҒА / ДЕТЯМ

ПОДГОТОВКА К ЕНТ

стр. 69



Е. М. Песина,
«АУДҰИ» КЕАҚ,
Алматы қ.
редактор-корректоры

ЗОРЛЫҚ- ЗОМБЫЛЫҚҚА ЖОЛ ЖОҚ!

СТОП НАСИЛИЮ!

Е. М. Песина,
редактор-корректор,
НАО «НИГРЧ»,
г. Алматы

Зорлық-зомбылық – қазіргі заманның ең ауқымды көкейкесті мәселелерінің бірі. Әлемнің түпкір-түпкірінде оның алуан түрлі көріністерін байқауға болады. Жыл сайын миллионнан астам адам зорлық-зомбылық оқиғаларынан көз жұмып, ауыр дене жарақаттарын алып жатады. Көптеген елде отбасылық зорлық-зомбылықты қылмыс деп санайтын заңнама әлі күнге дейін жоқ.

Осы тұрғыда балаларға жасалған зорлық-зомбылық алаңдаушылық туғызады.

Бұл оқиғаларға қатысты ақпарат түрлі себептермен көп жағдайда жасырын түрде қалатындықтан, балалар үшін қорқыныш, зорлық-зомбылықты әлеуметтік тұрғыда қабылдау, ата-аналардың үнсіздігі, балаларға тән емес қатыгездік белең алуда. Отбасындағы зорлық-зомбылықтың құрбандары –

Насилие – одна из самых масштабных проблем современного общества. Во всех уголках мира можно видеть самые разнообразные его проявления. Ежегодно более миллиона людей на планете погибают от случаев насилия, еще больше получают телесные повреждения. Во многих странах до сих пор нет законодательства, криминализирующего домашнее насилие.

Наибольшую тревогу в этом плане вызывают факты насилия в отношении детей.

Недетская жестокость приобретает угрожающие масштабы, несмотря на то, что значительная часть информации об этих случаях остается скрытой по многим причинам: страх за детей, социальная приемлемость насилия, умолчание родителей и т. д. Что касается детей – жертв насилия в семье, то

Кез келген тіршілік иесі сияқты сіз де қауіптің алдында тұрғаныңызды үнемі түсіне аласыз. Сіздің ғажап қабілетіңіз бар – сізге қауіп төнгенің ескертіп, кез келген тәуекел жағдайынан алып шығуға көмектесуге дайын тұратын сіздің ішкі қорғаушыңыз.

Г. де Беккер. «Үрей қабілеті»



Как и любое существо, вы всегда можете понять, что находитесь перед лицом опасности. У вас есть дар – прекрасный внутренний защитник, который готов предупредить вас об угрозе и помочь выбраться из любой рискованной ситуации.

Г. де Беккер. «Дар страха»

балалар өздеріне зорлық-зомбылық жасайтындарға құқықтық тәуелділікте болады. Бұл әдетте, заң бойынша олардың құқықтары мен мүдделерін қорғауға тиіс олардың ата-аналары.

Өзімізді, жақындарымызды, бірінші кезекте балаларымызды зорлық-зомбылықтың барлық түрінен қалай сақтаймыз? Бұл өзекті сұрақтың жауабын Гэвин де Беккердің кітаптарынан табуға болады.

Гэвин де Беккер – қауіпсіздік жөніндегі американдық сарапшы, бестселлерлердің авторы, АҚШ үкіметінің, ірі корпорациялардың және әйгілі тұлғалардың қауіпсіздік мәселелері жөніндегі кеңесшісі. Қоғамдық тұлғаларды қорғау бойынша бас маман ретінде танылған, жоғары лауазымды тұлғалардың, жұлдыздардың және жеке тұлғалардың қауіпсіздігін қамтамасыз етеді.

они находятся еще и в правовой зависимости от тех, кто совершает в отношении них насильственные действия. Это как правило, родители, по закону обязанные представлять и защищать их права и интересы.

Как обезопасить себя, своих близких, в первую очередь детей, от всех форм проявления насилия? Ответ на этот животрепещущий вопрос можно найти в книгах Гэвина де Беккера.

Гэвин де Беккер родился в 1954 г. в Лос-Анджелесе. Считается пионером в области оценки угроз и проблем, связанных с выявлением и решением насильственных ситуаций. Его компания консультирует и предоставляет услуги по защите корпорациям, правительственным комитетам и частным лицам. Возглавлял команду, обеспечивающую безопасность во время официальных визи-



тов лидеров иностранных государств; разработал MOSAIC – особую компьютерную систему, занимающуюся выявлением потенциальных угроз в адрес представителей власти США, в том числе сенаторов и конгрессменов.

Де Беккер – старший член Совета по связям с общественностью Университета Калифорнии, сопредседатель экспертной комиссии Совета по вопросам бытового насилия.

Автор книг «Дар страха: Тайные сигналы выживания, защищающие нас от насилия», «Защищая дар», посвященных проблемам безопасности детей, «Не стоит бояться: реальная правда о риске безопасности и защите в эпоху терроризма».

В книге «Дар страха...» представлены реальные истории из жизни лю-



Гэвин де Беккер — американский эксперт по безопасности, автор бестселлеров, консультант по вопросам безопасности правительства США, крупных корпораций и известных личностей. Признан главным специалистом по защите общественных фигур, обеспечивает безопасность высших чиновников, звезд и частных лиц.

1954 жылы Лос-Анджелесте дүниеге келген. Зорлық-зомбылық жағдайларын анықтауға және шешуге байланысты қауіп-қатерлерді және мәселелерді бағалау саласындағы сарапшы болып саналады. Оның компаниясы корпорацияларға, үкіметтік комитеттерге және жеке тұлғаларға қорғану бойынша кеңес беріп, қызмет көрсетеді. Шет мемлекеттер көшбасшыларының ресми сапарлары кезінде қауіпсіздікті қамтамасыз ететін команданы басқарады; АҚШ-тың билік өкілдеріне, оның ішінде сенаторлар мен конгрессмендерге төнетін қауіп-қатерлерді анықтайтын MOSAIC ерекше компьютерлік бағдарлама әзірледі.

Де Беккер – Калифорния университетінің Қоғаммен байланыс жөніндегі кеңесінің аға мүшесі, Тұрмыстық зор-

дей, ставших или чуть было не ставших жертвами насилия. В каждом из случаев человек либо прислушивался к своей интуиции и выживал, либо игнорировал свой внутренний голос и расплачивался за это.

Обычно мы думаем о страхе как о чем-то плохом, однако де Беккер доказывает нам, что страх – это дар, способный защитить нас от зла. Он учит, как проникнуть в мысли и намерения человека, чтобы его поступки не обернулись ужасным сюрпризом.

ГэвинудеБеккеруедваисполнилось 13 лет, но он уже повидал в своей жизни столько насилия, сколько не видит среднестатистический взрослый человек за всю жизнь. Чтобы элементарно выжить, подростку пришлось научиться вычислять, что может произойти в следующую минуту



Ақталу — адамның пікірінше, оған қатысты әділетсіздік әдейілеп жасалады.

лық-зомбылық мәселелері жөніндегі кеңестің тең төрағасы.

АДАМДАРДЫ ЗОРЛЫҚ-ЗОМБЫЛЫҚ ЖАСАУҒА НЕ ИТЕРМЕЛЕЙДІ?

Де Беккер барлық себептерді төрт негізгі элементпен байланыстырады.

◆ **Ақталу** – адамның пікірінше, оған қатысты әділетсіздік әдейілеп жасалады.

◆ **Балама** – зорлық-зомбылық әділдік орнатудың және есесін қайтарудың жалғыз тәсілі болып көрінеді.

◆ **Салдары** – адамның ойынша, ол өзі жасаған зорлық-зомбылық әрекетінен кейін не болса да, өмір сүре алады. Агрессор (қудалаушы) түрмеге қамалудан қорықпайды, ол үшін ең бастысы – өз құрбанына қол жеткізу.

◆ **Қабілеттер** – адам алдына қой-

в самых страшных ситуациях. Умение предугадывать мысли и поступки он сделал делом всей своей жизни и теперь учит и других людей правильно распознавать сигналы.

Безопасность на уровне интуиции.

Как отмечает де Беккер, современный человек полностью забыл о том, что, заботясь о самом себе, следует полагаться на интуицию. Большинство из нас перекладывают решение проблем насилия на плечи полиции и системы правосудия, полагая, что они смогут защитить нас. Однако зачастую, когда мы обращаемся к властям, бывает уже слишком поздно.

Наравне с этим мы твердо верим, что усовершенствованные технологии защитят нас от опасности, что чем выше наши заборы и громче сигнализация, тем в большей безопасности мы себя ощущаем.

Однако существует более надежный источник защиты – **наша интуиция, или внутреннее чувство**. Обычно мы обладаем всей информацией, необходимой для того, чтобы защититься от определенных людей или ситуаций. Как и у любого другого животного, у нас есть встроенная система предупреждения о приближающейся опасности. Все в один голос восхваляют интуицию, коей обладают собаки, но де Беккер утверждает, что она уступает внутреннему чувству, которым наделен человек. Проблема заключается только в том, что мы не готовы довериться ему полностью.

«Доверие собственной интуиции не противоположно жизни в страхе». Настоящий страх не парализует, он придает человеку силы, помогает сделать то, что в обычных условиях он никогда бы не смог сделать.

Криминальная жилка в каждом из нас. Мы все склонны к криминальным мыслям и даже поступкам. Многих убийц называют «бесчеловечными», но, вне всяких сомнений, они не могут быть никем другим, кроме как людьми. Если один человек способен совершить некий противоправный поступок при определенных обстоятельствах, значит, это могут сделать

ған мақсатына жету үшін, өзінің физикалық мүмкіндіктерін қолдана алатындығына сенімді (күшін, реакциясының жылдамдығын, ептілігін, суық немесе атылатын қару қолдану және т.б.).

ҚАУІПТІ ҚЫЛМЫСКЕРЛЕРГЕ КЕЛЕСІ АЙЫРЫҚША БЕЛГІЛЕР ТӘН:

- ◆ пайымсыздық пен даңғойлық;
- ◆ мақсатқа талпынушылық;
- ◆ басқа адамдар үшін жиіркенішті нәрселерді жай қабылдау;
- ◆ шиеленісті жағдайда өзін байсалды ұстау;
- ◆ өзін үнемі бақылауда ұстау қажеттілігі.



АДАМНЫҢ ҚЫЛМЫС ЖАСАУҒА БЕЙІМ ЕКЕНДІГІН НЕ КӨРСЕТЕДІ?

Де Беккердің тәжірибесі бойынша, адамның бала кезінде көрген зорлық-зомбылығы немесе қиындықтары маңызды себептердің бірі болып табылады. Алайда, зорлық-зомбылыққа бейім адамдар, психопатияның алғашқы белгілерін шеберлікпен жасыра алады. Олар дені сау адамның кейпін керемет келтіріп, алғашқы көргенде «жай адам» болып көрінуі мүмкін.

и все остальные. Де Беккер не выясняет различия между «человеком» и «монстром». Напротив он пытается разобраться в том, есть ли у человека возможность или намерение причинить вред другим людям. Он приходит к выводу, что «источник насилия есть в каждом из нас; изменяются лишь наши взгляды на то, чем и как это можно оправдать».

ПОЧЕМУ ЛЮДИ СОВЕРШАЮТ НАСИЛИЕ?

Де Беккер сводит все аргументы к четырем основным элементам.

- ◆ **Оправдание** – человек полагает, что с ним намеренно поступили не по справедливости.
- ◆ **Альтернатива** – насилие выглядит как единственный способ добиться компенсации и справедливости.
- ◆ **Последствия** – человек думает, что сможет жить дальше, что бы ни последовало за совершенным им актом насилия. Агрессора (преследователя) не страшит перспектива тюремного заключения, главное для него – добраться до своей жертвы.
- ◆ **Способности** – человек уверен в том, что он может использовать все имеющиеся в его распоряжении ресурсы (возможности тела, физическую силу, быстроту реакции, ловкость, холодное или огнестрельное оружие и т. д.), чтобы добиться поставленной цели.

ОПАСНЫЕ ПРЕСТУПНИКИ ИМЕЮТ СЛЕДУЮЩИЕ ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ:

- ◆ безрассудность и бравада;
- ◆ целенаправленность;
- ◆ спокойная реакция на вещи, которые вызывают в других людях отвращение;
- ◆ удивительное спокойствие в конфликтных ситуациях;
- ◆ необходимость постоянно себя контролировать.

КЕЛЕСІ БЕЛГІЛЕР АЛАҢДАУШЫЛЫҚ ТУҒЫЗУЫ МҮМКІН

- ◆ Олар өте сүйкімді болып көрінеді.
- ◆ Олар тым көп сөйлейді, адамның назарын басқаға аудару үшін, әңгіме барысында ұсақ-түйектерге дейін тоқталады.
- ◆ Олар бізге өздері бірінші болып келеді және ешқашан керісінше емес.
- ◆ Олар бізге еліктейді немесе бізге тіл тигізу арқылы оларға жауап бергізіп, өз ойындарына қосылуға итермелейді.
- ◆ Олар «қалыптасқан команда» техникасына жиі жүгінеді, сөйлегенде өзінің құрбанымен бір қайықта екендігіне сендіру үшін, әрқашан «біз» есімдігін қолданады.
- ◆ Олар бізге көмектесудің амалын тауып, өзімізді оларға қарыздар сезінетіндей жағдай туғызады.
- ◆ Олар біздің «жоқ» дегенімізді елемейді немесе мойындамайды. Біреуге сізді айнытуға жол бермейді, себебі ол үшін бәрін өзі бақылағаны маңызды.

«Бізге өмірде параноик болмау керек, себебі бізді алаңдататын нәрселердің көбі ешқашан орын алмайды. Бірақ сонда да үй мен офистегі қауіпсіздік жүйелеріне немесе полицияға сену орынсыз». Бізге зиян келтіретін адамдар болғандықтан, олардың өзін түсінуді үйрену қажет. ■



ЧТО УКАЗЫВАЕТ НА СКЛОННОСТЬ К СОВЕРШЕНИЮ ПРЕСТУПЛЕНИЯ?

Опыт де Беккера подсказывает, что одним из важных факторов является насилие или трудности, с которыми человек сталкивался в детстве.

Однако люди, склонные к насилию, могут умело утаивать первичные признаки психопатии. Они способны великолепно играть роль нормального человека и производить, на первый взгляд, впечатление «обычного парня».

ТРЕВОЖНЫМИ МОГУТ БЫТЬ СЛЕДУЮЩИЕ СИГНАЛЫ

- ◆ Они слишком милы.
- ◆ Они слишком много говорят и приводят в разговоре как можно больше деталей, чтобы отвлечь наше внимание.
- ◆ Они всегда подходят к нам сами, и никогда наоборот.
- ◆ Они копируют нас или слегка оскорбляют, чтобы заставить ответить и включиться в их игру.
- ◆ Они прибегают к технике «формированной команды», используя всегда местоимение «мы», чтобы создать впечатление того, что находятся со своей жертвой в одной лодке.
- ◆ Они находят способ помочь нам, чтобы мы начали чувствовать себя у них в долгу (так называемая медвежья услуга).
- ◆ Они игнорируют или не признают наше «нет». Никогда не позволят никому отговорить вас, потому что им важно контролировать все самим.

«Мы не должны становиться по жизни параноиками, ведь большинство вещей, о которых мы сильно переживаем, никогда не происходит. И все-таки глупо доверять системам безопасности в домах и офисах или полагаться только на полицию». Поскольку нам причиняют вред люди, значит, нужно научиться понимать именно их. ■

ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІНДЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЖАҢА ТҮРЛЕРІ



**Т. М. Столярова,
А. К. Нургалиева,
Астана қ. № 22 мектеп-гимназиясы
директорының тәрбие жұмысы
жөніндегі орынбасарлары**

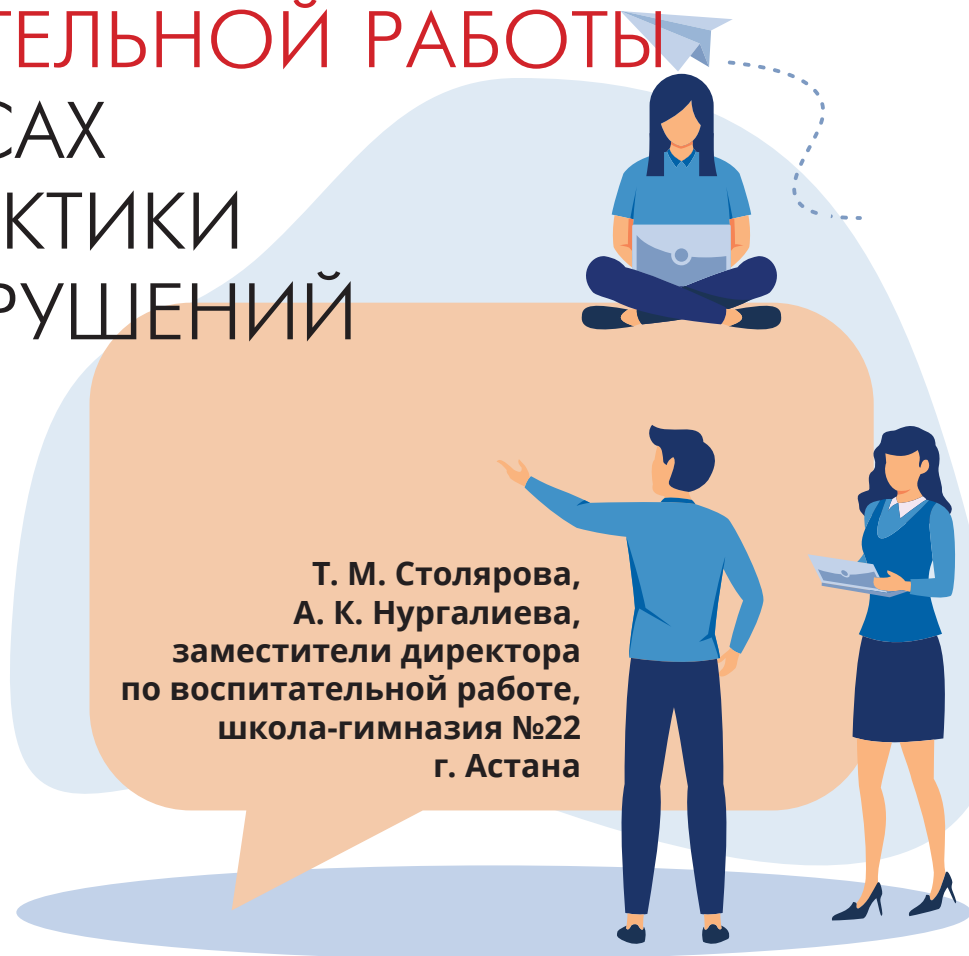
Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрі Ғани Бектайұлы Бейсембаев балалардың қауіпсіздігі мәселелері бойынша педагогтер мен ата-аналарға жасаған үндеуінде мынаны ерекше атап өтті: «Өкінішке орай, буллинг бүгінгі күні кең таралған құбылыстардың біріне айналды. Бізге, педагогикалық, азаматтық және ата-ана қоғамдастығына, бірігу және балаларымыздың өмірі мен денсаулығын қорғауға, өскелең ұрпақтың өмірлік құндылықтарын қалыптастыруға барлық ресурстарымызды жұмылдыруымыз керек».

Білім басқармаларының басшыларымен шұғыл кеңес өткізу кезінде министр тәрбие жұмысын және ата-аналармен өзара әрекеттесуді кү-

Вобращении к педагогам и родителям по вопросам безопасности детей министр просвещения Республики Казахстан Бейсембаев Ғани Бектаевич особо отметил: «К сожалению, сегодня буллинг становится одним из распространенных явлений. Всем нам, педагогической, гражданской и родительской общественности, необходимо сплотиться и мобилизовать все ресурсы на защиту жизни и здоровья детей, формированию жизненных ценностей подрастающего поколения».

Во время экстренного совещания с руководителями управлений образования министр дал конкретные поручения по усилению воспитательной работы и взаимодействию с родите-

НОВЫЕ ФОРМЫ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ВОПРОСАХ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ



**Т. М. Столярова,
А. К. Нургалиева,
заместители директора
по воспитательной работе,
школа-гимназия №22
г. Астана**

шейту бойынша нақты тапсырмалар берді, бұл өте уақтылы және орынды шара болып табылды.

Педагогикалық қызметтің көпжылғы тәжірибесі көрсеткендей, тәрбие жұмысының басым бағыттарының бірі білім беру мекемелерінде қауіпсіз тәрбиелік ортаны қамтамасыз ету болған және болып та қала береді.

Бірінші шепке жасөспірімдердің заңға қайшы тәртіптері шығады. Әлеуметтік ортада, кәмелетке толмағандардың жақын айналасында теріс қылықтардың алдын алуға бағытталған тәрбиелік шаралар республикамыздың әр білім беру мекемесінде әзірленген. Жұмыстың одан әрі тиімді болуы үшін Оқу-ағарту министрлігі Баланы қудалаудың алдын алу ереже-

лями, что явилось очень своевременной и актуальной мерой.

Многолетний опыт педагогической деятельности показывает, что одним из приоритетных направлений воспитательной работы было и остается обеспечение безопасной воспитывающей среды в учреждениях образования.

На первый план выходит профилактика противоправного поведения подростков. Комплекс воспитательных мер, направленных на предупреждение негативных явлений в социальной среде, ближайшем окружении несовершеннолетних, разработан в каждом образовательном учреждении республики. Для эффективной работы Министерством просвещения

лерінде жазылған баланы буллингтен қорғау құқықтары бекітілген заңнамалық базаны жетілдіруде.

Мектептің психологиялық қызметтерінің іс-әрекеті. Астаналық № 22 мектеп-гимназиясында профилактикалық қызмет жалпы білім берудің мақсаттары мен міндеттері, білім алушылардың жас және жеке тұлғалық ерекшеліктері, отбасында қалыптасқан жағдайы ескеріліп жүргізіледі.

Балаларға және ата-аналарға шұғыл көмек көрсету үшін «Бала қорғау» телеграм-чат жұмыс жасайды. Білім беру ұйымы әкімшілігінің, әлеуметтік-психологиялық қызметінің, құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша педагог жұмыскерлердің қызметі жұмыстың белсенді түрлері мен әдістерін қолдана отырып, іске асырылатын түрлі бағыттағы бағдар-

совершенствуется законодательная база, в которой закреплены права детей на защиту от буллинга, прописанные в Правилах профилактики травли ребенка.

Деятельность школьных психологических служб. Профилактическая деятельность в столичной школе-гимназии (ШГ) № 22 ведется с учетом общеобразовательных целей и задач, возрастных и индивидуально-личностных особенностей обучающихся, сложившегося положения в семье.

Для оперативной помощи детям и родителям действует телеграм-чат «Бала қорғау». Деятельность администрации организации образования, социально-психологической службы, педагогических работников по профилактике правонарушений осу-



Многолетний опыт педагогической деятельности показывает, что одним из приоритетных направлений воспитательной работы было и остается обеспечение безопасной воспитывающей среды в учреждениях образования.



ществляется с учетом реализуемых программ и проектов различных направлений, с применением активных форм и методов работы.

Объектами и субъектами профилактики являются все обучающиеся, а не только те из них, которые находятся в социально опасном положении. Основными целевыми группами, в отношении которых проводятся профилактические мероприятия, являются школьники, педагогический коллектив, семьи обучающихся.

На сегодняшний день в нашей школе обучаются 3889 учеников. По статистике, на городском учете в отделе по делам несовершеннолетних (ОДН) с 2018 г. не состоит ни один ученик.

В 2018 г. на городской учет был поставлен ученик школы за ложное оповещение о том, что в школе заложена

ламалар мен жобалар ескеріліп жүзеге асырылады.

Әлеуметтік қауіпті жағдайға түскен оқушылар ғана емес, барлық білім алушылар алдын алу жұмысының объектілері және субъектілері болып табылады. Жүргізілетін алдын алу іс-шараларының негізгі мақсатты топтары – оқушылар, педагогикалық ұжым, білім алушылардың отбасы болып табылады.

Бүгінгі күні біздің мектепте 3889 оқушы оқиды. Статистика бойынша қалалық жасөспірімдер ісі бойынша бөлімінде (ЖІБ) 2018 жылдан бері есепте тұрған оқушы жоқ.

2018 жылы мектепке бомба қойылды деп хабарлағаны үшін бір оқушы қалалық есепке алынды. Жасөспірім басқа елден келген және өз қылығын біздің республикамыздағы арнайы қызметтер қалай жұмыс жасайтынын білгім келді деп түсіндірді.

Қандай да бір себептермен тәуекел аймағына түскен барлық оқушылар мектептің үйірмелеріне және секцияларында қамтылған, мектептің өзін-өзі басқару және «Мейірімді істер» еріктілер клубының жұмысына қатысады.

Мысал ретінде оқушы Диас Айдабуловтың табыстары мен жетістіктерін айтуға болады. Жасөспірім мектеп тәртібін бұзғаны үшін мектепшілік есепте болған. Бірақ, біртіндеп мектеп кеңесінің жұмысына тартылды да, 11-сыныпта ол мектептің өзін-өзі басқарудың президенті болды. Белсенді қоғамдық қызметі үшін ол және оның «министрлер кабинеті» ҚР Пар-

бомба. Подросток переехал в наш город из другой страны и объяснил свой поступок тем, что хотел посмотреть, как работают спецслужбы нашей республики.

Все ученики, по тем или иным причинам попавшие в зону риска, заняты в кружках и секциях школы, принимают участие в работе школьного самоуправления и Волонтерского клуба «Добродел».

В качестве примера хочу привести успехи и достижения ученика Диаса Айдабулова. Подросток состоял на внутришкольном учете за нарушение школьной дисциплины. Но постепенно был привлечен в работу школьного совета и в 11 классе стал президентом школьного самоуправления (ШС). За активную общественную деятельность он и его «кабинет министров» были приглашены на экскурсию



Оқу жылы	2019 -2020	2020-2021	2021-2022	2022 -2023
МІБ	7	9	9	6
ЖІБ	0	0	0	0

Учебный год	2019 -2020	2020-2021	2021-2022	2022 -2023
ВШУ	7	9	9	6
ОДН	0	0	0	0

ламентіне экскурсияға шақырылды. Қазір ол ЖОО-нда білім алып жатыр, еріктілер қызметін жүргізеді және спорт шебері ретінде кішкентайларды жаттықтырады.

Құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша менеджер де үлкен жұмыс атқарып отыр. Бұл штат бірлігі Астана мектептерінде енгізілген. Біздің тәжірибеміз көрсеткендей гимназияның алдын алу қызметінің табысы көбінен біздің менеджер О. М. Гореваның арқасы.

в Парламент РК. Сейчас он обучается в вузе, ведет волонтерскую деятельность и как мастер спорта по борьбе тренирует малышей.

Большую работу проводит менеджер по профилактике правонарушений. Эта штатная единица введена в школах Астаны. И наш опыт показывает, что во многом успех профилактической работы гимназии – заслуга нашего менеджера О. М. Горевой.



Біз өз қызметімізді қалай жүзеге асырамыз?

Біз кәмелетке толмағандар құқық бұзушылықтарының алдын алу бойынша қызметтің негізгі міндеттерін белгілеп алдық:

- ◆ кәмелетке толмағандардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауды қамтамасыз ету;
- ◆ отбасылық сәтсіздікті анықтау және арнайы атаулы көмек көрсету;
- ◆ кәмелетке толмағандарды қылмысқа және қоғамға қарсы, заңсыз қылықтарға тарту оқиғаларын анықтау және жолын кесу;

Как мы осуществляем свою деятельность?

Нами выделены основные задачи деятельности по профилактике правонарушений несовершеннолетних:

- ◆ обеспечение защиты прав и законных интересов несовершеннолетних;
- ◆ выявление семейного неблагополучия и оказание специализированной адресной помощи;
- ◆ выявление и пресечение случаев вовлечения несовершеннолетних в совершение преступлений и антиобщественных, противоправных деяний;

- ◆ әлеуметтік қауіпті жағдайға түскен кәмелетке толмағандарды психологиялық-педагогикалық және құқықтық қолдау үшін жағдай жасау;
- ◆ білім алушыларға жеке көзқарас;
- ◆ білім алушылар арасында, педагогикалық жұмыскерлерге, ата-аналарға консультативтік – алдын алу жұмысын жүргізу;
- ◆ кәмелетке толмағандардың қадағалаусыздығының, панасыздығының, құқық бұзушылығының және



қоғамға қарсы әрекеттерінің алдын алу, осыған ықпал ететін себептерді және жағдайларды анықтау және жою.

Біздің мектеп әкімшілігінің, әлеуметтік-психологиялық қызметінің, педагогикалық ұжымның кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылығының алдын алу бойынша қызметі келесі қағидаттарға негізделген:

- ◆ заңдылық;
- ◆ балаларға ізгілік тұрғысынан қарау;
- ◆ алынған ақпараттың құпиялылығын сақтай отырып, кәмелетке толмағандарға жеке көзқарас.

- ◆ создание условий для психолого-педагогической и правовой поддержки несовершеннолетних, находящихся в социально опасном положении;
- ◆ индивидуальный подход к обучающимся;
- ◆ консультативно-профилактическая работа среди обучающихся, педагогических работников, родителей;
- ◆ предупреждение безнадзорности, беспризорности, правонарушений и антиобщественных действий несовершеннолетних, выявление и устранение причин и условий, способствующих этому.

Деятельность администрации, социально-психологической службы, педагогических работников по профилактике правонарушений несовершеннолетних в нашей школе основывается на принципах:

- ◆ законности;
- ◆ гуманного отношения к детям;
- ◆ индивидуального подхода к несовершеннолетним с соблюдением конфиденциальности полученной информации.

На педагогических советах не раз поднимался вопрос об ответственности должностных лиц за нарушение прав и законных интересов несовершеннолетних.

Много лет наша школа интегрировала в учебно-воспитательную работу основные формы работы по профилактике правонарушений несовершеннолетних:

- ◆ выявление семей, находящихся в социально опасном положении;
- ◆ рейды по неблагополучным семьям;
- ◆ деятельность Совета профилактики школы;

Лауазымды тұлғалардың кәмелетке толмағандар құқықтарының және заңды мүдделерінің бұзылуы үшін жауапкершілігі туралы мәселе педагогикалық кеңестерде үнемі көтеріліп тұрады.

Жылдар бойы біздің мектеп кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу бойынша жұмыстың негізгі түрлерін оқу-тәрбие жұмысына кірістіріп келеді:

- ◆ әлеуметтік-қауіпті жағдайда тұрған отбасыларын анықтау;
- ◆ сәтсіз отбасыларға рейд жүргізу;
- ◆ мектептегі Алдын алу кеңесінің қызметі;
- ◆ ата-аналарға дәрістер ұйымдастыру;
- ◆ оқушылармен, ата-аналармен жеке әңгіме жүргізу;
- ◆ құжаттармен жұмыс жасау;
- ◆ диагностикалау;
- ◆ жеке және топтық консультациялар;
- ◆ мектептің сабақтан тыс қызметі жүйесіне қатысуға жәрдемдесу;
- ◆ кәсіби бейімдеу бойынша жұмыс;
- ◆ алдын алу жүйесі қызметкерлерінің қатысуымен ата-ана және жалпы мектеп жиналыстары;
- ◆ әлеуметтік-қауіпті жағдайға түскен және аз қамтылған отбасыларынан шыққан балаларға демалыс, сауықтыруды ұйымдастыру;
- ◆ кәмелетке толмағандарға психологиялық-педагогикалық көмек көрсету;
- ◆ әлеуметтік-қауіпті жағдайға түскен отбасылардан шыққан кәмелетке толмаған балаларды жұмыспен қамтуды және уақытша еңбегін ұйымдастыру.

Тәжірибе көрсеткендей, балалармен әңгіме жүргізу, ата-аналарға және педагогтерге кеңес беру, отбасына бару арқылы жұмыс жүргізу, әрине жеткіліксіз. Жұмыстың кеңейтілген, кешенді түрлерін, әдістерін, инновациялық технологияларды, білім беру ұйымының алдын алу жүйесі мекеме-

- ◆ организация родительского лектория;
- ◆ индивидуальные беседы с учащимися, родителями;
- ◆ работа с документами;
- ◆ диагностика;
- ◆ индивидуальные и групповые консультации;
- ◆ содействие участию в системе внеурочной деятельности школы;
- ◆ работа по профориентации;
- ◆ родительские и общешкольные собрания с участием сотрудников системы профилактики;
- ◆ организация отдыха и оздоровления детей из малообеспеченных семей и семей, находящихся в социально опасном положении;
- ◆ оказание несовершеннолетним психолого-педагогической помощи;
- ◆ организация занятости и временной трудовой деятельности несовершеннолетних и детей из семей, находящихся в социально опасном положении.

Практика показывает, что недостаточно работать с детьми, проводя беседы, консультации родителей и педагогов, посещение семей. Необходимо расширенное, комплексное применение других форм, методов, инновационных технологий работы, взаимодействие образовательной организации с другими учреждениями системы профилактики. Так, мы организовали работу с социальными партнерами «Скауты Великой Степи», «Совет ветеранов Алматинского района», молодежное крыло АНК «Жарасым» и др.

Модель деятельности идеальной воспитательной системы предусматривает работу со всем контингентом учащихся. Необходимо на протяжении всего школьного периода наблюдать за динамикой развития и становлением личности учащегося, управляя этим процессом, регулируя и уравнивая деятельность школы, семьи и социума по отношению к ребенку.

Таким образом, в работе по профилактике правонарушений несовершеннолетних используется весь спектр современных форм воспита-

лерімен өзара әрекеттесуін қолдану қажет. Сөйтіп, біз «Ұлы Дала Скауттері», «Алматы ауданының ардагерлер кеңесі», ҚХА-ң «Жарасым» жастар қанаты әлеуметтік серіктестермен жұмысты ұйымдастырдық.

Мінсіз білім беру жүйесінің жұмыс моделі оқушылардың барлық контингентімен жұмыс істеуді қарастырады. Мектептегі оқу кезеңінде оқушы тұлғасының даму динамикасы мен қалыптасуын бақылап, процесті басқара отырып, мектеп пен отбасына, қоғам мен балаға қатысты әрекеттерді реттеп, теңестіру қажет.

Осылайша, кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алу жұмыстарында тәрбие жұмысының қазіргі заманғы нысандарының барлық түрі қолданылады. Құқыққа қайшы әрекетке немесе қылмыс жасауға бейім оқушылармен жұмыс барысында ізгілікті педагогикаға бағытталған жеке әңгімелерге ерекше назар аудару қажет. Оқушылардың мінез-құлқына тұрақты бақылау ұйымдастырып, кәмелетке толмағандардың құқық бұзушылықтарының алдын алу бойынша консультациялар жүргізу қажет, оқушылар тарапынан жасалған құқық бұзушылықтың әрбір жағдайы мұқият талдануы тиіс.

Мектебіміздегі сабақтарда, факультативтік сабақтарда және сынып сағаттарында заңдарды, нормаларды, ережелерді сақтаудың маңыздылығын түсіндіруге және мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған ағартушылық жұмыс жүргізіледі.

Ең тиімді әдістердің ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады:

- ◆ бұқаралық іс-шаралар;
- ◆ отбасылық кеңес беру; ағартушылық жұмыс; тренингтер; экскурсиялар; шығармашылық қызмет;
- ◆ спорттық іс-шаралар, жарыстар және тағы басқалар.

Тәрбие жұмысының жоспарына сәйкес, мектебімізде тиімді әдістердің барлық түрі сәтті жүзеге асырылуда.

Болашақта да нәтижелі жұмыс жүргіземіз деп үміттенеміз! ■

тельной работы. В работе с учащимися, склонными к правонарушениям, совершившим противоправные деяния или преступления, особое внимание необходимо уделять индивидуальным беседам, ориентированным на гуманную педагогику. Нужно организовать регулярный контроль за поведением учащихся, проводить советы по профилактике правонарушений несовершеннолетних, каждый случай правонарушения со стороны учащихся должен тщательно анализироваться.

В нашей школе на уроках, факультативных занятиях и классных часах проводится просветительская работа, направленная на объяснение важности соблюдения законов, норм, правил и формирование культуры поведения.

Среди наиболее эффективных методов можно выделить такие, как:

- ◆ массовые мероприятия;
- ◆ семейное консультирование; просветительская работа; тренинги; экскурсии; творческая деятельность;
- ◆ спортивные мероприятия, соревнования и многое другое.

Согласно плану воспитательной работы, весь спектр эффективных методов в нашей школе удачно реализуется.

Надеемся на дальнейшую перспективную деятельность! ■





МЕКТЕПТЕГІ ҚОЛАЙЛЫ ТӘРБИЕЛЕУШІ ОРТА ЖАҒДАЙЫН АНЫҚТАУ БОЙЫНША ДИАГНОСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ НЫСАНДАРЫ

Омарова Ғ. Б.,
п.ғ.к., Phd докторы,
«АУДҰИ» КЕАҚ
ғылыми-әдістемелік
бөлімнің бастығы

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде білім беру қызметтерінің түпкілікті нәтижелері, яғни баланың мектепте оқу барысында игеруі тиіс білімі мен дағдылары қайта қарастырылуда. Сондықтан көптеген халықаралық ұйымдар мен ведомстволар баланың хал-ахуалын қамтамасыз етудің жолдарын, тәсілдері мен әдістерін іздеуде.

Қазір «жұмсақ дағдылар» (soft skills) туралы көп айтылады, құзыреттілікке қойылатын талаптар да айтарлықтай өсті. Егер бұрын академиялық білімге назар аударылған болса, қазір білім беру көшбасшылары адамның өмір сүру сапасына айтарлықтай әсер ететін **академиялық емес** құзыреттіліктерді дамыту қажет екенін түсінеді. Олардың ішінде психологиялық әл-ауқат,

В настоящее время в системе образования происходит переосмысление конечных результатов образовательных услуг, т. е. тех знаний и навыков, которыми ребенок должен обладать в результате обучения в школе. Поэтому многие международные организации и ведомства находятся в поиске путей, способов, методов обеспечения благополучия детей.

Сегодня много говорят о мягких навыках (soft skills), в связи с чем значительно возросли требования к компетенциям. Так, сейчас лидеры образования приходят к пониманию, что, наряду с академическими знаниями, все больше требуется развитие и **неакадемических компетенций**, которые значительно влияют на качество жизни человека. Среди них особо вы-



ФОРМЫ И МЕТОДЫ ПРЕДПОЛАГАЕМОЙ ДИАГНОСТИКИ ПО ВЫЯВЛЕНИЮ СОСТОЯНИЯ БЛАГОПРИЯТНОЙ СРЕДЫ В ШКОЛЕ

**Г. Б. Омарова,
к. п. н., доктор PhD,
начальник научно-
методического отдела
НАО «НИГРЧ»**

физикалық денсаулық, стресс пен белгісіздік жағдайында өзіне-өзі көмектесу құзыреттілігі, сондай-ақ коммуникативті дағдылар мен кең әлеуметтік байланыстар құру мүмкіндігі ерекше көзге түседі.

Президент Қ. Қ. Тоқаев атап өткендей: «Балалардың құқықтарын қорғау, денсаулық сақтау, білім беру және өскелең ұрпақты дамыту – біздің сөзсіз басымдықтарымыз, сондықтан «біз Қазақстандағы барлық балалардың бақытты өмір сүруін қамтамасыз етуіміз керек және әрбір баланың дауысын тыңдауға міндеттіміз». Осы қағидаға сәйкес Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің 2022 жылғы 1 ақпандағы № 21-ө өкімімен Қазақстанда балалардың әл-ауқаты индексі енгізілді, ол мемлекеттің ба-

деляются психологическое благополучие, физическое здоровье, компетенции по самопомощи в ситуациях стресса и неопределенности, а также коммуникативные навыки и умение выстраивать широкие социальные связи.

Как отметил Президент Республики Казахстан К. К. Токаев: «Защита прав детей, здоровье, образование и развитие подрастающего поколения – наши безусловные приоритеты, поэтому мы должны обеспечить счастливую жизнь всем детям в Казахстане и обязаны прислушаться к голосу каждого ребенка».

В этой связи распоряжением премьер-министра РК от 1 февраля 2022 г. за №21-р в стране внедрен индекс детского благополучия, который ярко показывает проявление государством



Как отметил Президент Республики Казахстан К. К. Токаев: «Защита прав детей, здоровье, образование и развитие подрастающего поколения — наши безусловные приоритеты, поэтому мы должны обеспечить счастливую жизнь всем детям в Казахстане и обязаны прислушаться к голосу каждого ребенка».

лалардың денсаулығы мен қорғалуына, олардың материалдық әл-ауқатына, білімі мен әлеуметтенуіне деген қамқорлығын көрсетеді.

«Біздің ортақ міндетіміз – Қазақстан Республикасындағы балалардың өмірін жақсарту жөніндегі мемлекеттік саясатта шешімдер қабылдау мақсатында ЮНИСЕФ Инноченти зерттеу кеңсесінің жаһандық әдіснамасына негізделген әл-ауқат индексінің бейімделген моделін әзірлеу», – деді Адамның үйлесімді дамуы ұлттық институтының президенті Есенғазы Иманғалиев.

«2022 жылға қарай балалардың хал-ахуалы индексінің іске қосылуы елдегі балалардың жағдайын тұрақты негізде бақылауға және объективті көрсеткіштерге негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді. Балалардың әл-ауқатының ұлттық мониторингі жүйесі Қазақстан үшін маңызды

заботы о здоровье и защищенности детей, их материальном благополучии, образовании и социализации.

«Наша общая задача – разработка адаптированной модели индекса детского благополучия, основанной на глобальной методологии Исследовательского офиса ЮНИСЕФ «Инноченти», с целью принятия решений в государственной политике по улучшению жизни детей в Республике Казахстан», – отметил президент Национального института гармоничного развития человека Есенгазы Иманғалиев.

«Запуск индекса детского благополучия к 2022 г. позволит отслеживать на постоянной основе ситуацию с детьми в стране и принимать решения, базирующиеся на объективных показателях. Система национального мониторинга детского благополучия является важным проектом для Казах-

жоба болып табылады. Индекс балалардың өмір сүру сапасының қалай өзгередінін нақты көрсете алады және олардың әл-ауқатындағы проблемалық аймақтарды көрсете алады», – деп ЮНИСЕФ-тің Қазақстандағы өкілі Артур Ван Дизен атап өтті.

Балалардың хал-ахуалының индексі балалардың қауіпсіздігін, денсаулығын, білімін, материалдық әл-ауқатын, әлеуметтенуін қамтиды, оның көмегімен балалардың жағдайын жақсарту жөніндегі мемлекеттік органдар жұмысының нәтижелілігі қадағаланатын болады. Білім беру және демалыс саласының объектілерін тиісті қауіпсіздік инфрақұрылымымен қамтамасыз ету жөніндегі Жол картасы енгізіледі.

Бейнебақылау жүйелеріне және оларды полицияның жедел басқару орталықтарымен интеграциялауға, «дабыл түймелерінің» болуына және жедел ден қоюға ерекше назар аударылады.

ӘЛ-АУҚАТТЫ ЖӘНЕ ҚОЛАЙЛЫ ОРТАНЫҢ АЙЫРМАШЫЛЫҒЫ

Әл-ауқатты орта – бұл мәдени, әлеуметтік, психологиялық, физикалық, экономикалық және рухани факторлардың күрделі өзара байланысын білдіретін көп факторлы құрылым, оның деңгейін анықтау үшін индикаторлар, критерийлер жасалады.

Ал **қолайлы орта** әл-ауқаттың оң көрсеткіштері негізінде құрылады. Индикаторлар мен критерийлердің мазмұнына не кіреді, білім беру ұйымдарындағы әл-ауқат индексі қалай анықталады? Оқу-тәрбие процесін оңтайландыру мақсатында оқушының жеке психологиялық ерекшеліктерін және балалар ұжымының әлеуметтік-психологиялық сипаттамаларын зерттеуге бағытталған бағалау практикасы қажет.

Бұл бүкіл процесс тұтастай алғанда педагогикалық диагностика деп аталады, ол педагогикалық процесте келесі функцияларды орындайды:

стана. Индекс сможет наглядно продемонстрировать, как меняется качество жизни детей, и указать на проблемные зоны в их благополучии», – подчеркнул представитель ЮНИСЕФ в Казахстане Артур ван Дизен.

Индекс детского благополучия охватит безопасность, здоровье, образование, материальный достаток, социализацию детей. Это позволит отслеживать результативность работы государственных органов по улучшению положения детей. Вместе с тем вводится в действие Дорожная карта по обеспечению объектов образовательной и досуговой сферы с соответствующей инфраструктурой безопасности.

Особое внимание уделяется системам видеонаблюдения и их интеграции с центрами оперативного управления полиции, наличию тревожных кнопок и оперативному реагированию.

РАЗНИЦА МЕЖДУ БЛАГОПОЛУЧНОЙ И БЛАГОПРИЯТНОЙ СРЕДОЙ

Благополучная среда – это многофакторный конструкт, представляющий собой сложную взаимосвязь культурных, социальных, психологических, физических, экономических и духовных факторов, для определения уровня которых разрабатываются индикаторы, критерии.

Благоприятная среда создается на основе положительных показателей благополучия.

Что входит в содержание индикаторов и критериев, как определяется индекс благополучия в организации образования? Необходима оценочная практика, направленная на изучение индивидуально-психологических особенностей учащегося и социально-психологических характеристик детского коллектива с целью оптимизации учебно-воспитательного процесса.

Весь этот процесс называется пе-



«Наша общая задача — разработка адаптированной модели индекса детского благополучия, основанной на глобальной методологии Исследовательского офиса ЮНИСЕФ «Инночентти», с целью принятия решений в государственной политике по улучшению жизни детей в Республике Казахстан», — отметил президент Национального института гармоничного развития человека Есенгазы Имангалиев.

- ◆ анықтау;
- ◆ болжау;
- ◆ құндылыққа бағытталған;
- ◆ өзін-өзі дамыту;
- ◆ сындарлы.

Білім алушылардың хал-ахуалынан тұратын мектептегі қолайлы орта деңгейін анықтау үшін педагогикалық диагностика технологиясы ұсынылады:

- ◆ Диагностиканың мақсаттарын қою.
- ◆ Жеке тұлғаның даму критерийлерін, көрсеткіштерін анықтау.
- ◆ Әдістерді, диагностикалық әдістер жүйесін таңдау (диагностикалық бағдарламаны құру).
- ◆ Диагностика әдістерін тікелей педагогикалық өзара әрекеттесуде жүзеге асыру (диагностикалық бағдарламаны іске асыру).
- ◆ Диагностика нәтижелерін талдау.

дагогической диагностикой, который выполняет в педагогическом процессе следующие функции:

- ◆ констатирующую;
- ◆ прогностическую;
- ◆ ценностно-ориентированную;
- ◆ саморазвивающую;
- ◆ конструктивную.

Для выявления уровня благоприятной среды в школе, которая состоит из состояния благополучия обучающихся, предлагается технология педагогической диагностики:

- ◆ постановка целей диагностики;
- ◆ определение критериев, показателей развития личности;
- ◆ отбор методов, системы методов диагностики (составление диагностической программы);
- ◆ осуществление методов диагно-

- ◆ Балалардың даму деңгейлерін бөлу.
- ◆ Диагностика нәтижелерін есепке алу, тіркеу.

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ҚОЛАЙЛЫ ОРТАСЫ КОМПОНЕНТТЕРІН ӨЛШЕУДІҢ БОЛЖАМДЫ КРИТЕРИЙЛЕРІ

Сапалы білім беру – білікті кадрлармен қамтамасыз етілу, педагогтердің кәсібилігі, білім алушылардың оқудағы жетістіктері.

Оқу үшін қолайлы орта құру, қолайлы психологиялық-педагогикалық жағдай жасау, материалдық-шаруашылық базаның жай-күйі, мектептің, оқу кабинеттерінің жай-күйі, мектеп дәстүрлерінің болуы, сабақтан тыс жұмыстардың жай-күйі, мектептің өзін-өзі басқару қызметі.

Оқушылардың зорлық-зомбылық, қорқыту, депрессиялық жағдайына байланысты жағдайларға араласу үшін қолайлы орта құру – суицидтің, нашақорлықтың, темекі шегудің, құқық бұзушылықтың және т. б. алдын алу, психикалық жағдай диагностикасының болуы, сынып жетекшілерінің, кураторлардың, тәрбиешілердің қызмет деңгейі.

Отбасымен өзара іс-қимыл – тұрақты байланыстың болуы және отбасы мен білім алушылардың проблемаларына қатысуы.

Осылайша, хал-ахуал қазіргі білім берудің басым бағыттарының бірі болып табылады. Білім беру процесінің әрбір қатысушысы дені сау, бақытты баланы тәрбиелеудің бір ғана мақсатын көруі керек. ■



стики в непосредственном педагогическом взаимодействии (реализация диагностической программы);

- ◆ анализ результатов диагностики;
- ◆ выделение уровней развития детей;
- ◆ учет, фиксирование результатов диагностики.

ПРЕДПОЛАГАЕМЫЕ КРИТЕРИИ ИЗМЕРЕНИЯ СОСТАВЛЯЮЩИХ БЛАГОПРИЯТНОЙ СРЕДЫ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Качественное образование – обеспеченность квалифицированными кадрами, профессионализм педагогов, достижения в учебе обучающихся.

Создание благоприятной среды для учебы, комфортных психолого-педагогических условий, состояние материально-хозяйственной базы, состояние школы, учебных кабинетов, наличие школьных традиций, состояние внеурочной деятельности и школьного самоуправления

Создание благоприятной среды для вмешательства в ситуации, связанные с жестоким обращением, запугиванием, депрессивным состоянием учащихся, профилактика суицида, наркомании, табакокурения, правонарушений и т. д., наличие диагностики психического состояния, уровень деятельности классных руководителей, кураторов, воспитателей.

Взаимодействие с семьей: наличие постоянной связи и участие в проблемах семьи и обучающихся.

Таким образом, благополучие стоит в числе приоритетных направлений современного образования. Каждый участник образовательного процесса должен видеть только одну цель – воспитать здорового, счастливого и благополучного ребенка. ■

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ХАЛ-АХУАЛЫ ДЕҢГЕЙІН АНЫҚТАУ

Материалдық әл-ауқат	Салыстырмалы шығыстарға қатысты кедейлік	Елдегі орташа табыстың 50% төмен деңгейі
	Үйдегі жұмыссыздық	Ересектер жұмыс істемейтін отбасыларда тұратын балалардың %
	Балалар хабарлаған депривациялар (тапшылықтар)	Қаржылық әл-ауқатының төмендігі туралы хабарлаған балалардың % ; білім беру ресурстарының жеткіліксіздігі туралы хабарлаған балалардың %: (Интернеттің, компьютердің болмауы, оқуда көмектесе алмайтын ата-аналардың интеллект деңгейі және т. б.)
Денсаулық жағдайы және қорғалуы	Медициналық алдын алу қызметтері	қызылшаға, дифтерияға, полиомелитке қарсы екпе алған балалардың %; стоматологиялық қызмет алған балалардың %; ауыз қуысының санациясынан, брекет орнатудан өткен балалардың %; артық салмағы бар балалардың %
	Қауіпсіздік	алған жарақаттардан, жазатайым оқиғалардан, суицид әрекеттерінен және т. б. кейінгі аурулары бар балалардың %
	Психологиялық жағдайы	позитивті ойлау қабілеті, өзін-өзі бағалауы, өзіне деген сенімділігі, коммуникативті дағдылары жоқ балалардың %
	Тамақтану	таңғы ас ішетін балалардың %; күнсайын жеміс жейтін балалардың %; зиянды тағамдарды үнемі қабылдайтын балалар (энергетика, фаст-фуд және т. б.) %
Білім беру	Оқудағы жетістіктер	орташа сауаттылық (оқу, санау, логикалық ойлау қабілеті);
	Оқуды жалғастыру	математикадағы жетістіктер;
Отбасындағы және құрдастарымен қарым-қатынас	Отбасы құрылымы	өгей әкесімен, өгей шешесімен, ата-анасын алмастыратын адамдар мен бірге тұратын балалардың %; толық емес отбасында тұратын балалардың %; бірлесіп демалып жатқанын хабарлаған балалардың %; балалардың % «күніне бірнеше рет әр түрлі тақырыптарда сөйлесетінін» хабарлады
	Құрдастары мен қарым-қатынас	құрдастары туралы оң пікір білдіретін балалардың % (13–15 жас); мектептен тыс достары бар балалардың % құрдастарын теріс сипаттайтын балалардың %
Мінез-құлық тәуекелдері (диагностикалық әдістерді таңдауда сыпайы, дұрыс, жеке көзқарас қажет)	Қауіпті мінез-құлық	Темекі шегетін балалардың %; алкогольдік күйде 2 реттен артық болған балалардың %; есірткі заттарын (марихуана, синтетикалық есірткі, анаша және т. б.) пайдаланатын балалардың %; жыныстық қатынасқа түскен балалардың % презервативті қолданатын балалардың %
	Зорлық-зомбылық тәжірибесі	соңғы 2 жылдағы ерте жүктілігі бар қыздардың %; соңғы 2 айда қорлау, буллинг, кибербуллинг туралы хабарлаған балалардың %
Балалар мен жасөспірімдердің әл-ауқатын субъективті қабылдау	Мектеп өмірі	балалардың % жоғары ынтамен өз мектебінде оқиды; балалардың %, өз мектебінде оқуға ынтасы мен тілегі жоқ
	Жеке әл-ауқат	өмірге қанағаттану шкаласы бойынша өзіне «орташадан жоғары» баға қойған балалардың %; өз әл-ауқатын теріс бағалайтын балалардың % (өзін-өзі бағалаудың төмендігі)

ПРЕДПОЛАГАЕМАЯ ДИАГНОСТИКА ВЫЯВЛЕНИЯ УРОВНЯ БЛАГОПОЛУЧИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ В ШКОЛЕ

Материальное благополучие	Бедность в отношении относительных расходов	Уровень ниже 50% среднего дохода в стране
	Безработица в доме	% детей, проживающих в семьях, в которых взрослые не работают
	Депривации (дефициты), о которых сообщают дети	% детей, сообщающих о низком финансовом благополучии; % детей, сообщающих о недостаточных образовательных ресурсах: (отсутствие интернета, компьютера, уровень интеллекта родителей, которые не могут помочь в учебе, и др.)
Состояние здоровья и защищенность	Профилактические медицинские услуги	% детей, получивших прививки против кори, дифтерии, полиомиелита; % детей, получивших стоматологические услуги; % детей, прошедших санацию ротовой полости, установку брекетов; % детей с избыточным весом
	Безопасность	% детей, имеющих болезни после полученных травм, повреждений, несчастных случаев, попыток суицида и т. д.
	Психологическое состояние	% детей, у которых отсутствуют способность к позитивному мышлению, собственное достоинство, уверенность в себе, коммуникативные навыки
	Питание	% детей, которые завтракают каждый день; % детей, которые едят фрукты каждый день; % детей, постоянно принимающих вредную пищу (энергетики, фастфуд и др.)
Образование	Достижения в учебе	средняя грамотность (умение читать, считать, логическое мышление); достижения в математике; достижения в естественных науках
	Продолжение учебы	% детей 15–17 лет, продолжающих образование; % детей, не продолжающих образование, не работающих
Отношения в семье и со сверстниками	Семейная структура	% детей, проживающих с отчимом, мачехой, лицами, замещающими родителей; % детей, проживающих в неполной семье; % детей, сообщивших, что они отдыхают вместе с родителями и другими членами семьи; % детей, сообщивших, что они просто разговаривают на разные темы несколько раз в день
	Отношения со сверстниками	% детей (13–15 лет), положительно отзывающихся о сверстниках; % детей, имеющих друзей вне школы; % детей, негативно характеризующих сверстников
Поведенческие риски (необходим деликатный, корректный, индивидуальный подход в выборе методов диагностики)	Рискованное поведение	% детей, которые курят; % детей, которые находились в алкогольном состоянии более двух раз; % детей, употребляющих наркотические средства (марихуану, синтетические наркотики, ананашу и др.); % детей, имевших сексуальные отношения; % детей, пользующихся презервативами
	Опыт переживания насилия	% девочек с ранней беременностью; % детей, сообщивших о травле, буллинге, кибербуллинге
Субъективное восприятие благополучия самими детьми и подростками	Школьная жизнь	% детей с высокой мотивацией и желанием учиться именно в своей школе; % детей без мотивации и желания обучаться в своей школе
	Личное благополучие	% детей, поставивших себе оценку «выше среднего» по шкале удовлетворенностью жизнью; % детей, негативно оценивающих собственное благополучие (заниженная самооценка)

БІЛІМ АЛУШЫНЫҢ ХАЛ-АХУАЛЫ ДӘРЕЖЕСІН АНЫҚТАУДЫҢ БОЛЖАМДЫ КРИТЕРИЙЛЕРІ

Тұтас педагогикалық үдерістің субъектілері	Қолайлы ортаның құрамдас бөліктері	Білім алушылардың қолайлы ортасының құрамдас бөліктерін өлшеудің болжамды критерийлері
Білім алушының қажеттіліктері	Денсаулық	Аурулардың өсуі мен құлдырауы және диспансерлік есепке алу, медициналық қызметтерге жағдай жасау, жұқпалы аурулар кезеңінде карантиндік шараларды сақтау, аурулардың алдын алу, СанПИН талаптарын орындау
	Оқыту, таным	Сапалы оқыту, жалпы адамзаттық құндылықтарды басқа пәндерді оқытуға интеграциялау және қосымша білім беру, педагогтерді оқыту деңгейі мен сапасы
	Әлеуметтік-материалдық жағдайлар	Отбасының әлеуметтік-тұрмыстық жағдайының қаржылық жағдайы, отбасының қаржылық жағдайы
	Отбасы, достар	Отбасының сипаттамасы, құрдастарымен тұлға аралық қарым-қатынас
	Қоғамдағы мінез-құлық	Ювеналды полицияда, «тәуекел» тобында есепті тіркеу (иә, жоқ), қоғамдық өмірге қатысу
	Өзін-өзі бағалау, тәуелсіздік	Жағдайды бағалау, өз бетінше қорытынды жасау, шешім қабылдау немесе ұсыну мүмкіндігі
Әкімшілік пен педагогтердің жауапкершілігі	Сапалы білім	Білікті кадрлармен қамтамасыз ету, оқыту деңгейі, білім алушылардың оқудағы жетістіктері
	Оқу үшін қолайлы орта	Қолайлы психологиялық-педагогикалық жағдай жасау, материалдық-шаруашылық базаның жай-күйі, дәстүрдің болуы, сабақтан тыс жұмыстың жай-күйі, өзін-өзі басқару қызметі
	Зорлық-зомбылыққа, қорқытуға, депрессиялық жағдайға байланысты жағдайларға араласу	Суицидтің, нашақорлықтың, темекі шегудің, құқық бұзушылықтардың және т. б. алдын алудың мониторингі, психикалық жай-күй диагностикасының болуы, сынып жетекшілерінің, кураторлардың, тәрбиешілердің қызмет деңгейі
	Отбасы мен өзара әрекеттесу	Отбасымен тұрақты байланыстың болуы, ынтымақтастық және отбасы мен білім алушының проблемаларына қатысу
Ата-аналардың (қамқоршылардың) жауапкершілігі	Қарым-қатынас этикасы, жайлы орта, өзара түсіністік	Оқушының отбасы мәртебесі, отбасының моральдық ахуалын зерттеу
	Физиологиялық жағдайларды сақтау, денсаулық жағдайын бақылау	Ұйқы, тамақтану, демалу, қажеттілік бойынша спорттық жаттығулардың, жеке гигиенаның сақталуы, аурулардың алдын алу (егулердің уақтылы жүргізілуі, тістерді санациялау, сколиоздың, миопияның және т. б. алдын алу)
	Қауіпсіздік	Қауіпсіздік техникасы (өртке қарсы, ЖҚЕ), стандартты емес жағдайларда өзін ұстай білу, тұрмыстық жарақаттану, қауіпті заттармен еркелету, бейтаныс адамдармен қарым-қатынас және т. б.
	Материалдық байлық	Өмір сүру үшін қажетті жағдайларды қамтамасыз ету: тамақтану, киім, аяқкиім, мектеп керек-жарақтары
	Бос уақытты ұйымдастыру	Үйірмелерге, спорт секцияларына бару, бірлескен демалыс

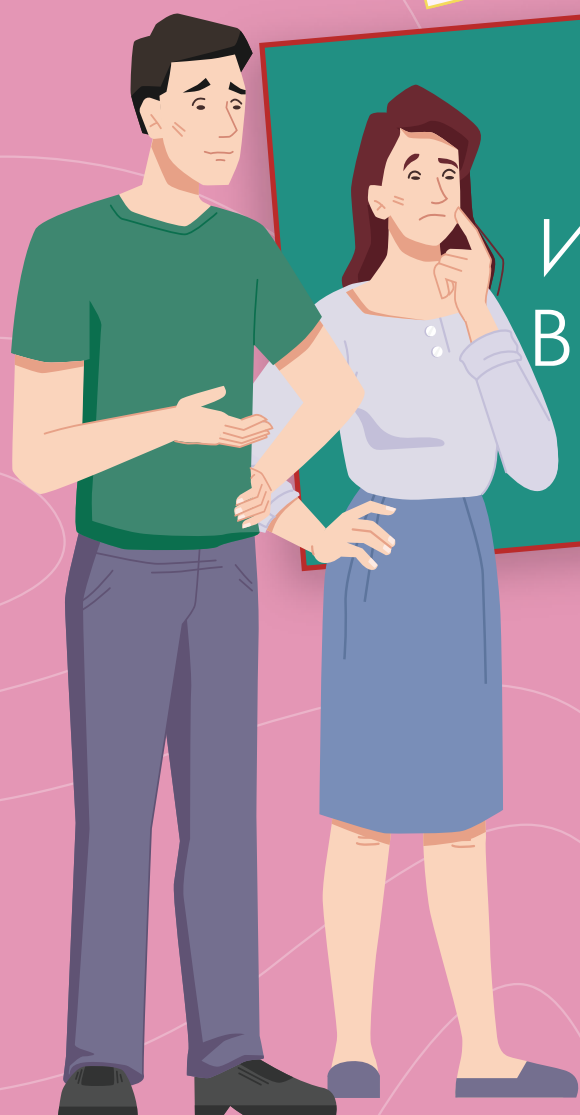
ПРЕДПОЛАГАЕМЫЕ КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СТЕПЕНИ БЛАГОПОЛУЧИЯ ОБУЧАЮЩЕГОСЯ В ШКОЛЕ

Субъекты целостного педагогического процесса	Составляющие благополучной среды	Предполагаемые критерии измерения составляющих благоприятной среды обучающихся
Потребности обучающегося	Здоровье	Рост и спад заболеваний и диспансерного учета, создание условий для медицинских услуг, соблюдение карантинных мер в период инфекционных заболеваний, профилактика заболеваний, выполнение санитарно-гигиенических требований, организация горячего питания
	Обучение, познание	Качественное обучение, дополнительное образование, уровень преподавания, профессионализм педагогов
	Социально-материальные условия	Уровень финансового состояния семьи, социально-бытовых условий, обеспеченность обучающихся всем необходимым для полноценной жизнедеятельности
	Семья, друзья	Портрет семьи, межличностные отношения со сверстниками, в семье
	Поведение в обществе	Регистрация учета в ювенальной полиции (да, нет), в группе риска, участие в общественной жизни школы
	Самооценка, самостоятельность	Умение оценивать ситуацию, делать самостоятельные выводы, принимать или предлагать решения
Ответственность администрации и педагогов	Качественное образование	Уровень качества знаний, успеваемости, достижения в учебе обучающихся
	Благоприятная среда для учебы	Создание комфортных психолого-педагогических условий, состояние материально-хозяйственной и технической базы, наличие традиций, уровень развития внеурочной деятельности, самоуправление
	Вмешательство в ситуации, связанные с жестоким обращением, запугиванием, депрессивным состоянием	Мониторинг профилактики суицида, наркомании, табакокурения, правонарушений и т. д., наличие диагностики психического состояния, уровень деятельности классных руководителей, кураторов, воспитателей
	Взаимодействие с семьей	Наличие постоянной связи с семьей, сотрудничество и соучастие в проблемах семьи и обучающегося
Ответственность родителей (опекунов)	Этика общения, комфортная среда, взаимопонимание	Статус и моральный климат семьи обучаемого, социально-эмоциональное состояние ее членов
	Соблюдение санитарно-гигиенических условий, контроль за состоянием здоровья	Соблюдение режима сна, питания, отдыха, занятий физкультурой и спортом, личной гигиены, профилактика заболеваний (своевременность прививок, санация зубов, предупреждение сколиоза, миопии и т. д.)
	Безопасность	Техника безопасности (противопожарная, ПДД), умение вести себя в нестандартных ситуациях, бытовой травматизм, игры с опасными предметами, коммуникации с незнакомцами и т. д.
	Материальный достаток	Обеспечение необходимыми условиями для проживания, жизнедеятельности: питание, одежда, обувь, школьные принадлежности и др.
	Организация досуга	Посещение кружков, спортивных секций, совместный отдых и т. д.

БАЛАЛАРДАҒЫ
АГРЕССИЯ
ЖӘНЕ ОНЫ
ЕҢСЕРУДЕГІ
АТА-АНАЛАРДЫҢ РӨЛІ



АГРЕССИЯ У ДЕТЕЙ
И РОЛЬ РОДИТЕЛЕЙ
В ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИИ



**Г.К. Амангельдинова,
психоаналитика
бағытындағы психолог
Алматы қ.**

**Г.К. Амангельдинова
психоаналитически-
ориентированный психолог
г. Алматы**



Жылдам өзгеретін шынайылық, кішіден бастап (отбасылық) үлкенге дейін (қоғамдық және мемлекеттік) институттардың тұрақсыз әлеуметтік-экономикалық ахуалы, психоэмоционалдық дамудың күрделі ағымы өзімен бірге өскелең ұрпақ өкілдеріндегі түрлі психикалық және мінез-құлықтық бұзушылықтарға әкеледі.

Біздің заманымызда педагогтердің, психологтердің және ата-аналардың көбі отбасының, мектептің және қоғамның жалпыға бірдей нормалары мен заңдарына сәйкес келуі қиынға түсетін, агрессиялық мінез-құлқы анық немесе жасырын көрінетін оқушылар санының өсіп келе жатқанына тап болып жатады. Агрессия проблемасын анықтау және шешу баланың кейінгі тағдырына және хал-ахуалына тікелей әсер етуі мүмкін.

Балалар өміріндегі агрессияның ролін психодинамикалық психотера-

Быстроменяющаяся реальность, неустойчивое социально-экономическое состояние от малых (семейных) до больших (общественных и государственных) институтов, сложное течение психоэмоционального развития ведет за собой различные психические и поведенческие нарушения у представителей растущего поколения.

В наше время все большее число педагогов, психологов и родителей сталкиваются с растущим числом школьников с ярко выраженным или скрытым агрессивным поведением, которым сложно соответствовать общепринятым нормам и законам семьи, школы и общества. Выявление и решение проблемы агрессии напрямую может влиять на дальнейшую судьбу и благополучие ребенка.

Кратко рассмотрим роль агрессии в жизни детей с точки зрения психодинамической психотерапии и того, как родители или другие взрослые

пия және ата-аналар немесе басқа ересектер балаға осы күйді бақылауға және басқаруға қалай көмектесе алатыны тұрғысынан қысқаша қарастырып көрейік.

Балалық шақ – болашақ тұлғаның қалыптасуындағы ең маңызды кезеңдерінің бірі. Ата-аналар баланың өз сезімдерін түсіне және себеп-салдарлық байланысты анықтай білуіне тікелей ықпал етеді.

Агрессия – баладағы өте күшті эмоция, ол кейде ересек адамды, әсіресе ата-ананы үрейге ұшыратады. Тек ата-ана, балаға агрессия көріністерін бақылауға және басқаруға көмектесе алатын, және оған қатаң тыйым салатын ересектің өзі болады.



Ғылыми әдебиеттерде агрессия көріністерінің түрлі түсіндірмелері бар. Солардың жалпыға бірдейінің бірі агрессияны «генетикалық енгізілген мінез-құлық болып табылатын түйсіктік мінез-құлық» ретінде қарау (Левитов, 1972).

Балалардағы агрессияның табиғатын ашудың негізгі талпыныстар З. Фрейд, А. Фрейдтерге және олардың ізбасарларына тиесілі. Олар

могут помочь ребенку управлять и контролировать это состояние.

Детский возраст – один из самых важных периодов жизни в формировании будущей личности. Родители оказывают непосредственное влияние и прямое воздействие на умение ребенка понимать свои чувства и устанавливать причинно-следственные связи.

Агрессия – очень сильная эмоция, которая присутствует в ребенке, и порой она пугает взрослого, особенно родителя. Чаще всего как раз родитель и становится тем самым взрослым, кто может помочь ребенку контролировать проявления агрессии и управлять ими, и тот же, кто может поставить этому строгий запрет.

В научной литературе имеются различные объяснения причин проявления агрессии. Одно из общепринятых, когда агрессию рассматривают как «инстинктивное поведение, которое является генетически внедренным поведением» (Левитов, 1972).

Основные попытки раскрытия природы агрессии у детей принадлежат психоаналитикам З. Фрейду, А. Фрейд и их последователям. Они разделяют идею о том, что мир ребенка заключается в борьбе между инстинктами смерти и жизни, в сексуальном и агрессивном поведении. З. Фрейд полагал, что родительское отношение к этим двум бессознательным инстинктам и определяет развитие ребенка во взрослой жизни.

Однако А. Фрейд определяла агрессию как защитный механизм «Я» и считала, что она является показателем страхов и тревог, с которыми ребенку сложно справиться в момент возникновения магнитуды угрозы для его безопасности и спокойствия. Например, вместо того чтобы описать свой страх остаться одному, ребенок начинает пинаться, кричать, сжимать кулаки, размахивать руками и т. д., всеми способами пытаюсь скрыть свою тревогу быть покинутым.

баланың әлемі өлім мен өмір түйсіктерінің арасындағы таласты, сексуалдық және агрессиялық мінез-құлықты қамтиды деген идеяны құптайды. З. Фрейд ата-аналардың баладағы осы екі санасыз түйсіктерге деген көзқарасы баланың ересек өміріндегі дамуын айқындайды деп болжаған.

Бірақ, А. Фрейд агрессияны «Менің» қорғаныш тетігі және ол баланың қауіпсіздігі мен тыныштығына қауіп-қатер магнитудасы пайда болған сәтте оны басқару қиынға түсетін үрей мен алаңдаушылық көрсеткіші болып табылады деп санаған. Мысалы, өзінің жалғыз қалу қорқынышын сипаттаудың орнына, бала тепкілей, айғайлай, жұдырықтарын қыса, қолымен сермей, т. б. бастайды, яғни барлық тәсілдермен өзінің жалғыз қалуға деген алаңдаушылығын жасырғысы келеді.

Бұл жерде сондай-ақ құрбан жендетке айналатын агрессормен сәйкестендіру механизмі орын алады.

Агрессия қалыпты дамуы бар балаларда да, психоәлеуметтік проблемалары бар балаларда да көрінуі мүмкін.

Агрессия көрінісінің маңызды факторы – агрессияны күшейтуге немесе басқара білуіне орын болатын баланың өсіп-жеткен ортасы: түсінетін, қабылдайтын немесе қабылдамайтын, жазалайтын.

А. Адлер агрессияның мәнін баланың даму процесінде болатын «толыққанды емес сезімі» призması арқылы ашады. Бала ұзақ уақыт анасының (әкесінің, жақын туыстарының) қамқорлығына тәуелді болады. Ересектерге тәуелді болуды бала ауыр қабылдап, әжептәуір қамығады, бұл толық емес сезімі дамуының негізі болып табылады...

Баланың агрессияны ажырата, түсіне және бақылай білуіндегі ең маңызды фактор – ата-ананың рөлі. Ата-аналар балалары үшін «бейнелейтін айнаға» айналады.

Бала әлемді проекциялар және интроекциялар арқылы қабылдайды

Здесь также имеет место механизм идентификации с агрессором, когда жертва превращается в тирана.

Агрессия может проявляться как у детей с нормотипичным развитием, так и у детей с психосоциальными проблемами.

Важный фактор проявления агрессии – это среда, в которой вырос ребенок: понимающая, принимающая или отвергающая, наказывающая, в которой имеют место факторы для усиления или умения к управлению агрессией.

А. Адлер раскрывает суть агрессии через призму «чувства неполноценности», которое присутствует в процессе развития ребенка. Долгое время он будет зависеть от заботы и опеки матери



(отца, близких родственников). Зависимость от взрослого переживается ребенком достаточно болезненно, что и является основой развития чувства неполноценности...

Роль родителей – наиважнейший фактор в умении распознавать, понимать и контролировать агрессию ребенка. Родители становятся для детей своего рода «отражающим зеркалом».

Ребенок воспринимает мир через проекции и интроекции (Кляйн, Винникотт). Он проецирует на родителя агрессивные чувства, но задача

(Кляйн, Винникотт). Ол ата-анасына агрессиялық сезімдерін жібереді, бірақ ата-ананың міндеті – агрессияның астарында жатқан түпкі алаңдаушылық пен қорқыныштарды «өңдеу», және оларды түсінікті сезімдер мен эмоциялар түрінде балаға «қайтару». Сонда ғана бала ересектерден алған жағымды эмоцияларды өзіне қабылдай алатын болады. Сөйтіп ол өзін қабылдамаудан немесе жазалаудан қорықпауға үйренеді.

Алайда, ата-аналар балаларға дәл сол агрессияны қайта қайтарады: қорқынышты, алаңдаушылықты, ашуды, т.б. Бала бұл сезімдерді өзіне түйсіксіз сіңіріп алады (интроекция), сондықтан ол әлемді агрессия сезімсіз түсінуден қалады...

Асхат деген жасөспірім (15 жаста) өзінің сыныптас қызын үзіліс кезінде қатыгездікпен соққыға жығып, әкесімен бірге психолог кеңесіне келеді. Отбасындағы үш ұлдың кішкентайы. Алдында әр ата-анамен жеке-жеке екі сессия

взрослого – «обработать» глубинные тревогу и страхи, лежащие под агрессией, и «вернуть» их ребенку в виде понятных чувств и эмоций. Только тогда ребенок сможет проецировать на себя полученные от взрослого положительные эмоции и ощущать себя достаточно хорошим ребенком. Так он учится не бояться быть отвергнутым или наказанным.

Но часто родители возвращают детям ту же самую агрессию: страх, тревогу, злость и т. д. Ребенок подсознательно вбирает в себя эти чувства (интроекция), и ему становится сложнее понимать внешний мир без чувства агрессии...

Подросток Асхат (15 лет), жестоко избивший одноклассницу во время перемены, пришел на консультацию к психологу вместе с отцом. В семье он младший из трех братьев. Предварительно было проведено по две сессии с каждым из родителей по отдельности. После нескольких уточняющих вопросов специалиста мать отметила, что жестокость сына начала проявляться еще в шестилетнем возрасте. Отец же считал, что все его сыновья должны быть «настоящими мужчинами», и даже в голосе слышались ноты гордости за жестокость младшего сына, ведь двое старших – «маменькины сыночки».



Важный фактор проявления агрессии — это среда, в которой вырос ребенок: понимающая, принимающая или отвергающая, наказывающая, в которой имеют место факторы для усиления или умения к управлению агрессией.

дан жүргізілген болатын. Маманның бірнеше нақтылайтын сұрақтарынан кейін анасы баласының қатыгездігі алты жасында біліне бастағанын белгіледі. Әкесі болса оның балалары «нағыз еркек» болу керек деп санайды, тіпті дауысынан кіші ұлының қатыгездігіне мақтаныш сезімі естілді,



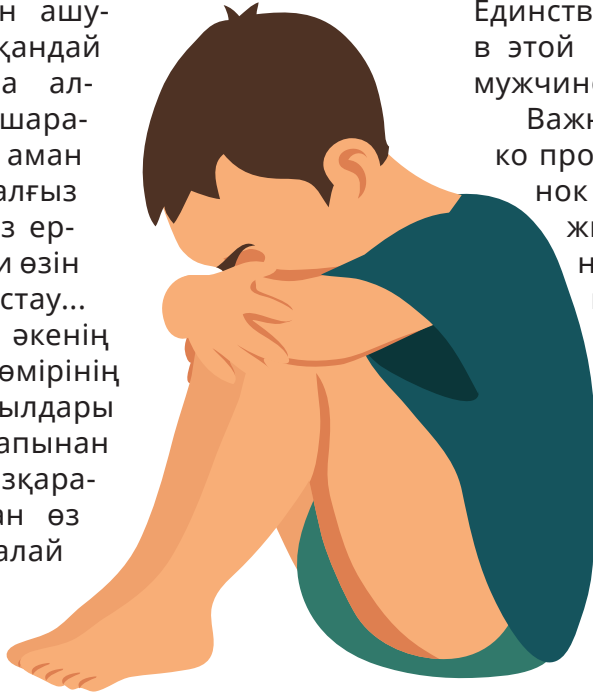
өйткені екі үлкен ұлдары «анасының еркетайлары» болған.

Бір отбасы, бірақ әртүрлі эмоционалды-психологиялық деңгей: депрессиялық, жабырқаңқы анасы және қатал әке. Кіші ұлы аман қалудың өз әдісін тапты – әкесі сияқты болу. Бала кезінде ол әкесінің алдындағы өз қорқынышын және анасы қалдырып кетеді деген үрейін түсіне алмады. Анасы оған, төзуге болмайтын шарасыздықтан және балаға, өз-өзіне деген ашудан басқа ешқандай балама ұсына алмады. Осы шарасыздықтағы аман қалудың жалғыз жолы – «нағыз еркек» болу, яғни өзін әкесі сияқты ұстау...

Ана мен әкенің рөлі бала өмірінің алғашқы жылдары ата-анасы тарапынан оған деген көзқарасынан шыққан өз ақиқатын қалай қалыптастыратынын білінеді.

Ата-анасының психикалық жай-күйінің қиын кезеңі – бала агрессиясы деңгейінің индикаторы. Асхаттың және оның отбасы жағдайында жасөспірім анасының жабырқаңқы депрессиясын көріп және естен ауыспай, аман қалу үшін агрессиялық мінез-құлықты пайдаланды. Кейбіреуі агрессияны басқа біреуді – өз қайғыларының «жазықтысын» жазалау ретінде өзін жою үшін пайдалануы мүмкін. Бұл – суицидтік мінез-құлық. Ал үшіншісі үшін агрессия – мақсатқа, табысқа, әл-ауқатты өмірге қол жеткізу қозғалтқышы.

Сөйтіп, агрессияны «жаман, деструктивті» нәрсе деп түсіну, қателік болады. Маңыздысы оның табиғи (қалыпты) дамуын паталогиядан ажырата білу. ■



Одна семья, но совершенно разный эмоционально-психологический уровень: депрессивная, подавленная мать и отец-тиран. Младшему сыну удалось найти свой метод выживания – стать, как отец. Будучи ребенком, он не смог разобраться в своих страхах перед отцом и страхом быть оставленным матерью. Мать не смогла предложить ему никакой альтернативы, кроме невыносимой пустоты и злости как на себя, так и на нее. Единственная возможность выжить в этой пустоте – стать «настоящим мужчиной», т. е. вести себя, как отец...

Важность роли матери и отца четко прослеживается в том, как ребенок в течение первых лет своей жизни формирует свою реальность, исходя из отношения к нему со стороны родителей.

Критичность психического состояния родителей – индикатор уровня агрессивности ребенка. В случае с Асхатом и его семьей подросток использовал агрессивное поведение, чтобы выжить, находясь рядом с подавленной депрессивной матерью, и не сойти с ума. Кто-то другой может использовать агрессию для уничтожения себя, чтобы наказать другого человека – «виновника» его бед. Это суицидальное поведение. Для третьего агрессия – двигатель для достижения цели, успеха, «благополучной» жизни.

Таким образом, однозначно понимать агрессию как нечто «плохое, деструктивное» ошибочно. Важно дифференцировать ее естественное (нормальное) развитие от патологии. ■



ЭМОЦИЯЛАР КҮНДЕЛІГІ – ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ИНТЕЛЛЕКТТІ ДАМУҒА АПАРАТЫН КІЛТ



Қ. М. Тайболатов,
С. Торайғыров атындағы
Павлодар мемлекеттік
университеті
«Педагогика
және психология»
білім беру бағдарлама-
сының PhD докторанты,
Павлодар қ.

Эмоциялар күнделігі – бұл мектеп оқушыларында эмоционалдық интеллекттің дамуына ықпал ететін тиімді құрал, соңғы кездері білім беру ортасында кеңінен пайдаланылады.

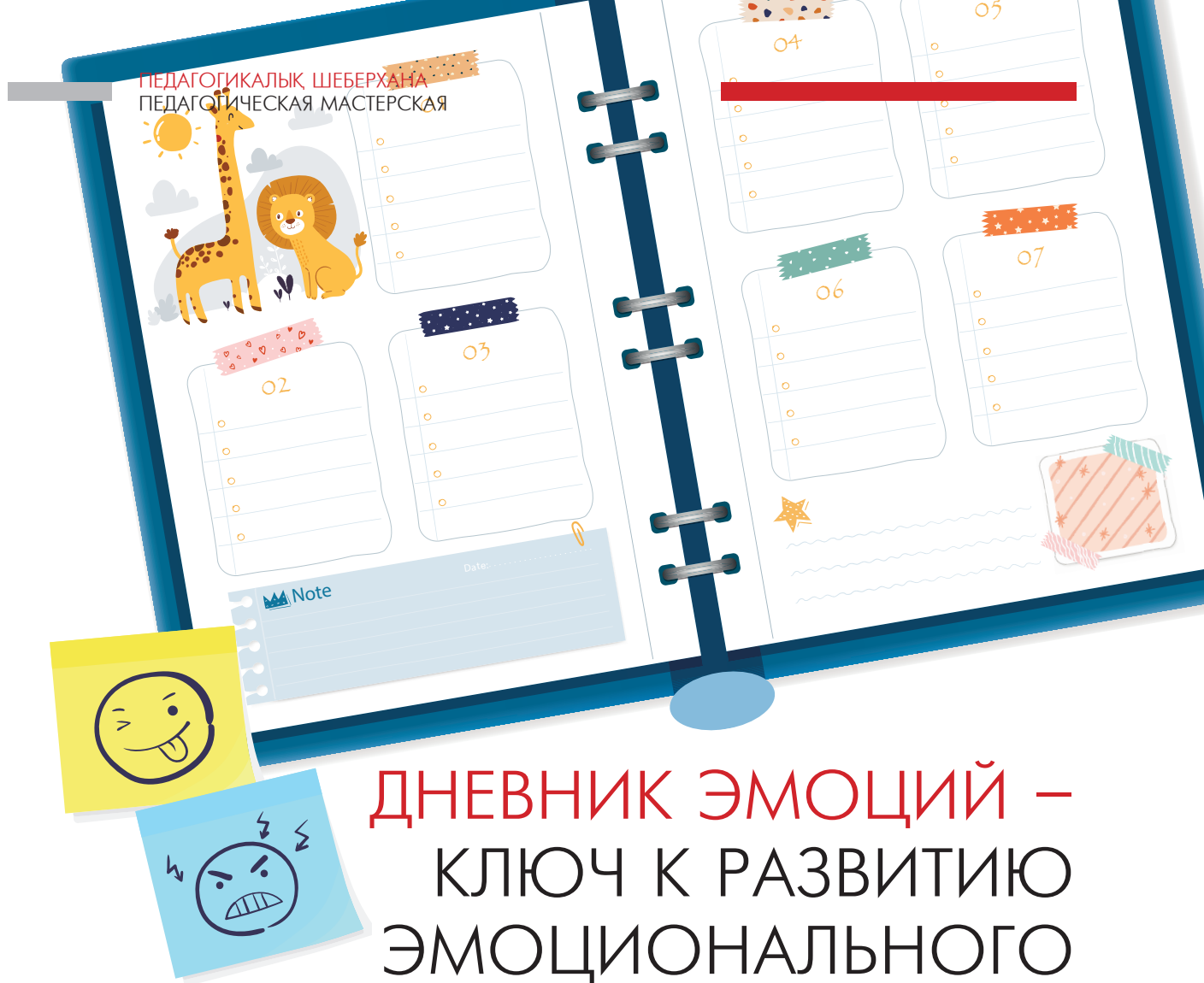
Оқытудың бұл тәсілі әйгілі американдық психолог, Альберт Эйнштейн Медициналық колледжінің құрметті профессоры – Роберт Плутчик жасаған эмоциялар дөңгелегіне негізделген.

Күнделікті толтыру үшін әр оқушының қажеттіліктері ескерілетін жеке көзқарас қажет. Онымен жұмыс жасау, оқушылардың эмоционалдық инте-

Дневник эмоций – эффективный инструмент, способствующий развитию эмоционального интеллекта школьников, в последнее время широко используемый в образовательной среде.

Данный способ обучения основан на колесе эмоций, которое создал Роберт Плутчик – известный американский психолог, почетный профессор Медицинского колледжа Альберта Эйнштейна.

К заполнению дневника эмоций необходим индивидуальный подход



ДНЕВНИК ЭМОЦИЙ – КЛЮЧ К РАЗВИТИЮ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА

К. М. Тайболатов,
докторант PhD образовательной
Программы «Педагогика и психология»,
Павлодарский государственный
университет им. С. Торайгырова,
г. Павлодар

лектін дамытуға және өзін-өзі реттеуіне ықпал ететін тұрақты тәжірибеге айналады.

Эмоционалдық интеллектті дамыту білім беру ортасында барған сайын басым міндетке айналады. Мектеп жылдары – бұл оқушылардың эмоционалдық әлемін қоса алғанда, олардың жеке басының белсенді өсуі мен қалыптасу кезеңі. Мектеп ортасында эмоционалдық интеллектті дамыудың маңыздылығы даусыз, өйткені бұл оқудың сәттілігіне, әлеуметтік бейімделуіне және оқушылардың

с учетом потребностей каждого учащегося. Работа с ним становится постоянной практикой, способствующей развитию эмоционального интеллекта и саморегуляции школьников.

Развитие эмоционального интеллекта становится все более приоритетной задачей в образовательной среде. Школьные годы – это период активного роста и становления личности учащихся, включая их эмоциональный мир. Важность развития эмоционального интеллекта в школьной среде неоспорима, поскольку это ключевой



жалпы хал-ахуалына әсер ететін негізгі фактор.

Эмоционалдық интеллект өз эмоцияларын, сондай-ақ басқа адамдардың эмоцияларын білу, түсіну және тиімді басқару қабілеті ретінде айқындалады. Эмоционалдық интеллекттің маңызды компоненттері:

- ◆ өз эмоциясын тану және оларды басқару;

- ◆ эмоционалдық құзыреттілікті дамыту негізін құрайтын және дұрыс жеке тұлғалық қарым-қатынастарды қалыптастыруға ықпал ететін әлеуметтік дағдылар;

- ◆ оқуға, үйренуге ынталандыру;

- ◆ психологиялық тұрақтылық.

Осының бәрінен оқушылардың эмоционалдық интеллектін дамытудың тиімді әдістері мен құралдарын әзірлеу және енгізу қажеттілігі туындайды. Осындай құралдардың бірі – бұл оқушыларға эмоцияларын түсінуге, зерттеуге және реттеуге мүмкіндік беретін тиімді және практикалық құрал ретіндегі эмоциялар күнделігі.

Эмоциялар күнделігімен жұмыс жасау үшін, ең алдымен, эмоция түрлерімен танысуымыз керек. 1980 жылы американдық психолог, профессор Роберт Плутчик 8 негізгі эмоцияны және

фактор, влияющий на успех обучения, социальную адаптацию и общее благополучие учащихся.

Эмоциональный интеллект определяется, как способность знать, понимать и эффективно управлять своими эмоциями, а также эмоциями других людей.

Важными компонентами эмоционального интеллекта являются:

- ◆ распознавание собственных эмоций и управление ими;

- ◆ социальные навыки, которые составляют основу развития эмоциональной компетентности и способствуют формированию здоровых межличностных отношений;

- ◆ мотивация к обучению;

- ◆ психологическая устойчивость.

Все это обуславливает необходимость разработки и внедрения эффективных методов и средств развития эмоционального интеллекта учащихся. Одним из таких инструментов является дневник эмоций, который как эффективный и практичный инструмент позволяет учащимся понимать, исследовать и регулировать свои эмоции.

Для работы с дневником эмоций необходимо вначале ознакомиться с типами эмоций. В 1980 г. Р. Плутчик разработал концепцию, обозначающую восемь основных эмоций и связанные с ними сложные эмоции. Это было впечатляющее и визуальное колесо эмоций.

ЧТО ОНО ОЗНАЧАЕТ?

Центральный круг на колесе представляет аффект, средний – основные эмоции, внешний – некоторые сложные эмоции.

В колесе эмоций Р. Плутчика выделяются восемь основных эмоций:

- ◆ радость;

- ◆ вера;

- ◆ страх;

- ◆ удивление;

- ◆ печаль;

- ◆ неудовлетворенность;

- ◆ гнев;

- ◆ ожидание.

◆ эмоция түрін және туындау себептерін (триггер).

Бұдан басқа, эмоциялар күнделігінде мандалдар берілген, олар оқушыларға өз ойын, сезімдерін және уайымдарын жинақтауға, өзін-өзі реттеуге және тыныштандыруға септігін тигізеді.

ЭМОЦИЯЛАР КҮНДЕЛІГІН ҚАЛАЙ ТОЛТЫРАМЫЗ?

Эмоциялар күнделігін толтыру уақыты жеке болуы мүмкін және баланың жасына байланысты екенін ескеру маңызды. Мысалы, бастауыш сынып оқушылары үшін күнделікті толтыру жеткілікті (күніне бір рет, кешке толтыру), осылайша олар күні бойы эмоционалдық реакцияларын еске түсіріп, сипаттай алады. Егер эмоциялар күнделігі 5-7 сыныпқа арналған болса, онда оны

Кроме того, в дневнике эмоций представлены мандалы, которые помогают учащимся накапливать, саморегулировать и успокаивать свои мысли, чувства и переживания.

КАК ЗАПОЛНИТЬ ДНЕВНИК ЭМОЦИЙ?

Важно отметить, что время заполнения дневника индивидуально и зависит от возраста ребенка. Например, для учеников начальной школы достаточно делать записи в дневнике ежедневно (один раз в день, вечером), чтобы они могли вспомнить и описать свои эмоциональные реакции в течение дня. Если дневник рассчитан на учащихся 5–7 классов, то рекомендуем заполнять его дважды в день – утром и днем. Утреннее заполнение поможет ребятам определить свое эмоцио-



Главное, что заполнение дневника эмоций становится для ребенка постоянной практикой, что позволяет ему развивать навыки самоосознания, эмоциональной саморегуляции и анализа своих эмоций.

күніне екі рет – таңертең және түстен кейінгі уақытта толықтыруды ұсынамыз. Таңертеңгілік толтыру олардың эмоционалдық күйлерін айқындауға және жаңа күнге дайындалуға көмектеседі, ал түстен кейінгі толтыру олардың өз эмоцияларын және күні бойы болған оқиғаларды талдауға көмектеседі.

Ең бастысы, эмоциялар күнделігін толтыру бала үшін тұрақты тәжірибеге айналады, бұл оларға өзінің сана-сезімдерін дамыту, эмоционалдық өзін-өзі реттеу және эмоцияларын талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бірте-бірте олар өздерін, эмоционалдық реакцияларын және сезімдерін жақсы түсінетін болады.

Эмоция күнделігін толтыру баланың өзіне ғана емес, педагогтерге, ата-аналарға және балалармен жұмыс

нальное состояние и подготовиться к новому дню, а дневное – проанализировать свои эмоции и все то, что произошло за день.

Главное, что заполнение дневника эмоций становится для ребенка постоянной практикой, что позволяет ему развивать навыки самоосознания, эмоциональной саморегуляции и анализа своих эмоций. Постепенно он лучше будет понимать себя, свои эмоциональные реакции и чувства.

Заполнение дневника эмоций может быть полезно не только самому ребенку, но и педагогам, родителям и другим взрослым, работающим с детьми, что позволит им глубже понять их эмоциональное состояние, реакции на различные события и помочь развить эмоциональный интеллект.

істейтін басқа ересектерге де пайдалы болуы мүмкін. Бұл оларға баланың эмоционалдық жағдайын, оның түрлі оқиғаларға реакциясын тереңірек түсінуге және эмоционалдық интеллектті дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, эмоциялар күнделігін үнемі толтыру мектеп оқушыларының эмоционалдық интеллектісін дамыудың маңызды құралы болып табылады. Бала эмоциялар күнделігін толтыруды неғұрлым ерте бастаса, соғұрлым жақсы. Ол эмоционалдық өзін-өзі реттеу, эмоцияларын талдау және олардың мінез-құлқына әсерін түсіну дағдыларын дамыта алады.

Мектеп оқушыларында эмоционалдық интеллектті дамыудың көптеген артықшылықтары бар. Біріншіден, бұл өз эмоцияларын жақсы түсінуге және басқаруға ықпал етеді, олардың мінез-құлқын басқаруға және саналы шешім қабылдауға көмектеседі. Олардың оқу үлгеріміне, әлеуметтік қатынастарына және жалпы көңіл-күйіне әсер етеді.

Екіншіден, эмоционалдық интеллектті дамыту басқа адамдардың сезімдерін және уайымдарын жақсы түсінуге көмектеседі, эмпатияны қалыптастырады, ол оқушыларға достық қарым-қатынас орнатуға, басқа адамдармен белсенді араласуға, жанжалдарды ауыртпалықсыз шешуге мүмкіндік береді.

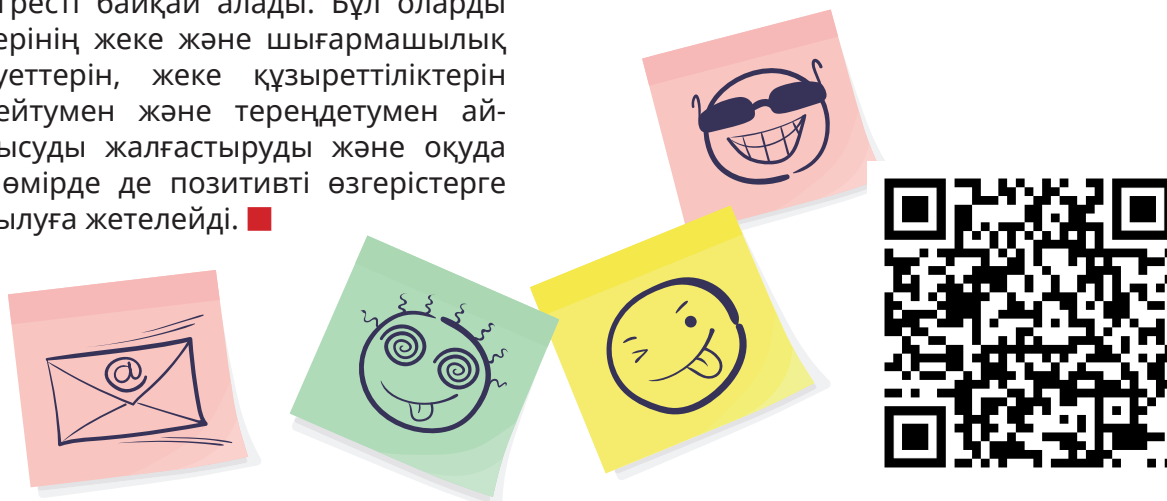
Эмоциялар күнделігін үнемі толтыра отырып, мектеп оқушылары өзінің физикалық және психологиялық күйлеріндегі өзгерістерді, сондай-ақ эмоционалдық интеллекттің дамуындағы прогресті байқай алады. Бұл оларды өздерінің жеке және шығармашылық әлеуеттерін, жеке құзыреттіліктерін кеңейтумен және тереңдетумен айналысуды жалғастыруды және оқуда да, өмірде де позитивті өзгерістерге ұмтылуға жетелейді. ■

Таким образом, регулярное заполнение дневника эмоций является важным инструментом для развития эмоционального интеллекта школьников. Чем раньше ребенок начнет заполнять дневник эмоций, тем лучше. Он может развить навыки эмоциональной саморегуляции, анализа своих эмоций и понимания их влияния на поведение.

Развитие эмоционального интеллекта у школьников имеет много преимуществ. Во-первых, оно способствует лучшему пониманию и управлению своими эмоциями, что помогает им управлять своим поведением и принимать осознанные и самостоятельные решения. Это влияет на их успеваемость, социальные отношения и общее самочувствие.

Во-вторых, развитие эмоционального интеллекта помогает лучше понимать чувства и переживания других людей, формирует эмпатию, что позволяет учащимся выстраивать дружеские отношения, активно общаться с другими людьми, безболезненно разрешать конфликты и т. д.

Регулярно заполняя дневник эмоций, школьники смогут наблюдать изменения в своем физическом и психологическом состоянии, а также прогресс в развитии эмоционального интеллекта. Это побуждает их продолжать работать над расширением и углублением своего личного и творческого потенциала, индивидуальных компетенций и сознательно стремиться к позитивным изменениям в учебе и жизни. ■



БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК СЕРІКТЕСТІКТІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ



ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ОБРАЗОВАНИИ

В. В. Захлебаева,
педагогика ғылымдарының
магистрі, академиялық
бөлімнің
аға оқытушысы
Ақмола облысы,
Ж. У. Алджамбекова,
педагогикалық өлшемдер
секторының меңгерушісі
С. М. Измайлова,
педагогикалық өлшемдер
секторының жетекші маманы,
«АУДҰИ» КЕАҚ,
Алматы қ.

В. В. Захлебаева,
магистр педагогических наук,
старший преподаватель
академического отдела,
по Акмолинской области,
Ж. У. Алджамбекова,
заведующая сектором
педагогических измерений,
С. М. Измайлова,
ведущий специалист сектора
педагогических измерений,
НАО «НИГРЧ»,
г. Алматы



Іске әлеуметтік серіктестер кіріскенде, жақсылықтың кішкене бөлігі үлкен игілікке өзгеруі мүмкін.

Джефф Сколл,
School World Forum негізін қалаушы
(Дүниежүзілік мектеп форумы)

Маленькая частичка добра может превратиться в огромное благо, когда за дело берутся социальные партнеры.

Джефф Сколл,
основатель School World Forum
(Всемирный школьный форум)



Әлеуметтік серіктестік — бұл келісім шарттық процесс. Мінсіз құрылған әлеуметтік серіктестік оның қатысушылары арасындағы үздіксіз әлеуметтік диалогті қамтиды.



Әлеуметтік серіктестік – өзара сындарлы әрекеттесуді қамтамасыз ету үшін әлеуметтік топтардың мүдделерін сәйкестендірудің идеологиясы, формалары мен әдістері.

Білім беру саласындағы әлеуметтік серіктестікті ұйымдастыру білім беру жүйесін одан әрі дамыту, кадрлық әлеуетті арттыру, әлеуметтік белсенді білімді тұлғаны қалыптастыру мақсатында шарттар, келісімдер, келісім шарттар негізінде білім беру ұйымдарының, жұмыс берушілер бірлестіктерінің, кәсіподақтар мен мемлекеттік құрылымдардың өзара қарым-қаты-

Социальное партнерство – это идеология, формы и методы согласования интересов социальных групп для обеспечения их конструктивного взаимодействия.

Организация социального партнерства в образовательной сфере характеризуется комплексной совокупностью взаимоотношений образовательных организаций, объединений работодателей, профсоюзов и государственных структур на основе договоров, соглашений, контрактов в целях дальнейшего развития системы образования, повышения кад-

настарының кешенді жиынтығымен сипатталады.

Әлеуметтік серіктестік – бұл келісім шарттық процесс. Мінсіз құрылған әлеуметтік серіктестік оның қатысушылары арасындағы үздіксіз әлеуметтік диалогті қамтиды. Келіссөздерге үнемі дайын болудың режимі серіктестердің бірлескен қызметі процесінде туындайтын кез келген мәселелерді шешуге, олардың әлеуметтік өзара әрекеттесуін нығайтуға мүмкіндік береді.

рового потенциала, формирования социально активной образованной личности.

Социальное партнерство – это договорный процесс. Идеально выстроенное социальное партнерство предполагает постоянный непрерывный социальный диалог между его участниками. Такой режим постоянной готовности к переговорам позволяет решать любые проблемы, возникающие в процессе совместной деятельности партнеров, укрепляя их социальное взаимодействие.



Родители — одни из самых важных социальных партнеров образовательной организации.

БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК СЕРІКТЕСТІКТІҢ НЕГІЗГІ ҚАҒИДАЛАРЫ:

- ◆ ашықтық, адалдық, сенім, шынайылық;
- ◆ барлық қатысушылардың мүдделерін құрметтеу және есепке алу;
- ◆ шарттық қатынастарға қатысу туралы уағдаласушы тараптардың мүдделілігі;
- ◆ серіктестердің Қазақстан Республикасы заңнамасының нормаларын, басқа да заңнамалық және нормативтік актілерді сақтауы;
- ◆ әлеуметтік серіктестер мен олардың өкілдерінің тиісті өкілеттіктерінің болуы;
- ◆ тараптардың теңдігі мен сенімі;
- ◆ бір-бірінің ішкі істеріне араласпау;
- ◆ әлеуметтік серіктестердің өзара келісу негізінде міндеттемелер қабылдауының еріктілігі;
- ◆ әлеуметтік әріптестік саласына кіретін мәселелер бойынша консуль-

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ОБРАЗОВАНИИ:

- ◆ открытость, честность, доверие, искренность;
- ◆ уважение и учет интересов всех участников соглашения;
- ◆ заинтересованность договаривающихся сторон об участии в договорных отношениях;
- ◆ соблюдение партнерами норм законодательства Республики Казахстан, других законодательных и нормативных актов;
- ◆ наличие соответствующих полномочий социальных партнеров и их представителей;
- ◆ равноправие и доверие сторон;
- ◆ невмешательство во внутренние дела друг друга;
- ◆ добровольность принятия обязательств социальными партнерами на основе взаимного согласования;
- ◆ регулярность проведения консультаций и переговоров по вопро-

тациялар мен келіссөздер жүргізудің жүйелілігі;

◆ қол жеткізілген уағдаластықтарды орындау міндеттілігі;

◆ әлеуметтік серіктестік шеңберінде қабылданған келісімдердің, шарттар мен шешімдердің орындалуын бақылаудың жүйелілігі;

◆ тараптардың өз кінәсінен қабылданған шарттық міндеттемелерді орындамағаны үшін жауапкершілігі және т. б.

Сонымен бірге, әлеуметтік серіктестік білім беру жүйесін дамыту бойынша барлық қоғамдық секторлардың сындарлы өзара іс-қимылын, қосымша білім беру мен өзін-өзі тәрбиелеуді қоса алғанда, тәрбие мен оқытудың әр түрлері үшін оңтайлы жағдайлар жасауды білдіреді.

Бұл қызығушылық бойынша бейресми клубтар, біліктілікті арттыру, кәсіби қайта даярлау курстары және балаларды, жастарды тәрбиелеу мен дамытуға бағытталған қоғамдық ұйымдар (театр студиялары, спорт, туристік клубтар, әскери-патриоттық бірлестіктер мен ұйымдар) және басқалар.

Білім беру саласындағы кең әлеуметтік серіктестік қажеттілігінің логикасы білім берудің заманауи теориялық көзқарастарына негізделеді.

Ол қоғам өмірінің барлық саласындағылардың барлығымен жақын өзара байланыс пен өзара шарттастық әрқашан тән әлеуметтік институттардың бірі ретінде қарастырылады.

ҚОҒАМ ӨМІРІНІҢ САЛАЛАРЫ:

ЭКОНОМИКАЛЫҚ

- ◆ өндіріс;
- ◆ айырбастау;
- ◆ тұтыну;
- ◆ үйлестіру;

ӘЛЕУМЕТТІК

- ◆ таптар;
- ◆ этностар мен ұлттар;
- ◆ отбасы;
- ◆ білім беру және медициналық мекемелер;
- ◆ әлеуметтік қорғау органдары;



сам, входящим в сферу социального партнерства;

◆ обязательность исполнения достигнутых договоренностей;

◆ систематичность контроля за выполнением принятых в рамках социального партнерства соглашений, договоров и решений;

◆ ответственность сторон за невыполнение по их вине принятых договорных обязательств и т. д.

Вместе с тем социальное партнерство подразумевает под собой конструктивное взаимодействие всех общественных секторов по развитию системы образования, создание оптимальных условий для различных видов воспитания и обучения, включая дополнительное образование и самообразование. Это и неформальные клубы по интересам, и курсы повышения квалификации, профессиональной переподготовки, и общественные организации, нацеленные на воспитание и развитие детей, молодежи

САЯСИ

- ◆ мемлекет;
- ◆ саясат;
- ◆ құқық;
- ◆ билік;

РУХАНИ

- ◆ адамгершілік;
- ◆ ғылым;
- ◆ дін;
- ◆ өнер;
- ◆ мәдениет.

Сондай-ақ, білім беру саласындағы әлеуметтік серіктестердің құрамы білім беру мекемесінің деңгейіне және шешуге жататын міндеттерге байланысты қалыптасатынын, сондықтан оны біржақты реттеуге болмайтынын атап өткен жөн. Бірақ ең бастысы – ынтымақтастыққа әрдайым оқу орнының ұжымы мен білім алушылар тартылады.

Білім беру мекемесінің жоғары деңгейі онымен әлеуметтік ынты-

(театральные студии, спортивные, туристические клубы, военно-патриотические объединения и организации) и многие другие.

Логика необходимости широкого социального партнерства в образовательной сфере опирается на современные теоретические взгляды на образование. Оно видится как один из социальных институтов, которому всегда были присущи тесные взаимосвязи и взаимообусловленность со всеми сферами жизни общества.

Также необходимо отметить, что состав социальных партнеров в сфере образования формируется в зависимости от уровня организации образования и задач, подлежащих решению, и поэтому не может быть однозначно регламентирован. Но самое главное – в сотрудничестве всегда задействованы коллектив учебного заведения и обучающиеся.

Более высокий уровень организации образования определяет и более



СФЕРЫ ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА

Экономическая

- ▶ производство
- ▶ обмен
- ▶ потребление
- ▶ распределение

Социальная

- ▶ классы
- ▶ этносы и нации
- ▶ семья
- ▶ образовательные и медицинские учреждения
- ▶ органы социальной защиты

Политическая

- ▶ государство
- ▶ политика
- ▶ право
- ▶ власть

Духовная

- ▶ нравственность
- ▶ наука
- ▶ религия
- ▶ искусство
- ▶ культура

мақтастыққа мүдделі адамдардың кең ауқымын анықтайды. Мысалы, білім беру ұйымдарының әлеуетті әлеуметтік әріптестері: мұражайлар, театрлар, кітапханалар, ардагерлер кеңестері, колледждер, жоғары оқу орындары, жергілікті атқарушы органдар, кәмететке толмағандар мен жастар жөніндегі комитеттер, қоғамдық бір-

широкий круг лиц, заинтересованных в социальном сотрудничестве с ним. Например, потенциальными социальными партнерами организации образования могут быть: музеи, театры, библиотеки, советы ветеранов, колледжи, вузы, местные исполнительные органы, комитеты по делам несовершеннолетних и молодежи, общественные объединения, организации дополнительного образования, промышленные предприятия, бизнес-структуры и др.



Социальное партнерство — это договорный процесс. Идеально выстроенное социальное партнерство предполагает постоянный непрерывный социальный диалог между его участниками.

лестіктер, қосымша білім беру ұйымдары, өнеркәсіптік кәсіпорындар, бизнес-құрылымдар және т. б. болуы мүмкін.

Әлеуметтік серіктестіктің негізгі мақсаты – білім алушының табысты, үйлесімді дамыған, әлеуметтік-мәдени, өзін-өзі жүзеге асыратын тұлғасын тәрбиелеу. Білім беру және тәрбие процесінің тиімділігін арттыру мақсатында мектептің әлеуметтік, мәдени, профилактикалық, сауықтыру, кәсіптік бағдарлау мекемелерімен өзара іс-қимылы ұйымдастырылуы тиіс.

Ата-аналар – білім беру ұйымының маңызды әлеуметтік серіктестерінің бірі. Отбасымен серіктестік баланы тәрбиелеу мен оқыту саласын байытады, оның жеке тұлғасына жағымды әсер ету радиусын арттырады, оның психофизиологиялық белсенділігіне; ата-аналардың психофизиологиялық сауаттылығын арттыруға, отбасындағы тәрбие түріне түбегейлі әсер етуге, тәрбиеленушілер мен ересектердің бірлескен іс-әрекетін

Основной целью социального партнерства выступает воспитание успешной, гармонично развитой, социокультурной, самореализованной личности обучающегося. В целях повышения эффективности образовательного и воспитательного процесса должно быть организовано взаимодействие школы с учреждениями социальной, культурной, профилактической, оздоровительной, профориентационной направленности.

Родители – одни из самых важных социальных партнеров образовательной организации. Партнерские отношения с семьей обогащают сферу воспитания и обучения ребенка, увеличивают радиус положительного влияния на его личность, воздействуют на его психофизиологическую активность; позволяют повысить психологическую грамотность родителей, коренным образом влиять на тип воспитания в семье, координировать совместную деятельность воспитанников и взрос-



Ата-аналар — білім беру ұйымының маңызды әлеуметтік серіктестерінің бірі.

үйлестіруге, жинақталған тәжірибені пайдалануға және т. б. әсер етеді.

Ата-аналар – білім беру және тәрбие процесінің сәттілігіне мүдделі адамдар. Олар жорықтарды, экскурсияларды, саяхаттарды, мектеп мерекелерін, спорттық жарыстарды және басқа да бірлескен іс-шараларды ұйымдастырудың негізгі көмекшілері. Осы бағыттардың барлығын әлеуметтік серіктестік арқылы жүзеге асыруға болады.

Мәселен, Көкшетау қаласындағы мектептердің бірінің жұмыс тәжірибесі көрсеткендей, Балалар мен жастар сарайы («Болашақ Сарайы») арасында әлеуметтік серіктестікті жүзеге асыру білім алушылардың үйлесімді физикалық, психологиялық және мәдени дамуына ықпал етеді.

Қол қойылған шарт негізінде мектеп оқушылары бассейнге, спортзалға, спорт секцияларына, қызығушылықтары бойынша үйірмелерге және тағы басқаларға барады – қарапайым орта білім беру ұйымының объективті себептерге байланысты ондай мүмкіндігі жоқ. Енді әлеуметтік серіктестікті іске асыру аясында оқушылар толыққанды дамуға деген қажеттіліктерін қанағаттандыра алады, бұл олардың оқуға деген қызығушылығымен мотивациясын арттыруға, сондай-ақ үлгерімді жақсартуға ықпал етеді.

Орта буын білім алушыларының оқу жылының басы мен аяғындағы үлгерімінің пайызын салыстырмалы талдауда айтарлықтай айырмашылықтар бар. Үшінші тоқсанның ортасына қарай оқу үлгерімі оқу жылының басталуымен салыстырғанда 10% өсті. Педагогтер сабаққа деген жоғары қы-

лық, используя накопленный ими опыт, и т. д.

Именно родители являются заинтересованными лицами в успехе образовательного и воспитательного процесса. Они главные помощники в организации походов, экскурсий, поездок, школьных праздников, спортивных соревнований и других совместных мероприятий. Все эти направления можно реализовать благодаря социальному партнерству.

Так, например, опыт работы одной из школ г. Кокшетау показывает, что процесс реализации социального партнерства с Дворцом юношества и детства («Болашақ Сарайы») способствует гармоничному физическому, психологическому и культурному развитию обучающихся. На основе подписанного договора учащиеся школы посещают бассейн, спортзал, спортивные секции, кружки по интересам и многое другое – то, что обычная среднестатистическая организация образования в силу объективных причин предоставить им не могла. И теперь в рамках реализации социального партнерства школьники восполняют и удовлетворяют свои потребности в полноценном развитии, что способствует повышению интереса и мотивации к обучению, а также улучшению успеваемости.

Сравнительный анализ процента успеваемости обучающихся среднего звена на начало и конец учебного года имеет значительные отличия. Процент успеваемости к середине третьей четверти вырос на 10% по сравнению с началом учебного года. Педагоги отмечают более высокий интерес к за-



зығушылықты, оқуға деген ынтаның артуын және т. б. атап өтеді.

Әлеуметтік серіктестікті іске асырудың тағы бір оң мысалы – «Бодрость» емдеу-сауықтыру кешенімен белсенді ынтымақтасатын Көкшетау қаласының «Алатау» жеке меншік мектебі. Осының арқасында мектеп оқушылары сауықтыру және дене шынықтыру (денсаулық сақтау технологияларын іске асыру) мақсатында кешеннің бассейніне баруға мүмкіндік алды, ал «Бодрость» кешені қосымша қаржылық табыс алады.

Сондай-ақ, «Алатау» мектебі Есімов «Ат ауласы» ЖК-мен оқушыларға атпен серуендеуді ұйымдастыру бойынша қызметтер көрсету туралы екі жақты шарт жасасты. Балалар үшін бұл нағыз мерекеге айналды, өйткені осы әдемі жануарлармен араласу оларға ұмытылмас қуанышты сәттер сыйлайды!

Бүгінгі таңда мемлекет пен қоғам мектеп алдына өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі жүзеге асыруға қабілетті тұлғаны тәрбиелеу міндетін қойып отыр. Мұндай тұлғаның қалыптасуының маңызды факторы студенттердің белсенді әлеуметтенуі болып табылады, бұл адамның отбасымен, жақын ортамен, қоғаммен, халықпен және елмен ажырамас байланысын түсінуді қамтиды.

Білім беру саласындағы әлеуметтік әріптестікті іске асыру маңызды және өзекті міндет болып табылады, оны шешу бірлесіп басқарудың, ресурстар кооперациясының белсенді процестеріне, іс-әрекеті білім беру мекемелерінің тұрақты дамуын қолдайтын қызметтің жаңа ұйымдық-алқалық нысандарын құруға ықпал етеді. ■

нятиям, усиление мотивации к обучению и др.

Еще одним положительным примером реализации социального партнерства выступает частная школа г. Кокшетау «Алатау», которая активно сотрудничает с лечебно-оздоровительным комплексом «Бодрость». Благодаря этому учащиеся школы получили возможность посещать бассейн комплекса в целях оздоровления и физического развития (реализация здоровьесберегающих технологий), а комплекс «Бодрость» имеет дополнительный финансовый доход.

Также школа «Алатау» заключила двусторонний договор о сотрудничестве с ИП Есимов «Конный двор» о предоставлении услуг по организации конных прогулок для учащихся. Для детей это стало настоящим праздником, ведь общение с этими прекрасными животными дарит им незабываемые минуты радости!

Сегодня государство и общество ставят перед школой задачу воспитать личность, способную к саморазвитию, самообразованию и самореализации. Важнейшим фактором становления такой личности является активная социализация обучающихся, которая предполагает осознание человеком его неразрывной связи с семьей, ближайшими окружением, обществом, народом и страной.

Реализация социального партнерства в сфере образования выступает значимой и актуальной задачей, решение которой способствует активным процессам соуправления, кооперации ресурсов, созданию новых организационно-коллективных форм деятельности, действие которых поддерживает устойчивое развитие образовательных учреждений. ■



ОТБАСЫ МЕН ҚОҒАМ: ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ ЖАҢА ҚЫРЛАРЫ

**И. В. Калачева,
АУДҰИ КЕАҚ
аға ғылыми қызметкері
Алматы қ.**

Зерттеулер көрсеткендей, қазіргі ата-аналар бала тәрбиесінде көп жағдайда мамандардың көмегіне мұқтаж. Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде психологиялық-педагогикалық білімнің тапшылығы айқын көрінеді, басқа адамға қызығушылық танытуды, оның тұлғалық ерекшеліктерін құрметтеуді, өз қарым-қатынастарын, күйзелісін, әрекеттерін реттей білетін халықтың психологиялық мәдениеті жеткілікті деңгейде дамымаған, ол әсіресе бала тұлғасының көпқырлы әлеуметтену жағдайында анық байқалады.

Ата-аналардың қатысуымен ұйымдастырылатын іс-шаралардың эпизодтылығын айтуға болады. Мысалы, облыстық, республикалық, тіпті халықаралық маңызы бар ата-аналар форумдарының өткізілуін қарастырайық.

Олардың нәтижелері қоғамда кеңінен жарияланбайды және отбасылардағы жағдайдың жақсаруына әсер етпейді, тәрбие дағдыларын дамытпайды.

Исследования показывают, что современные родители, воспитывая детей, всё больше нуждаются в помощи специалистов. На современном этапе развития общества существует явный дефицит психолого-педагогических знаний, недостаточно развита психологическая культура населения, предполагающая интерес к другому человеку, уважение особенностей его личности, умение и желание разобраться в своих собственных отношениях, переживаниях, поступках, что особенно ярко проявляется в условиях многоканальной социализации личности ребенка.

Можно констатировать эпизодичность организуемых мероприятий с родителями. Например, проведение родительских форумов областного, республиканского и даже международного значения. Их результаты не получают широкой огласки в обществе, не влияют на улучшение ситуации в семьях, не развивают навыков воспитания. Содержание выступлений участников форумов и конференций



СЕМЬЯ И ОБЩЕСТВО: НОВЫЕ ГРАНИ СОТРУДНИЧЕСТВА

И. В. Калачева,
С.Н.С.,
НАО «НИГРЧ»
г. Алматы

Форумдар мен конференцияларға қатысушылардың баяндамаларында балалардың жас ерекшеліктері ескерілмейді. Осындай кездесулерді көбіне педагогикалық білімі жоқ және тек коммерциялық мақсаттарды көздейтін адамдар ұйымдастырады.

Білім беру ұйымдарында педагогтер мен ата-аналардың қарым-қатынастарының негізгі түрі – ескі форматта өткізілетін ата-аналар жиналысы.

Осының бәрі ата-аналарға білім беру жүйесінің жоқтығын көрсетеді.

строится без учета возрастных особенностей детей. Часто организаторами таких встреч становятся люди, не имеющие педагогического образования и преследующие лишь коммерческие цели.

В организациях образования основной формой общения педагогов с родителями являются родительские собрания, которые проводятся с использованием устаревших подходов.

Все это говорит об отсутствии системы родительского просвещения.



Нужна четко разработанная модель, исключая случайный, событийный подход к психолого-педагогическому обучению родителей, необходимо участие в этом процессе государства.

В связи с этим существуют проблемы, решению которых важно уделить особое внимание.

Дети из социально неблагополучных семей, растущие в эмоциональной депривации, испытывают большие трудности в интеллектуальном и личностном развитии, построении отношений в коллективе, социализации. Существует прямая зависимость влияния семейного фактора на особенности развития ребенка.

На основании изучения «Концепции семейной и гендерной политики в Республике Казахстан до 2030 года», материалов национальных докладов «Казахстанские семьи – 2022», «Поло-

Дети из социально неблагополучных семей, растущие в эмоциональной депривации, испытывают большие трудности в интеллектуальном и личностном развитии, построении отношений в коллективе, социализации.

Ата-аналарды психологиялық-педагогикалық оқытуға кездейсоқ, оқиғалы көзқарасты болдырмайтын нақты әзірленген модель қажет, осы процеске мемлекеттің де қатысқаны жөн. Осыған байланысты шешілуі тиіс, ерекше назар аударуды талап ететін мәселелер бар. Эмоциялық жетіспеушілікте өсіп жатқан тұрмысы қолайсыз отбасылардан шыққан балалар интеллектуалды және жеке дамуда, ұжымда қарым-қатынас орнатуда, әлеуметтенуде үлкен қиындықтарға тап болады. Отбасылық фактор баланың даму ерекшеліктеріне тікелей тәуелді.

«Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын», «Қазақстандық отбасылар – 2022», «Қазақстан Республикасындағы бала-

жение детей в Республике Казахстан – 2022» и других материалов, следует отметить, что остро стоит проблема ослабления института семьи и семейных ценностей. Это проявляется в слабой вовлеченности казахстанских родителей в обучение и воспитание детей, увеличении числа разводов, монородительских семей, гражданских браков.

Все это следствие отсутствия системной консультативной и психологической поддержки родителей.

Решение проблемы видится в разработке Национального культурно-образовательного проекта «Академия родителей». Актуальность разработки проекта обусловлена снижением уровня культуры семьи. Можно констатировать, что в семьях с низкой культу-

лардың жағдайы – 2022» ұлттық баяндамалар материалдарын және басқа да материалдарды зерделеу негізінде отбасы және отбасылық құндылықтар институтының әлсіреу мәселесі өткір тұрғанын атап өткен жөн. Бұл қазақстандық ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге жеткіліксіз тартылуынан, ажырасулар, бір ата-анасы бар отбасылардың, «азаматтық» некелер санының артуынан көрінеді.

Мұның бәрі ата-аналарға жүйелі консультативтік және психологиялық қолдаудың болмауының салдары.

Мәселені «Ата-аналар академиясы» Ұлттық мәдени-білім беру жобасын әзірлеу арқылы шешуге болады. Жобаны әзірлеудің өзектілігі отбасы мәдениетінің төмендеуіне байланысты. Мәдениеті төмен отбасыларда баланың дамуына күш, уақыт, қаражат жұмсамау, қосымша білім берудің маңыздылығын түсінбеу байқалады; бала

рой отмечается нежелание тратить силы, время, средства на развитие ребенка, непонимание значения дополнительного образования; отсутствуют распорядок дня ребенка, семейный отдых с детьми; не организованы досуг, культурная программа; наблюдается бесконтрольность в использовании ребенком свободного времени, отсутствие интереса к чтению.

При этом есть не зависящие от семьи социальные факторы, влияющие на развитие личности. К ним относятся информационная избыточность; культ потребления и успеха; влияние субкультуры; утрата школой социально-педагогической роли и др.

Необходимо внедрение нового формата сотрудничества с родителями в условиях создания благополучной воспитывающей среды через организацию системного широкомасштабного родительского просвещения.



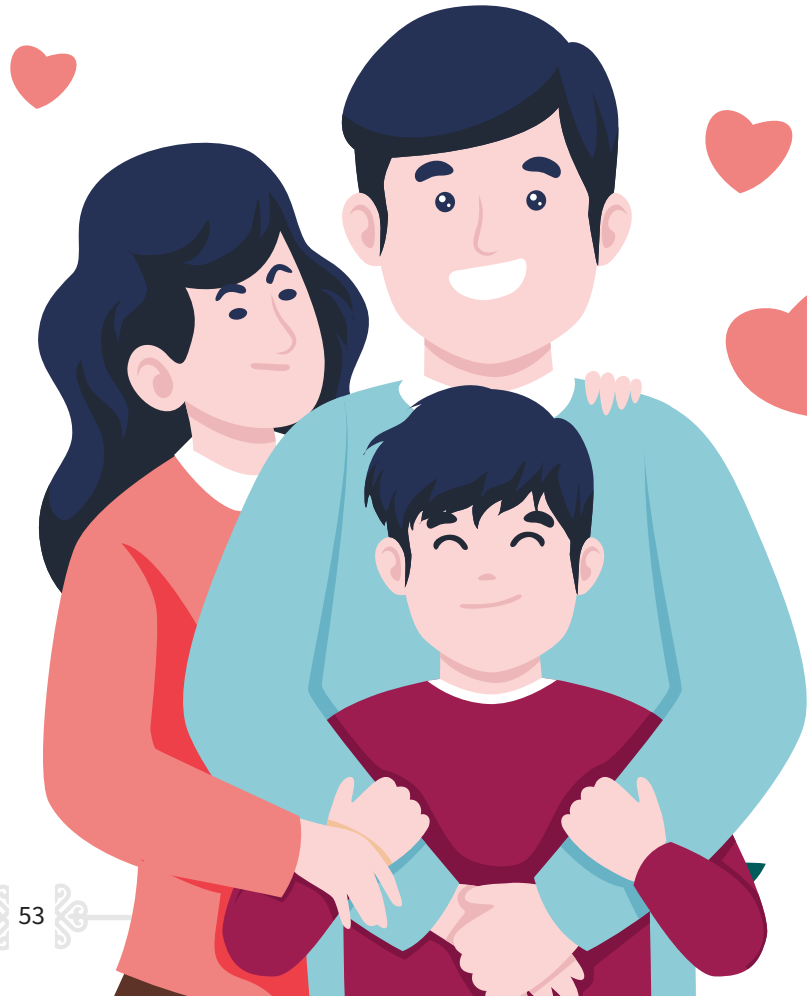
Жобаның негізгі идеясы — ата-аналар мен мұғалімдердің баланы тәрбиелеуде, әлеуметтендіруде ынтымақтастығын нығайтуға, жеке тұлғаны дамыту үшін қолайлы тәрбиелеу ортасын құруға ықпал ету.

үшін күн тәртібі, балалармен бірге өткізетін отбасылық демалыс пен мәдени бағдарлама ұйымдастырылмаған; баланың бос уақытын пайдалануы бақылаусыз, оқуға назар аудармау байқалады.

Сонымен қатар, жеке тұлғаның дамуына әсер ететін отбасына тәуелді емес әлеуметтік факторлар бар. Оларға ақпараттық артықшылық; тұтыну мен табысқа табынушылық; субмәдениеттің әсері; мектептің әлеуметтік-педагогикалық рөлін жоғалтуы және т. б.

Жүйелі, кең ауқымда ата-анаға білім беруді ұйымдастыру арқылы қолайлы тәрбиелеу ортасын құру жағдайында ата-аналармен ынтымақтастықтың жаңа форматын енгізу қажет.

Ата-аналар академиясының қызметі ата-аналарға жүйелі түрде психологиялық-педагогикалық білім беру



арқылы дамыған қоғамның қалыптасуының маңызды шарты болып табылатын адами капиталдың сапасын арттыруға ықпал етеді.

Жобаның тұжырымдамасы Қазақстандағы отбасылық тәрбие тарихына; ұлттық құндылықтарға; баланың заңды өкілдерімен өзара іс-қимыл сапасын жақсартуға; қолайлы тәрбиелеу ортасын құруға негізделген. Нәтижесінде ата-аналар баламен жағымды қарым-қатынас дағдыларын дамыта алады: салауатты әдеттерді қалыптастыру, өміршеңдікке тәрбиелеу, гуманистік дүниетанымды дамыту, өзін-өзі жүзеге асыру жолдарын табу.

Жобаның негізгі идеясы – ата-аналар мен мұғалімдердің баланы тәрбиелеуде, әлеуметтендіруде ынтымақтастығын нығайтуға, жеке тұлғаны дамыту үшін қолайлы тәрбиелеу ортасын құруға ықпал ету.

Академияның негізгі міндеттерін талдай отырып, тарихи қалыптасқан қазақтың ұлттық тәрбие дәстүрлеріне назар аударған жөн. Мұндай тәсіл қазақтың ұлттық бірегейлігінің бастауларына қол жеткізуге мүмкіндік беретін Жобаның бірегейлігіне ықпал етеді, ұрпақтар даналығының көпғасырлық тәрбие тәжірибесін түсінуге көмектеседі. Сондай-ақ, ата-аналар қиын мәселелерді шешудің, баламен қарым-қатынаста туындайтын әртүрлі, жиі стандартты емес жағдайлардан шығу жолдарын табу үшін маңызды құзыреттерді қалыптастырып, дамыта алады.

Міндеттерді қоюдың маңызды аспектілері отбасылық қолайсыздық пен әлеуметтік жетімдіктің алдын алу

Деятельность Академии родителей будет способствовать системному подходу к психолого-педагогическому обучению родителей и, как следствие, повышению качества человеческого капитала – важнейшего условия становления развитого общества.

Концепция проекта основана на обращении к истории семейного воспитания в Казахстане; национальным ценностям; улучшении качества взаимодействия с законными представителями ребенка; создании благополучной воспитывающей среды. В результате родители смогут развить

навыки позитивного общения с ребенком: формирования здоровых привычек, воспитания жизнестойкости, развития гуманистического мировоззрения, раскрытия путей самореализации.

Основная идея проекта – способствовать укреплению сотрудничества родителей и педагогов в воспитании, социализации ребенка, созданию благополучной воспитывающей среды для развития личности.

Анализируя основные задачи Академии, следует обратить внимание на обращение к исторически сложившимся казахским национальным традициям воспитания. Такой подход будет способствовать уникальности проекта, который позволит прикоснуться к истокам казахской национальной идентичности, поможет осмыслению многовекового опыта воспитания, сотканного из мудрости поколений. Родители смогут также сформировать и развить важные компетенции, чтобы решать трудные вопросы, нахо-



бойынша мақсатты жұмысты қамтамасыз ету, әлеуметтік әріптестік негізінде ата-аналардың өздігінен білім алу және өзін-өзі тәрбиелеу дағдыларын

Семья — основа общества. Развитие личности начинается в семье, первому опыту общения ребенок учится у своих родителей или у взрослых, их замещающих.

дамытуға жәрдемдесу болып табылады. Бұл отбасылық білім алу мәселелерін шешуге көптеген қолдаушыларды тартуға көмектеседі.

Академияның көп қырлы және кең ауқымды қызметі мектеп пен отбасының мемлекеттік органдармен және қоғамдық ұйымдармен, БАҚпен, шығармашылық одақтармен тиімді ынтымақтастығын ескере отырып құрылатын болады. Бұл кәсіби тәжірибе алмасу болады, ол әлеуметтік желілерде егжей-тегжейлі қамтылады. Әрбір тілек білдіруші Академияның қызметі туралы шынайы ақпарат ала алатын, онлайн форматта оқуға қатысып, сұрақтар қойып, оларға жауап алатын және т. б. білім беру платформасын, сайт құру жоспарлануда.

Жобаны іске асырудың басты нәтижесі – отбасын қолдау жүйесін мемлекеттік деңгейде жетілдіру.

Отбасы – қоғам негізі. Тұлғаның дамуы отбасында басталады, бала алғашқы қарым-қатынас тәжірибесін ата-анасынан немесе оларды алмастыратын ересектерден үйренеді. Бұл тәжірибе өзара іс-қимылдың белгілі бір үлгілерін қалыптастырып бекітіледі және баланың – елдің жас азаматы тұлғасының негізіне айналады.

Жоба отбасы, білім беру ұйымы және бүкіл мемлекет ауқымында әлеуметтік мәселелерді шешуге ықпал ететін болады. ■

дить выход из самых разных, часто нестандартных ситуаций, возникающих во взаимоотношениях с ребенком.

Важными аспектами постановки задач является обеспечение целенаправленной работы по профилактике семейного неблагополучия и социального сиротства, содействие развитию навыков самообразования и самовоспитания родителей на основе социального партнерства. Это поможет привлечь к решению вопросов семейного просвещения большое число сторонников.

Многогранная и широкомасштабная деятельность Академии будет строиться с учетом эффективного сотрудничества школы и семьи с государственными органами и общественными организациями, СМИ, творческими союзами. Это будет профессиональный обмен опытом, подробное его освещение в социальных сетях. Планируется создание образовательной платформы, сайта, где каждый желающий сможет получить достоверную информацию о деятельности Академии, участвовать в обучении в формате онлайн, задать вопросы и получить на них ответы и т. д.

Главный результат реализации проекта – совершенствование системы поддержки семьи на государственном уровне.

Семья – основа общества. Развитие личности начинается в семье, первому опыту общения ребенок учится у своих родителей или у взрослых, их замещающих. Этот опыт формирует определенные модели взаимодействия, закрепляется и становится основой личности ребенка – юного гражданина страны.

Проект будет способствовать решению социальных проблем как в масштабе семьи, образовательной организации, так и в масштабе всего государства. ■





*Қазіргі
жасөспірім –
ол кім?*

*Современный
подросток –
кто он?*

С. Н. Файзуллина,
«АУДҰИ» КЕАҚ
Батыс Қазақстан
облысы бойынша
академиялық бөлімінің
аға оқытушысы

С. Н. Файзуллина,
старший преподаватель
академического отдела
НАО «НИГРЧ»
по Западно-Казахстанской области

Қазіргі жасөспірім – ол кім және қандай? Жасөспірімнің ағзасында, жаны мен жүрегінде не болып жатыр?

Жасөспірім кезінде жаңа ерекшеліктер мен өзіндік психология пайда болады. Осы кезде көптеген ата-ана жасөспірімдер дағдарысы мәселелеріне тап болып, мұғалімдерге, психологтерге, дәрігерлер мен мамандарға жүгінеді.

10–11 жастан басталатын жасөспірімдер дағдарысы баланың да, оның ата-анасының да өміріндегі ең қиын және жауапты кезең.

Жасөспірім кезінде мінез-құлықтың негізгі доминанты – қарым-қатынас. Осыған байланысты, біз олармен ересектер адамдарша сөйлесу керектігін, олардың санасына жүгінуге болатындығын түсінеміз, бірақ балалармен қарым-қатынастағыдай бір айтқанды бірнеше рет қайталауға тура келеді.

Басқаша айтқанда, олар бала да емес, бірақ әлі де ересек адам емес.

Жасөспірім шақ – бұл өте маңызды кезең, осы уақытта ата-ананың балаларымен байланысы үзіліп, араларында түсініспеушілік жиі орын алады. Кейде ата-ананың талапшылдығы немесе салғырттығы болашақта қиындықтарға әкелуі мүмкін.

Жасөспірімдермен барлық кезде, тіпті олардың қарым-қатынас стилі ата-аналар үшін қолайсыз болса да, сөйлесу керек. Ата-аналар өздері қолайсыз деп санайтын нәрселерге «жоқ» деп батыл айту үшін, әдептілік танытып, өз ойларын айтып, олардың тілектерін талқылауға дайын екендіктерін көрсетіп, жасөспірімдердің

Современный подросток – кто он и какой он? Что происходит в организме подростка? Что происходит в его душе и сердце?

В подростковом возрасте возникают новые особенности и своя психология. Безусловно, что многие родители сталкивались с вопросами подросткового кризиса. И, конечно, они их задавали себе или обращались к учителям, психологам, врачам и специалистам.

Подростковый кризис, который начинается с 10–11 лет, является самым сложным и ответственным в жизни как ребенка, так и его родителей.

В подростковом возрасте основным доминантом поведения является общение. В этой связи мы как взрослые осознаем и понимаем, что с ними уже можно говорить, как со взрослыми, обращаться к их разуму, но при этом приходится несколько раз повторять одно и то же, как в общении с детьми.

Другими словами, они уже не дети, но и еще не взрослые.

Подростковый возраст – достаточно критический период, в котором родители могут потерять контакт с детьми, но более часто – войти в непродуктивные конфликты. Но, с другой стороны, отсутствие или недостаток родительской требовательности или попустительство чреваты проблемами в будущем.

С подростками нужно разговаривать при любом развитии событий, даже когда их стиль общения неприемлем для родителей. Нужно иметь высокий уровень такта, чтобы смело сказать «нет» тем вещам, которые



мы, родители, считаем недопустимыми. Подростки в большинстве своем склонны к импульсивным решениям, и родители должны поставить этому твердый заслон, демонстрируя при этом взвешенность в собственных решениях и готовность с пониманием обсуждать с подростками их собственные намерения.

Воспитание – это искусство возможного. Так, в семьях с первостепенным воспитательным компонентом общение с детьми основано на теплоте и любви, выдержанности и деловитости. Восприятие родителями своего ребенка-подростка как взрослого человека помогают ему ориентироваться в проблемах, систематизировать в определенной степени свое поведение и отношение к окружающим.

Воспитание — это искусство возможного. Так, в семьях с первостепенным воспитательным компонентом общение с детьми основано на теплоте и любви, выдержанности и деловитости.

импульсивті шешімдеріне тосқауыл қоюы керек.

Тәрбие – бұл өнер. Тәрбиеге көп көңіл бөлетін отбасыларда ата-ана мен баланың қарым-қатынасы жылулық пен сүйіспеншілікке, төзімділік пен іскерлікке негізделген. Ата-ананың жасөспірім баланы ересек адам ретінде қабылдауы оған мәселелерді шешуге, белгілі бір дәрежеде өзінің мінез-құлқын және басқаларға деген көзқарасын жүйелеуге көмектеседі.

Жасөспірімдермен қарым-қатынастағы қиындықтар ата-аналар үшін олардан теріс айналу үшін себеп болмауы керек. Шын мәнінде, ата-ана үшін бұл кезең балаларды ересек өмірге дайындау болып табылады, онда жауапкершілік пен өзін-өзі бақылау қажет.

Жасөспірім үшін ата-ананың орынды алаңдаушылығы оның тәуелсіздігінің дамуына теріс әсер етеді. Сондықтан бақылау функциялары

Сложности во взаимоотношениях с подростками не должны стать для родителей преградой и причиной отворачивания от них. В сущности данный период для родителей является подготовкой детей к взрослой жизни, где необходима ответственность и самоконтроль.

Естественная родительская тревожность за подростка негативно отражается на развитии его самостоятельности. И поэтому разумной альтернативой должен стать систематический контроль с постепенной передачей функций контроля самому подростку, что позволит ему учиться самоконтролю.

Действительно, учить подростка организованности, умению ставить собственные цели и достигать их лучше всего на своем личном примере.

В отношении к сверстникам и взрослым следует учить мягкости, внимательности и выдержке, в отно-

жасөспірімнің өзіне біртіндеп берілсе, бұл оған өзін-өзі бақылауды үйренуге мүмкіндік береді.

Шынында да, жасөспірімге ата-ана өзі үлгі көрсеткен жақсы. Оған ұйымшылдыққа, мақсат қоя білуге және оларға қол жеткізуге, ал құрдастары мен ересектерге қатысты биязылыққа, қамқорлыққа және шыдамдылыққа үйрету керек. Өзінде болып жатқан барлық нәрсеге позитивті және сындарлы көзқараста болуды үйрету керек.

Ата-аналар өздерінің қамқорлығын тек талаптар мен шектеулер түрінде ғана емес, эмоционалды қолдау, жылулық пен жасөспірімнің өміріне шынайы қызығушылық түрінде көрсету керек екенін есте ұстаған жөн.

ҮЙЛЕСІМДІ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚҰРУҒА БАҒЫТТАЛҒАН ҰСЫНЫСТАР

◆ Жасөспіріммен қарым-қатынас диалог түрінде құрылуы керек, онда ересек пен жасөспірімнің позициялары тең.

◆ Өз сезімдеріңізді жиі және ашық білдіру қажет. Қызығушылықтың тым артық болмағаны маңызды, өйткені бұл жаста балалар ересектерді өздерінің ішкі әлеміне жақындатқысы келмейді. Сонымен қатар, ата-ананың балалар өміріне назар аударғаны жасөспірімдер үшін өте маңызды.

◆ Ережелер (шектеулер, талаптар, тыйымдар) тым көп емес және икемді болуы керек.

◆ Жасөспіріммен нақты тақырып бойынша әңгімелесу керек, әңгіме тақырыбы істің немесе мәселенің мәнін қозғауы керек.

◆ Бірте-бірте баланы өз мәселелерін шешуге үйрету керек; өз бетінше мақсат қойып, оларға жету жолдарын анықтасын.

◆ Жасөспірімді өзіңізбен ертіп жүрмей, оған өз өмір жолын таңдауға көмектесіңіз.

◆ Оған өз әрекеттерінің (немесе әрекетсіздігінің) жағымсыз салдарын көруге мүмкіндік беріңіз, бұл оның

шениі к самим себе – позитиву и конструктивному подходу ко всему, что происходит вокруг него.

Родителям важно помнить, что необходимо проявлять свою заботу не только в форме требований и ограничений, но и в форме эмоциональной поддержки, тепла, искреннего интереса к жизни подростка.

ПРЕДЛАГАЕМ РЕКОМЕНДАЦИИ, НАПРАВЛЕННЫЕ НА ПОСТРОЕНИЕ ГАРМОНИЧНЫХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ

◆ Общение с подростком должно быть выстроено в виде диалога, в котором существует равенство позиций взрослого и подростка.

◆ Необходимо чаще и больше демонстрировать свои чувства. Важно, чтобы интерес не был навязчивым, так как в этом возрасте дети, как правило, неохотно допускают взрослых в свой внутренний мир. Вместе с тем сам факт проявления внимания к их жизни может оказаться очень значимым для подростков.



өсуіне және шешімдері мен әрекеттері үшін «жауапты» болуына мүмкіндік береді.

◆ Артық мәселелер мен шиеленісті болдырмау үшін өз үміттеріңізді баланың мүмкіндіктеріне сәйкес келтіріңіз.

◆ Жасөспірімге оның жетістіктерін емес, оның өзін жақсы көретінін көрсетіңіз.

◆ Баланы ешқашан басқалармен салыстырмаңыз (тіпті ашуланған кезде), әсіресе бұл салыстыру оның пайдасына болмаса.

◆ Сіздің оны мақтан тұтатыныңызды баса айтудан тартынбаңыз.

Жасөспірімдер – өздерін ересек өмірге апаратын жолда жүрген балалар. Қазіргі жасөспірімдер өте күрделі әлемде өмір сүреді, бұл олардың ата-аналары осы жаста өмір сүрген әлемнен өзгеше. Сондықтан да, ата-ана олардың жаны мен жүрегіне, олардың дамуына көмектесетін дана, әдепті, шыдамды және сүйіспеншілікке толы болуы қажет. Жасөспірімдердің өз-өзіне деген сенімділігі мен қауіпсіздігін сезінуі үшін, ата-анаға жайлы, жылулыққа толы, қалыпты көңіл-күй атмосферасын құру үшін көп күш жұмсау маңызды. ■

◆ Правил (ограничений, требований, запретов) не должно быть слишком много, и они должны быть гибкими.

◆ Предмет разговора с подростком должен быть конкретным и затрагивать суть дела или вопроса.

◆ Постепенно учить ребенка самому справляться со своими трудностями.

◆ Пусть самостоятельно ставит цели и определяет пути их достижения.

◆ Оказывайте подростку содействие в выстраивании собственного пути, а не ведите его за собой.

◆ Позвольте ему встречаться с отрицательными последствиями своих действий (или своего бездействия), что позволит ему взрослеть и становиться «сознательным», ответственным за свои решения и поступки.

◆ Чтобы избежать излишних проблем и конфликтов, соразмеряйте собственные ожидания с возможностями ребенка.

◆ Показывайте подростку, что его любят таким, каков он есть, а не его достижения.

◆ Старайтесь никогда не сравнивать его с окружающими (даже «в сердцах»), особенно если это сравнение не в его пользу.

◆ Не стесняйтесь подчеркивать, что вы им гордитесь.

Подростки – это дети, которые находятся на собственном пути к взрослой жизни. Современные подростки живут в достаточно сложном мире, который отличается от того мира, в котором жили их родители в таком возрасте. Именно поэтому их души и сердца нуждаются в мудрых, тактичных, терпеливых и любящих родителях, которые помогут в их развитии. Родителям важно приложить значительные усилия по созданию подросткам атмосферы комфорта, теплоты и умеренного внимания, которые дадут возможность ему почувствовать свою уверенность и защищенность. ■



ҚАЗІРГІ ӘЛЕМНІҢ
СЫН-ҚАТЕРЛЕРІ
ТҰРҒЫСЫНДАҒЫ
ҰРПАҚТАР САБАҚТАСТЫҒЫ
МӘСЕЛЕСІ



ПРОБЛЕМА
ПРЕЕМСТВЕННОСТИ
ПОКОЛЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ
ВЫЗОВОВ СОВРЕМЕННОГО
МИРА



Б. К. Кудышева,
П. Ф. К.,
ғылыми-зерттеу бөлімінің бастығы,
Г. И. Калиева,
П. Ф. К.,
Т. Ғ. Бекмұхамедов,
ғылыми-зерттеу бөлімінің қызметкерлері,
АУДҰИ, Алматы қ.

Б. К. Кудышева,
К. П. Н.,
начальник научно-исследовательского отдела,
Г. И. Калиева,
К. П. Н.,
Т. Г. Бекмухамедов,
сотрудники научно-исследовательского отдела,
НИГРЧ, г. Алматы

Білім берудің құндылықтары мен мағыналары туралы мәселе адамзат тарихының бетбұрыс кезеңдерінде ерекше маңызға ие. Дәстүр бойынша ұрпақтар сабақтастығы идеясы білім беру мазмұнын жобалаудың маңызды, бастапқы негізі болып табылады.

Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» бағдарламалық мақаласында ұлттық егемендіктің мәңгілік үштігі ретінде үш негізгі құндылық көрсетілген: жер, мемлекеттік тіл, халық бірлігі. Олар сақталып, ұрпақтан-ұрпаққа берілуі керек.

Ұрпақтар сабақтастығы – бұл білімді, құндылықтарды, көзқарастар мен дәстүрлерді аға ұрпақтан кіші ұрпаққа беру процесі. Бір ғалым ұрпақтар арасындағы бұл байланысты теңіз толқындарымен салыстырған. Егер адамзат тарихын дүниежүзілік мұхит ретінде және әрбір жеке адамды осы мұхиттың тамшысы ретінде елестетсе, онда ұрпақ – мұхиттың толқындары. Олар бір-бірінен қалыспай, жоғарыға көтеріліп, содан кейін тез төменге қарай құлайды. Осылайша, бір ұрпақ екіншісіне ауысады, бірақ дәл осы «мұ-

Вопрос о ценностях и смыслах образования приобретает особое значение в переломные моменты человеческой истории. Традиционно идея преемственности поколений была своего рода краеугольным камнем, важнейшим исходным основанием проектирования содержания образования.

В программной статье Президента страны Касым-Жомарта Токаева «Независимость превыше всего» в качестве вечной триады национального суверенитета обозначены три основополагающие ценности: земля, государственный язык, единство народа. Они должны сохраняться и передаваться из поколения в поколение.

Преемственность поколений представляет собой процесс передачи знаний, ценностей, мироощущения и традиций от старших поколений младшим. Эту связь между поколениями один ученый сравнил с морскими волнами. Если представить историю человечества как мировой океан, а каждого индивида – как каплю этого океана, то поколения – это волны этого океана. Они торопятся, набегая друг на друга, поднимаются высоко вверх, а потом стремительно падают

хиттің» жанасуы ең маңызды өмірлік құндылықтардың бір адамнан екіншісіне өтуін қамтамасыз етуге көмектеседі.

Бұл туралы Абай «Қара сөздерінде» (37-сөз) жазған.

«Дүние – үлкен көл,
Заман – соққан жел,
Алдыңғы толқын – ағалар,
Артқы толқын – інілер,
Кезекпенен өлінер,
Баяғыдай көрінер.

С. Санбаевтың аудармасы

Бүгін біз қоғамның даму динамикасы сабақтастық механизмінің мүмкіндіктерінен әлдеқайда озып кететін түбегейлі жаңа әлеуметтік-мәдени құбылысқа тап болдық. Осыған байланысты мұғалімдер мен ата-аналар жас ұрпақты тәрбиелеу процесінде уақыт шындығын ескеру керектігін түсінуі керек.

Біріншіден, адамзат өркениетінің дамуындағы белгілі бір кезеңдер сараланған критерийлерді түсіну керек, олардың атауы оларды анықтайтын сөздердің аббревиатурасынан



Демек, әртүрлі тарихи дәуірлерде өскен адамдардың құндылықтар жүйесі айтарлықтай ерекшеленеді. Олар тек отбасылық тәрбие нәтижесінде ғана емес, сонымен бірге өз заманының экономикалық, әлеуметтік, техникалық және саяси факторларының әсерінен де қалыптасады.

алынған: SPOD, VUCA, BANI.

SPOD есептеу техникасы мен интернеттің жаппай таралуына дейін болған ескі болжамды әлемді сипаттайды: Steady (тұрақты), Predictable (болжамды), Ordinary (қарапайым), Definite (анықталған). Бірақ бұл дәуір технология бір ұрпақтың ауысуына қарағанда тезірек дами бастаған кезде аяқталды.

SPOD-әлемнің орнына VUCA әлемі келді. Бұл аббревиатураны соңғы екі

вниз. Так одно поколение сменяется другим, но именно то самое «океанское» прикосновение помогает обеспечить передачу самых важных и жизненно необходимых ценностей от одних людей к другим. Об этом писал Абай в «Словах назидания» («Слово 37»).

«Мир – безбрежный океан,
Время – неутрачивающий ветер,
Первые волны – старшие братья,
Последующие – младшие.
Таков извечный порядок,
и у каждого свой черед».

Перевод С. Санбаева

Сегодня мы столкнулись с принципиально новым социокультурным явлением, когда динамика развития общества намного опережает возможности механизма преемственности. В связи с этим педагогам и родителям необходимо осознать, какие реалии времени следует учитывать в процессе воспитания подрастающего поколения.

Во-первых, необходимо осмыслить критерии, в соответствии с которыми дифференцированы определенные периоды в развитии человеческой цивилизации, получившие

свое название по аббревиатуре определяющих их слов: SPOD, VUCA, BANI.

SPOD характеризует старый предсказуемый мир, существовавший до массового распространения вычислительной техники и интернета: Steady (устойчивый), Predictable (предсказуемый), Ordinary (простой), Definite (определенный). Но эта эпоха завершилась, когда технологии стали развиваться быстрее смены одного поколения.

онжылдықта танымал болған және ешкімді таңғалдырмайтын сөздер құрайды: Volatility (құбылмалылық), Uncertainty (белгісіздік), Complexity (күрделілік), Ambiguity (түсініксіздік). VUCA парадигмасын қабылдау компанияларға өздерін белгісіз ортада көрсетуге, икемді стратегияларды, жаңа бизнес модельдерін жасауға, өз клиенттері мен бәсекелестерін жақсы түсінуге көмектесті.

VUCA әлемі – төртінші өнеркәсіптік революция әлемі, онда өмір сүру үшін жылдам, серпінді, үнемі өзгеріп отыруға қабілетті болу керек. Бұл тапсырмалары көп әлем. Адам күн сайын: мессенджерлердің ақпаратпен (ескертулер, оқиғалар); жұмыстың ағымдағы және жаһандық міндеттерімен; отбасының проблемалары мен міндеттерімен; өз ортасының оқиғаларымен (туыстары, достары); әлемдегі оқиғалар туралы

На смену SPOD-миру пришел VUCA-мир. Составляют эту аббревиатуру слова, которые в последние два десятилетия стали привычными и уже никого не удивляют: Volatility (изменчивость), Uncertainty (неопределенность), Complexity (сложность), Ambiguity (неоднозначность). Восприятие парадигмы VUCA помогло компаниям позиционировать себя во все более неопределенной среде, разрабатывать гибкие стратегии, новые бизнес-модели, лучше понимать своих клиентов и конкурентов.

Мир VUCA – это мир четвертой промышленной революции, для выживания в котором нужно быть быстрым, динамичным, способным постоянно меняться. Это многозадачный мир. Ежедневно человеку приходится иметь дело с: информацией мессенджеров (оповещения, события); текущими



Каждое поколение — это не только дети своих родителей, а дети своего времени. Следовательно, системы ценностей людей, выросших в разные исторические эпохи, существенно различаются.

жаңалықтармен; әлеуметтік желілердің ақпаратымен айналысуы керек. VUCA әлемінде өзіңді жайлылық аймағынан «итеріп шығаруға» тырысу әрекеттері әдетке айналады.

2020 жылдан бастап жаңа уақыт – BANI басталды. Оның атын футуролог Дж. Кашио: Brittle (нәзік), Anxious (мазасыз), Nonlinear (сызықтық емес), Incomprehensible (түсініксіз) ұсынды.

Өзгергіштік нәзіктікке, белгісіздік мазасыздыққа, күрделілік – сызықтыққа емес, ал екіұштылық түсініксіздікке айналды. Адамдар өздерін сенімсіз сезініп қана қоймай, мазасызданып, тұрақты түрде мазасыздана бастады. Мұның себептері – пандемия, экономикалық дағдарыс, технологиялық инновациялар, ғылыми жаңалықтар, жаңа заңдар, жалған және шындық араласқан ақпараттың көптігі.

и глобальными задачами на работе; проблемами и задачами семьи; событиями в своем социуме (родственники, друзья); новостями о событиях в мире; информацией социальных сетей. В мире VUCA усилия и действия по «выталкиванию» себя из зоны комфорта становятся обычным делом.

С 2020 г. началось новое время – BANI, название которому предложил футуролог Дж. Кашио: Brittle (хрупкий), Anxious (тревожный), Nonlinear (нелинейный), Incomprehensible (непостижимый).

Изменчивость превратилась в хрупкость, неопределенность обернулась тревожностью, сложность – нелинейностью, а неоднозначность (или двусмысленность) – непостижимостью. Люди стали чувствовать себя не только неуверенными, они обеспокоены, хронически встревожены.

Адамның Вaпi-әлемге жауабы қандай болуы керек? Өз бойыңызда ненi дамыту керек? Әлемнiң нәзiктiгi мен белгiсiздiгi бiзден тұрақтылықты, соның iшiнде психологиялық және өмiршеңдiктi (уақыттың қиындықтарына барабар жауап беру қабiлетi) талап етедi. Қоршаған әлемдегi мазасыздыққа жауап ретiнде жанашырлық, эмпатия, эмоционалды интеллект (оның iшiнде өзi үшiн), ұғыну мен зейiн (кез келген стресстiк жағдайда зейiндi, сыни ойлауды сақтау қабiлетi) қажет.

Екiншiден, өткен ғасырдың 90-шы жылдарының басында американдық зерттеушiлер Уильям Штраус пен Нил Хоува ұсынған ұрпақ теориясының терең мағынасын түсiну керек: шамамен 20 жыл сайын дүниетанымы мен тәжiрибесi алдыңғы ұрпақтың сенiмдерiне ұқсамайтын адамдар дүниеге келедi. Осы тұжырымдамаға сәйкес, әр ұрпақ тек ата-анасының балалары ғана емес, өз заманының да балалары. Демек, әртүрлi тарихи дәуiрлерде өскен адамдардың құндылықтар жүйесi айтарлықтай ерекшеленедi. Олар тек отбасылық тәрбие нәтижесiнде ғана емес, сонымен бiрге өз заманының экономикалық, әлеуметтiк, техникалық және саяси факторларының әсерiнен де қалыптасады.

Штраус пен Хоув келесi үш ұрпақты бөлiп көрсеттi:

- ◆ **X ұрпағы** (1961–1981) – қазiргi жасөспiрiмдердiң ата-аналары;
- ◆ **Y ұрпағы** немесе миллениалдар (1982–2004) – болашақ жасөспiрiмдердiң ата-аналары және қазiргi жастар;
- ◆ **Z ұрпағы** немесе зумерлер (2005 жылдан шамамен 2025

Причины этого – такие явления, как пандемия, экономический кризис, технологические нововведения, научные открытия, новые законы, вал информации, в которой смешаны фейки и реальность.

Каким должен быть ответ человека ВAНИ-миру? Что необходимо в себе развивать? Хрупкость и неопределенность мира требует от нас устойчивости, в том числе психологической, и жизнестойкости (способности адекватно отвечать вызовам времени). В ответ на тревожность, разлитую в окружающем мире, необходимы сочувствие, эмпатия, эмоциональный интеллект (в том числе для себя самого), осознанность и внимательность (способность сохранять концентрацию, критическое мышление в любых стрессовых ситуациях).

Во-вторых, необходимо осознать глубокий смысл теории поколений, которую выдвинули американские исследователи Уильям Штраус и Нейл Хоува в начале 90-х годов прошлого века: приблизительно каждые 20 лет рождаются люди, мировоззрение и опыт которых не схожи с убеждениями предшественников. Согласно данной концепции, каждое поколение – это не только дети своих родителей, а дети своего времени. Следовательно, системы ценностей людей, выросших в разные исторические эпохи, существенно различаются. Они формируются не только в результате семейного воспитания, но и под влиянием экономических, социальных, технических и политических факторов своего времени.



К ключевым явлениям в мире, влияющим на всех людей и позволяющим проследить общие черты у поколений, относятся: ценности, мировоззрение; технологии (интернет, социальные сети, искусственный интеллект, тип носителей информации); качество общения; образование, способы обучения; способы потребления информации.

жылға дейін) – қазіргі және болашақ жасөспірімдер.

Ұрпақтар теориясына сүйене отырып, қазіргі ата-аналар Х ұрпағына (42 жас және одан жоғары) және Y ұрпағына (19 жас және одан жоғары), ал балалар – Z ұрпағына (0-ден 18 жасқа дейін) жатады деп қорытынды жасауға болады. Ұрпақтар арасындағы айырмашылықты жақсы түсіну үшін оларға тән қасиеттерді бақылау маңызды.

Әлемдегі барлық адамдарға әсер ететін және ұрпақтар арасындағы ортақ белгілерді байқауға мүмкіндік беретін негізгі құбылыстарға мыналар жатады: құндылықтар, дүниетаным; технологиялар (интернет, әлеуметтік желілер, жасанды интеллект, ақпарат тасымалдаушылардың түрлері); қарым-қатынас сапасы; білім беру, оқыту әдістері; ақпаратты тұтыну тәсілдері.

X ұрпағына жақсы өмір мен тұрақтылыққа ұмтылу, бейіндік білім бойынша жұмыс істеу, классикалық білімді бағалау тән.

Y ұрпағы немесе миллениалдар интернеттің даму дәуірінде цифрлық технологиялармен айналысады. Ерекшеліктер: басқалар сияқты болмауға, ерекшеленуге деген ұмтылыс; отбасын құру басымдық емес (Y ұрпағында чайлдфри көбірек); ересек өмірге көшуді, отбасын құруды кейінге қалдыру тән.

Z ұрпағы туралы дүниеге қолдарына смартфон ұстап келген дейді. Бұл ұрпақ балаларының әлемі басқаша: цифрлық қызметтер мен технологиялар олар үшін үйреншікті нәрсе. Олар өмірлерін интернетсіз елестете алмайды, өздеріне қажет ақпаратты академиялық мәтіндерден емес, бірнеше секунд ішінде Google арқылы табуды жөн көреді. Сонымен қатар, олардың көбі ғылым мен технологияға – биомедицина мен робототехникаға, бағдарламалау мен экологияға қызығушылық танытады. Жасөспірімдердің көпшілігі ауыр физикалық еңбекті қажет етпейтін әрекеттерді қалайды. Z ұрпағының өкілдері оңай табысқа табынумен сипатталады, олардың көпшілігі интернетте үлкен ақша табады. Олар білім беру жүйесіндегі консерватизмді қабылдамайды.

Штраус и Хоув выделили следующие три последних поколения:

◆ **поколение X** (1961–1981) – родители современных подростков;

◆ **поколение Y**, или миллениалы (1982–2004) – родители будущих подростков и современная молодежь;

◆ **поколение Z**, или зумеры (с 2005 по приблизительно 2025 г.) – современные и будущие подростки.

Основываясь на теории поколений, можно заключить, что современные родители относятся к поколениям X (42 года и старше) и Y (19 лет и старше), а дети – к поколению Z (от 0 до 18 лет). Чтобы лучше понимать разницу между поколениями, важно проследить обусловленность свойственных им черт.

Людям поколения X свойственно стремиться к лучшей жизни и стабильности, работать по профильному образованию, ценить классическое образование.

Поколение Y, или миллениалы, в эпоху развития интернета вовлечены в цифровые технологии. Особенности: желание быть не такими, как все, выделяться; создание семьи – не приоритет (в поколении Y больше чайлдфри); характерно оттягивать переход во взрослую жизнь, обзаведение семьей.

Про поколение Z говорят: родились со смартфоном в руках. Мир детей этого поколения иной: цифровые сервисы и технологии являются для них абсолютно естественными. Они не представляют себе жизнь без интернета, предпочитая находить информацию не в академических текстах, а с помощью Google за считанные секунды. При этом многие интересуются наукой и технологиями: биомедициной, робототехникой, программированием и экологией. Большинство подростков отдают предпочтение престижным занятиям, где не требуется тяжелый физический труд. Для представителей поколения Z характерен культ легкого успеха, многие из них уже зарабатывают большие деньги в

Z ұрпағында құндылықтардың материалсыздандырылуы, яғни өмірдің тез өзгеруіне, ата-аналармен дүниетанымдық алшақтыққа, ақпараттың шамадан тыс жүктелуіне байланысты өмірлік принциптер мен өмірлік бағдарлардың бұлыңғырлануы байқалады.

Бұл ұрпақтың өкілдері тәжірибе мен әсер алуға, ақпаратпен жылдам алмасуға ұмтылады. Ол үшін өзін-өзі жүзеге асыру, мансап пен әл-ауқат құнды, қарым-қатынаста – жеке бәсекелестік, көшбасшылық, бірақ сонымен бірге-серіктестік, талқылаулар мен сараптамалық бағалаулар негізінде ұжымдық шешім қабылдау. Денсаулық құнды, бірақ рухани құндылықтар, отбасылық құндылықтар құнсызданады.

Z ұрпағының көзқарастарын, қызығушылықтары мен қажеттіліктерін, басқа да көптеген ерекшеліктерді зерттеу кезінде мынадай жағымсыз ерекшеліктер анықталады:

- ◆ есею алдындағы қорқыныш, инфантилизм;
- ◆ эмоционалды байланыстардың болмауына байланысты жүйке жүйесінің дамуындағы ауытқулар (әсіресе анасы тарапынан) және ақпараттың көптігі;
- ◆ зейін тапшылығы және гипербелсенділік (ЗТГС), нәтижесінде көп жағдайда – үлгерімнің төмендігі;
- ◆ өзін-өзі бағалаудың сәйкессіздігі;
- ◆ «клиптік ойлау» – ақпаратты талдап, шешім қабылдауға деген үстірт көзқарас;
- ◆ әлемнен оқшаулануға және сонымен бірге қоғамда танылуға ұмтылу;
- ◆ басқалардың пікіріне, манипуляциясына, әлеуметтік желілердің әсеріне икемділік;
- ◆ саяси немқұрайлылық, азаматтылықтың төмен деңгейі;
- ◆ жауапкершілікті мойындамау;
- ◆ некенің азаматтық және суррогаттық түрлеріне ұмтылу (демалыс күнгі отбасы).

интернете. Консерватизм системы образования их отталкивает.

У поколения Z наблюдается де-материализация ценностей, т. е. размывание жизненных принципов и ориентиров вследствие быстрого изменения жизни, мировоззренческого разрыва с родителями, информационной перегруженности. Представители этого поколения стремятся к получению опыта и впечатлений, быстрому обмену информацией. Для них ценны самореализация, карьера и благосостояние, в отношениях персональная конкуренция, лидерство, но вместе с тем партнерство, коллективное принятие решений на основе обсуждений и экспертных оценок. Здоровье как основа жизнедеятельности имеет определенное значение, но духовные ценности, в том числе семейные, девальвируются.

При изучении взглядов, интересов и потребностей поколения Z в числе многих других особенностей выявляются такие негативные факторы, как:

- ◆ страх перед взрослением, инфантилизм;
- ◆ нарушения в развитии нервной системы вследствие недостатка эмоциональных контактов (особенно со стороны матери) и переизбытка информации;
- ◆ синдром дефицита внимания, гиперактивность и, как следствие, зачастую низкая успеваемость;
- ◆ неадекватная самооценка;
- ◆ клиповое мышление – поверхностный подход к анализу информации и принятию решений;
- ◆ стремление отгородиться от мира и в то же время быть признанным в обществе;
- ◆ податливость чужому мнению, манипуляциям, влиянию соцсетей;
- ◆ политическая индифферентность;
- ◆ низкий уровень гражданственности;
- ◆ желание уйти от ответственности;

Сонымен қатар, қазіргі шындық ойын-сауық қажеттілігін қанағаттандыру үшін көптеген мүмкіндіктер ұсынады. Бұл құбылыстың себебі – гиперқамқорлық, интернеттен ақпараттың шамадан тыс жүктелуі, фрустрация тәжірибесінің болмауы, проблемаларды өз бетінше шешу, қиындықтарды жеңу, стресстік жағдайларда өзін жұмылдыру қабілетінің жоқтығы, «мәжбүрлі дәрменсіздік» жағдайы және т. б. Әр түрлі жастағы достары жоқ балалар мен жасөспірімдерде тәжірибені үлкендерден кішіге беру мүмкіндігі жоқ. Нәтижесінде ересектермен байланыста болу, ата-аналарға көмек көрсету және қамқорлық жасау қажеттілігі туындайды.

Қазіргі жасөспірімдердің ата-аналары үшін кәсібилік, танылу, тұрақтылықты сақтау мақсатында қиындықтарды жеңе білу, өзін-өзі жүзеге асыру, жеке өсу және т. б. маңызды.

Ұрпақтар сабақтастығы мәдениетін дамыту мақсатында ересектер мен балалар уақыт рухы өзімен бірге әкелетін айырмашылықтарға сәйкес бір-бірін түсінуге және өзара әрекеттесуге үйрену керек.

«Ата-ана – бала» жүйесіндегі жанжалдарды шешу үшін ата-аналардың маңызды қасиеті – баланың эмоцияларын пысықтауға және оларды дұрыс бағытқа бағыттауға мүмкіндік беретін байланыс орнату, бағаламастан тыңдау, эмоционалдық интеллект, сондай-ақ деструктивті мінез-құлықтың алдын алу дағдылары.

Осы және басқа да көптеген мәселелер «Ата-аналар академиясы» Жалпыұлттық жобасы шеңберінде талқыланатын болады, оның мақсаты – қазақстандық балалардың хал-ахуалының негізі ретінде позитивті ата-ана болу мәдениетін дамыту. ■



◆ стремление к гражданским и суррогатным формам брака (семья выходного дня) и т. д.

К тому же современная действительность предоставляет большое разнообразие возможностей для удовлетворения потребности в развлечениях. Причиной данного явления видится гиперопека, перегруженность информацией из интернета, отсутствие опыта фрустрации, самостоятельного решения проблем, преодоления трудностей, неспособность мобилизации в стрессовых ситуациях, состояние «вынужденной беспомощности» и др. У детей и подростков, не имеющих друзей разного возраста, отсутствует возможность передачи опыта от старших к младшим. Как следствие, возникает острая необходимость в контакте со взрослыми, оказании родительской помощи и заботы.

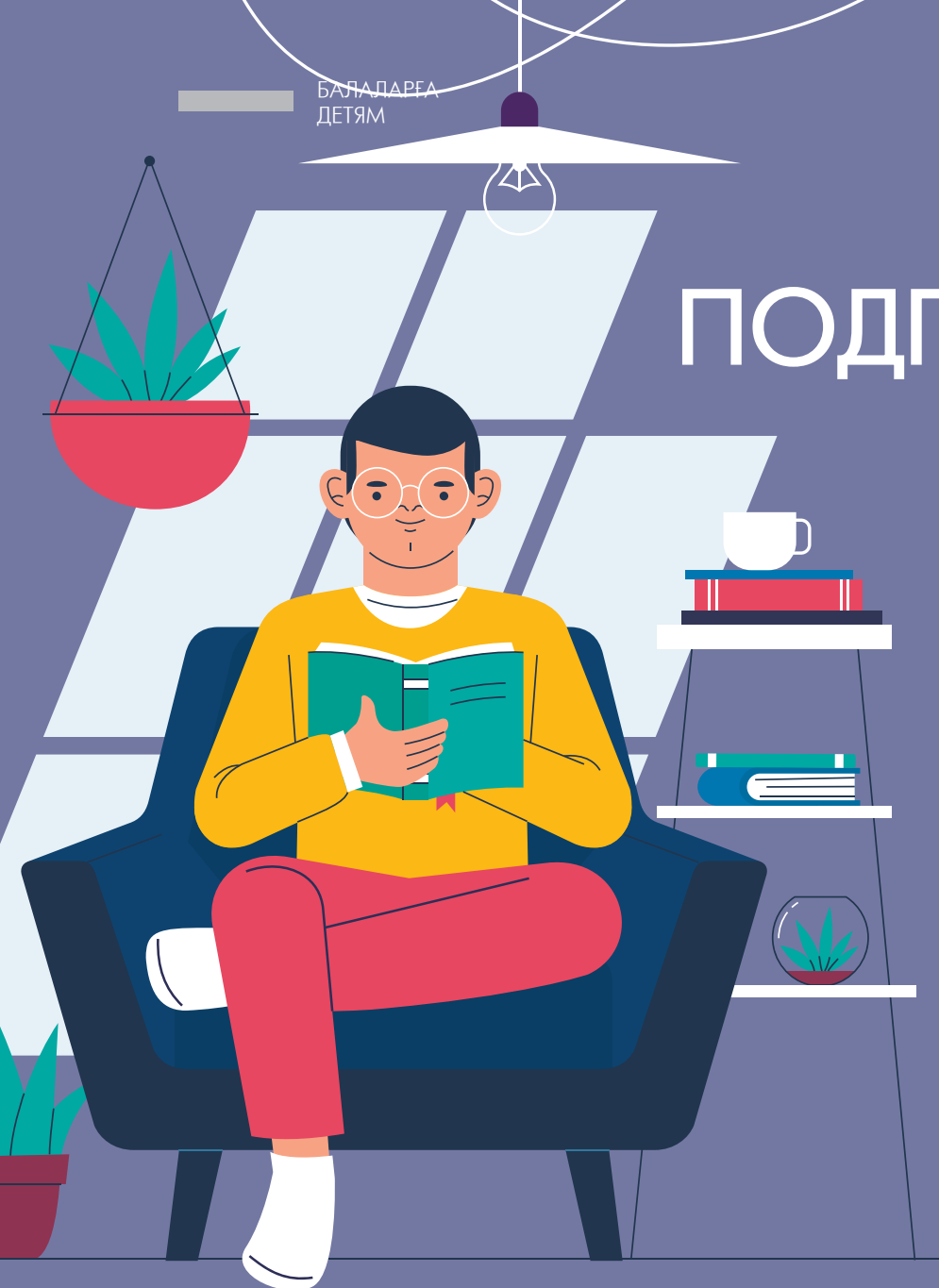
Для родителей современных подростков важны профессионализм, признание, способность преодолевать трудности в целях сохранения стабильности, самореализация, личностного роста и т. д.

В целях развития культуры преемственности поколений взрослые и дети должны научиться понимать и взаимодействовать друг с другом в соответствии с различиями, которые несет с собой дух времени.

Важным качеством родителей для решения конфликтов в системе «родитель – ребенок» является умение налаживать контакт, безоценочное слушание, эмоциональный интеллект, позволяющий прорабатывать эмоции ребенка и направлять их в нужное русло, а также навыки профилактики деструктивного поведения.

Эти и многие другие вопросы станут темой для обсуждения в рамках Общенационального проекта «Академия родителей», цель которого – развитие культуры позитивного родительства как основы благополучия казахстанских детей. ■

ПОДГОТОВКА К ЕНТ



Барлық оқушы емтиханды бірдей жағдайда тапсырады, бірақ әрқайсысы оны өз бетінше бастан өткеріп, әртүрлі әрекет етеді.

Бұл неге байланысты? Әрине, алдымен сіздің материалды, пәнді қаншалықты жақсы білетіндігіңізге және өз қабілеттеріңізге қаншалықты сенімді екендігіңізге байланысты.

Кейде былай да болады: сіз материалды шынымен жақсы білсеңіз де, емтиханда кенеттен бәрін ұмытып қалғандай сезім пайда болып, ойыңыз жан-жаққа шашырап, жүрегіңіз қатты соға бастайды. Бұған жол бермеу үшін, өз қорқынышыңызды жеңіп үйрену және өз-өзіңізді іштей жұмылдырып, назарыңызды шоғырландыру әдістерін игеру керек.

Ситуация сдачи экзамена для всех учащихся одинакова, а переживает ее и ведет себя в ней каждый по-разному.

С чем это связано? Конечно, во многом с тем, как вы выучили материал, насколько хорошо знаете тот или иной предмет, насколько уверены в своих силах.

Иногда бывает и так: вы действительно хорошо выучили материал, но на экзамене вдруг возникает чувство, что все забыли, в голове мечутся какие-то обрывки мыслей, быстро и сильно бьется сердце. Для того чтобы этого не произошло, необходимо научиться преодолевать свой страх, освоить приемы внутренней мобилизации и концентрации.

ҰСЫНЫП ОТЫРҒАН КЕҢЕСТЕР СІЗГЕ САБАҚТАР МЕН ҰБТ-ҒА ДАЙЫНДАЛУҒА КӨМЕКТЕСЕДІ.



Көлемі үлкен мәтіндерді есте сақтау кезінде тірек сөздер әдісін қолданыңыз. Кез келген фразаны есте сақтау үшін бір немесе екі негізгі (тірек) сөзді бөліп, оларды есте сақтау жеткілікті. Керек болған кезде соларды ғана еске түсірсеңіз, фраза толығымен есіңізге түседі.

Осылайша, мәтіннің негізгі қаңқасы қалыптасады, оның мазмұны мен формасын жадтағы тірек сөздерді қалпына келтіру арқылы үлкейтуге болады.

ТИІМДІ ЕСТЕ САҚТАУ ҮШІН ҚАЙТАЛАУ ӘДІСІ ҰСЫНЫЛАДЫ.

ҚАЙТАЛАУДЫҢ БІРНЕШЕ ӘДІСІ БАР

Ақпаратты қабылдағаннан кейін оны бірден 20 секунд ішінде қайталау өте маңызды (аты-жөндер, жер атаулары, тарихи күндер және т. б.), өйткені есте сақтаудың алғашқы кезеңдерінде ақпарат ең көп көлемде жоғалады.

Ақпаратты қайталау арасындағы уақыт аралығын мүмкіндігінше созу керек. Егер емтиханға дайындалуға жеті күн берілсе, ал материалды есте сақтау үшін кем дегенде бес рет қайталау қажет болса, онда жұмыс төмендегідей құрылуы мүмкін:

- 1-күні** – екі қайталау;
- 2-күні** – бір қайталау;
- 3-күні** – қайталаусыз;
- 4-күні** – бір қайталау;
- 5-күні** – қайталаусыз;
- 6-күні** – қайталаусыз;
- 7-күні** – бір қайталау.



Қайталау санын белгілі бір уақыттың болуымен таңдау керек. Қарапайым ережені ұстанған жөн: қайталау саны қажетті уақыт аралығында ақпарат ұмытылмайтындай болуы керек.

Егер сіз ақпаратты бірнеше күн ғана есте сақтағыңыз келсе, оны қабылдағаннан кейін алдымен 15–20 минуттан кейін, содан кейін 8–9 сағаттан кейін және тағы 24 сағаттан кейін қайталауды ұсынамыз.

Егер материал есіңізде мүлдем сақталмаса, онда оны тек жаттап алу ғана керек. Әрине, көп нәрсені жаттап алу қиын, бірақ бұл әдісті өте қажет болған жағдайларда ғана қолдануға болады.

Материалды есте сақтаудың бұл әдісінің де өз ережелері бар. Жаттап алудың тәртібі қандай?

Есте сақтау керек нәрсені ішіңізден немесе дауыстап қайталаңыз. бір секундтан кейін, екі секундтан кейін, төрт секундтан кейін қайталаңыз. Он минуттан кейін қайталаңыз (жадқа сенімді сақтау үшін). Есте сақталатын материалды ұзақ мерзімді жадта сақтау үшін оны 2–3 сағаттан кейін қайталаңыз.



Материалды екі күннен кейін, содан кейін бес күннен кейін қайталаңыз (ұзақ мерзімді жадқа сақтау үшін).

ПРЕДЛАГАЕМЫЕ СОВЕТЫ ПОМОГУТ ВАМ ПРИ ПОДГОТОВКЕ К ЗАНЯТИЯМ В ШКОЛЕ И ЕНТ.

При запоминании больших по объему текстов используйте метод ключевых слов. Для запоминания какой-либо фразы достаточно выделить одно-два главных (ключевых) слова и запомнить их. В нужный момент достаточно будет вспомнить только их, а вся фраза полностью сама всплывет в вашей памяти.

Таким образом, формируется основной костяк текста, содержание и форму которого можно воспроизвести, восстанавливая в памяти ключевые слова.



ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОГО ЗАПОМИНАНИЯ РЕКОМЕНДУЕТСЯ МЕТОД ПОВТОРЕНИЯ.

СУЩЕСТВУЕТ НЕСКОЛЬКО ПРИЕМОВ ПОВТОРЕНИЯ.

Важно повторять информацию в течение 20 секунд сразу после ее восприятия (имена, фамилии, географические названия, исторические даты и т. д.), так как самая большая потеря информации приходится именно на первые стадии запоминания.

Промежутки времени между повторениями информации нужно по возможности максимально удлинять. Предположим, если на подготовку к экзамену дается семь дней, а запоминание материала требует, как минимум, пятикратного повторения, то работа может быть построена так:

- 1-й день** – два повторения;
- 2-й день** – одно повторение;
- 3-й день** – без повторения;
- 4-й день** – одно повторение;
- 5-й день** – без повторения;
- 6-й день** – без повторения;
- 7-й день** – одно повторение.



Количество повторений должно выбираться с некоторым запасом. Следует придерживаться простого правила: число повторений должно быть таким, чтобы в течение необходимого промежутка времени информация не забывалась.

Если вы хотите запомнить информацию только на несколько дней, то после непосредственного ее восприятия рекомендуем повторить материал сначала через 15–20 минут, затем через 8–9 часов и еще раз через 24 часа.

Если запоминаемый материал совсем «не идет», можно прибегнуть к банальной зубрежке. Конечно, много так не выучишь, но этот способ можно применять в крайних случаях.

У этого способа запоминания материала тоже есть свои правила.

Какова процедура зазубривания?

Повтори про себя или вслух то, что нужно запомнить.

Повтори через одну секунду, через две секунды, через четыре секунды.

Повтори через десять минут (для более надежного закрепления в памяти).

Чтобы запоминаемый материал отложился в долговременной памяти, повтори его через 2–3 часа.

Повтори материал через два дня, затем через пять дней (для закрепления в долговременной памяти).





ҒЫЛЫМИ-ТЕХНИКАЛЫҚ ПРОГРЕСТЕГІ БАСТЫ АДАМ – ИНЖЕНЕР!

**Л. В. Онищенко,
«АУДҰИ» КЕАҚ
мониторинг бөлімінің
жетекші маманы**

Бүгін Қазақстан ғылыми-техникалық прогреске, озық инновациялық, коммуникативтік-цифрлық технологияларды енгізуге бағыт алды.

2022 жылдың күзінде Еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Алматыда студенттер және жас ғалымдармен кездесті. Мемлекет басшысының пікірінше, республикада жоғары деңгейлі кәсіби техникалық кадрлардың тапшылығы қатты сезіледі: «Бүгінде көп нәрсе өзгерді. Күшті техниктер өте қажет. Инженер болу қайтадан беделді және экономикалық тұрғыдан тиімді болды...

Соңғы жылдары жастардың техникалық мамандықтарға деген қызығушылығы жоғары. Елімізде 610 мың студенттің 112 мыңы техникалық мамандықтар бойынша білім алуда.

Қазақстанда экономиканың жаңа салалары қарқынды дамып келеді. Мысалы, тек отандық ІТ-секторда алдағы жылдары 150 мың жаңа жұмыс орны ашылады».

Сапалы инженерлік білімі бар мамандар әрқашан сұранысқа ие. Диплом алардан бұрын, осы мамандықты таңдаған адамдар жоғары математика, физика, термодинамика, материалтану, материалдарға төзімділік

Сегодня Казахстан взял курс на научно-технический прогресс, внедрение передовых инновационных, коммуникативно-цифровых технологий.

Осенью 2022 г. Президент нашей страны Касым-Жомарт Токаев встретился со студентами и молодыми учеными в Алматы. По мнению Главы государства, в республике остро ощущается нехватка высококлассных профессиональных технических кадров: «Сегодня многое изменилось. Сильные специалисты-технари буквально нарасхват. Быть инженером снова стало престижно и экономически выгодно...

В последние годы наблюдается большой интерес молодых людей к техническим профессиям. В стране из 610 тысяч студентов 112 тысяч обучаются по техническим специальностям.

В Казахстане быстро развиваются новые отрасли экономики. К примеру, только в отечественном IT-секторе в ближайшие годы появится 150 тысяч новых рабочих мест».

Специалисты с качественным инженерным образованием всегда были и остаются востребованными. Прежде чем получить диплом, люди этой

ГЛАВНЫЙ В НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОМ ПРОГРЕССЕ – ИНЖЕНЕР!

**Л. В. Онищенко,
ведущий специалист
отдела мониторинга,
НАО «НИГРЧ»,
г. Алматы**

(ядролық физикадан гөрі күрделірек сопромат), машина жасау, сонымен қатар экономика, өндірісті басқару, техникалық терминологияны тереңдетіп оқытатын шет тілдері және тағы басқа пәндерді оқиды.

Игерілетін барлық техникалық материалдың үлкен көлемі миды өте жақсы жаттықтырады, сондықтан инженер дипломы бар адамдарды интеллектуалды «арнайы маман» деп атауға болады.

Нақты техникалық ғылымдарды түсіну дегеніміз формулаларды механикалық түрде жаттау емес, бұл логи-

профессии «грызут гранит» науки, постигая такие дисциплины, как высшая математика, физика, термодинамика, материаловедение, сопротивление материалов (легендарный сопромат, сложнее которого разве что ядерная физика), машиноведение, а также экономику, управление производством, иностранные языки с углубленным изучением технической терминологии и многое другое.

Все это разнообразие и огромные объемы усваиваемого технического материала настолько мощно тренируют мозг, что человека с дипломом ин-



Адам — табиғат (Т). Бұл түр үшін ең маңызды қасиет — табиғатқа деген сүйіспеншілік. Бұл түрге табиғатты жай ғана жақсы көру емес, белсенді әрекет ету тән. Адам тірі организмдер туралы бәрін біліп қана қоймай, олардағы болуы мүмкін өзгерістерді болжап, шаралар қабылдауы керек. Ол нақты міндеттерді шешуде бастама мен тәуелсіздікті, қамқорлықты, шыдамдылық пен көрегендікті талап етеді.

калық байланыстар мен заңдылықтарды түсіну, үлкен көлемдегі ақпаратты құрылымдау және нақты мақсаттар мен міндеттер қою дегенді білдіреді. Сондықтан инженерлік білімі бар адамдар, қызмет саласын өзгертсе де, табысты болып қала береді.

Инженер – бұл жаңа техникалық құрылғыларды немесе технологиялық процестерді жасайтын немесе бұрыннан бар құрылғыларды жетілдіретін маман.

Негізінде, айналамыздағы барлық заттар инженерлік ойдың жемісі болып табылады. Үйлер, жолдар, көпірлер, машиналар, ұшақтар мен пойыздар, ғарыш аппараттары, зауыттар мен бөгеттер, компьютерлер, ұялы телефондар, рентген аппараттары және стоматологиялық креслоларды инженерлер ойлап тауып, жетілдірген. Егер қандай да бір мәселе туындаса, онда инженерлер оларды өздері жөндейді.

женера можно смело назвать интеллектуальным «спецназовцем».

Постижение точных технических наук – это не механическое зазубривание формул, а понимание логических связей и закономерностей, умение структурировать большие объемы информации и ставить конкретные цели и задачи. Вот почему люди с инженерным образованием, даже если им и приходится менять сферу деятельности, все равно оказываются преуспевающими.

Инженер – это специалист, который создает новые технические устройства или технологические процессы, либо совершенствует уже имеющиеся. По сути, все окружающие нас предметы – это плоды инженерной мысли. Дома, дороги, мосты, машины, самолеты и поезда, космические корабли, заводы и плотины, компьютеры, мобильные телефоны, рентгеновские аппараты и зубоорудия – все это изобретено и усовершенствовано инженерами.

Человек — техника (Т). Здесь требуются точность и четкость действий. Техника как предмет труда предоставляет широкие возможности для новаторства, фантазии, творчества, поэтому важное значение приобретает тип мышления (практическое, логическое, образное, эмоциональное). Техническая фантазия, способность мысленно соединять и разъединять технические объекты и их части — важные условия для успеха в данной области.



и ремонтируется.

Работа инженером может стать путем к мировой славе. Все знают знаменитых изобретателей и конструкторов: Архимеда, Леонардо да Винчи, Николу Тесла, Илона Маска, первого президента Академии наук Казахстана Каныша Имантаевича Сатпаева, изобретателя радио Александра Попова и создателя телевизора Владимира Зворыкина, покорителей атома и космоса Курчатова, Королева и многих, многих других...

Инженер болып жұмыс істеу әлемдік даңққа апаратын жол болуы мүмкін. Архимед, Леонардо да Винчи, Никола Тесла, Илон Маск, Қазақстан Ғылым Академиясының тұңғыш Президенті Қаныш Имантайұлы Сәтбаев, радио өнертапқышы Александр Попов және теледидар жасаушы Владимир Зворыкин, атом мен ғарышты бағындырған Курчатов, Королев және басқа да көптеген өнертапқыштар мен конструкторларды бәрі біледі...

Жақсы инженер әрдайым ғылыми білімге сүйенеді және олардың көмегімен қажетті пәндерді жасау үшін техникалық ойлау, кеңістіктік қиял, инженерлік тапқырлық қажет.

Инженерлік іс көптеген бағыттарға бөлінеді, олардың негізгілері:

- ◆ инженер-конструктор;
- ◆ инженер-құрылысшы;
- ◆ тау-кен инженері;
- ◆ инженер-эколог;
- ◆ электроника инженері.

Хороший инженер всегда опирается на научные знания, а для того чтобы с их помощью создать необходимые предметы, нужно обладать техническим мышлением, пространственным воображением, инженерной смекалкой.

Инженерное дело подразделяется на множество направлений, основные из которых:

- ◆ инженер-конструктор;
- ◆ инженер-строитель;
- ◆ горный инженер;
- ◆ инженер-эколог;
- ◆ инженер-электронщик.

И это далеко не полный перечень...

У представителей профессии инженер множество преимуществ перед другими специалистами.

Огромный объем усвоенного материала в вузе и на производстве формирует широкую эрудицию, что позволяет человеку быть интересной, творческой личностью.

Адам — белгі жүйесі (Б). Символдық жүйелерге сандар, кодтар, шартты белгілер, табиғи немесе жасанды тілдер, сызбалар, кестелер, формулалар және т. б. жатады. Белгілермен жұмыс істейтін маман үшін бір жағынан заттардың нақты физикалық, химиялық, механикалық қасиеттерінен абстракциялай білу, екінші жағынан белгілердің артында тұрған нақты құбылыстардың немесе заттардың сипаттамаларын елестетіп, қабылдай білу маңызды. Осы типтегі мамандықтың ерекше талаптары зейін мен есте сақтауды талап етеді.

Және бұл толық тізім емес...

Инженер мамандығының өкілдері басқа мамандарға қарағанда көптеген артықшылықтарға ие.

Бұл университетте және өндірісте игерілген материалдың үлкен көлемі адамға танымал, шығармашылықпен айналысатын тұлға болуға мүмкіндік беретін жақсы эрудицияны қалыптастырады.

Инженер жаңа техниканы құру, жол салу, жаңа аудандарды игеру, қалалар мен зауыттар салу арқылы өзі жасаған істерді мақтанышпен көрсете алады.



Инженер өз үйінде туындаған кез келген тұрмыстық мәселені шеше алады, ал отбасы мүшелерінің таңданысы мен ризашылығы ол үшін алғыс болмақ.

Бұл – терең инженерлік-техникалық білімі, жоғары жалпы мәдениеті, интеллектісі және эрудициясы бар, заманауи техника және технологиялар, экономика, өндірістің ұйымдастырылуымен және т.б. жақсы таныс маман.

1991 жылдан бастап Қазақстанда ел экономикасының техникалық, өндірістік және ауыл шаруашылығы салаларындағы жетекші ғалымдарды, өндірісті ұйымдастырушылар мен инженерлерді біріктіретін Ұлттық инженерлік академия (ҚР ҰИА) жұмыс істейді.

Создание новой техники, прокладка дорог, освоение новых районов, строительство городов и заводов – инженер с гордостью может показать многочисленные дела своих рук.

Инженер всегда сможет справиться с любыми бытовыми проблемами у себя дома, и наградой ему будет восхищение и благодарность всех без исключения членов семьи и представителей ближайшего окружения.

Это специалист, который обладает глубокими инженерно-техническими знаниями, высокой общей культурой, интеллектом и эрудицией, хорошо знаком с современными техникой и технологиями, экономикой, организацией производства и т. д.

Человек — знаковая система (3). К знаковым системам относятся цифры, коды, условные знаки, естественные или искусственные языки, чертежи, таблицы, формулы и др. Специалисту, который работает со знаками, важно уметь, с одной стороны, абстрагироваться от реальных физических, химических, механических свойств предметов, а с другой — представлять и воспринимать характеристики реальных явлений или объектов, стоящих за знаками. Особые требования профессии этого типа предъявляют к вниманию и памяти.

ҚР ҰИА өткізетін көптеген іс-шаралардың ішінде жыл сайынғы «Жылдың үздік инженері» байқауын атап өтуге болады, онда еліміздің ғылымында, экономикасында және өнеркәсібінде өз кәсібін тапқан озық мамандар – инженерлер, инноваторлар, шығармашылық идеялар генераторлары іріктеледі. Жас мамандар үнемі білім алып, білімдерін тереңдетеді, аға буыннан қалыспау үшін техникалық іскерліктер мен дағдыларды жетілдіреді, ал аға буын өкілдері, өз кезегінде, жастарға ілесіп, жасына қарамастан үздіксіз дамуға тырысады.

Бүгінгі таңда қазақстандық инженерлер – өзіндік идеялардың авторлары, материалтану, экология, құрылыс,

С 1991 г. в Казахстане функционирует Национальная инженерная академия (НИА РК), которая объединяет ведущих ученых, организаторов производства и инженеров в технических, производственных и сельскохозяйственных отраслях экономики страны.

Среди множества мероприятий, проводимых НИА РК, можно выделить ежегодный Конкурс «Лучший инженер года», на котором отбирают передовых специалистов-инженеров, новаторов, генераторов творческих идей, которые находят свое призвание в науке, экономике и промышленности страны. Молодые специалисты постоянно учатся, углубляя свои знания, совершенствуя технические умения и

метро құрылысы, көмір, тау-кен өндіру, тамақ және қайта өңдеу өнеркәсібі, металлургия, жылу және атом энергетикасы, машина жасау, ақпараттық, компьютерлік, ғарыштық технологиялар және т. б. салалардың өкілдері.

Инженерлік ой мен тапқырлық еңбек өнімділігін арттыру, қауіпсіз және сапалы жолдар салу, экологияны жақсарту, өнеркәсіптік-өндірістік базаны, әлеуметтік-экономикалық инфрақұрылымды, аграрлық-ауылшаруашылық секторын (кластерді), цифрлық кеңістікті және т. б. құру үшін қажет.

Сондықтан болашақ инженер-механиктер, құрылыс инженерлері, теміржол инженерлері, экологиялық инженерлердің қолында екені анық...

Сауатты, креативті, «озық» инженерлер қажет болатын мемлекеттік жүйенің қызмет ету бағыттарының тізімін әлі де жалғастыра беруге болады...

Енді, балалар, ойланыңыздаршы, мүмкін елімізге өте қажет инженер сіздер шығарсыздар?!

Егер сіз өзіңіздің кәсіби бағдарыңызды нақтылағыңыз келсе, Е. А. Климовтың әдістемесі бойынша «Болашақ мамандықтың түрін анықтау» тестінен өтуді ұсынамыз.

Евгений Александрович Климов (1930–2014) – психология ғылымдарының докторы, профессор, кәсіби қызмет стилінің жүйелік-генетикалық психофизиологиясын жасаушы. Ол жасаған мамандықтардың еңбек пәні бойынша жіктелуі өте танымал болды, ол қазіргі заманғы мамандықтардың бес түрін ажыратады. ■



навыки, чтобы равняться на старшее поколение, представители которого, в свою очередь, стараются тоже непрерывно развиваться, чтобы не отставать от молодежи, не сдавать своих позиций, несмотря на возраст.

Сегодня казахстанские инженеры – авторы оригинальных идей, представители таких отраслей, как материаловедение, экология, строительство, метростроение, угольная, горнодобывающая, пищевая и перерабатывающая промышленности, металлургия, машиностроение, отрасли тепловой и атомной энергетики, информационные, компьютерные космические технологии и др.

Инженерная мысль и смекалка необходимы для повышения производительности труда, строительства безопасных и качественных дорог, улучшения экологии, создания промышленно-производственной базы, социально-экономической инфраструктуры, аграрно-сельскохозяйственного сектора (кластера), цифрового пространства и т. д.

Так что очевидно – будущее за инженерами-механиками, инженерами-строителями, инженерами-железнодорожниками, инженерами-экологами...

Список направлений жизнедеятельности государственной системы, где необходимы грамотные, креативные, «продвинутые» инженеры, можно продолжать и продолжать...

А теперь, ребята, подумайте, может быть, вы и есть тот самый, крайне необходимый стране инженер?!

Если у вас возникло желание уточнить свою профессиональную ориентацию, рекомендуем пройти тест «Определение типа будущей профессии» по методике Е. А. Климова.

Евгений Александрович Климов (1930–2014) – доктор психологических наук, профессор, разработчик системно-генетической психофизиологии стиля профессиональной деятельности. Наибольшую известность получила разработанная им классификация профессий по предмету труда, которая выделяет основные типы современных профессий. ■



ҰЛЫ ДАЛА ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ: МӘДЕНИЕТ, ӘДЕТ-ҒҰРЫПТАР ЖӘН САЛТ-ДӘСТҮРЛЕР

**С. Е. Әбдіқадырова,
«АҮДҰИ» КЕАҚ
Алматы қ.,
редактор-корректоры**

**С. Е. Абдикадырова,
редактор-корректор,
НАО «НИГРЧ»
г. Алматы**




Бүгінгі таңда Ұлы Дала түркі халықтарының мәдениетін дамыту мен қалыптастырудың орталығы болып табылады. Бұған оның құндылықтарын жан-жақты ашатын және белгілі бір аумақта өмір сүрген халықтардың мәдени өзгеруінің қайнар көзі ретінде нақты көрсетілген соңғы тарихи зерттеулер дәлел бола алады. Айта кету керек, бұл әрбір дала халқының өз Отанына деген шексіз сүйіспеншілігі біріктіруші факторға айналды.

Ұлы дала (Алаш) әлемге көптеген ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа беріліп келе жатқан қазақ халқының бай мәдениетін сыйлады. Халқымыздың басты құндылықтары – адамгер-

Сегодня общепризнанно, что Великая Степь выступает центром развития и становления культуры тюркских народов. Об этом свидетельствуют последние исторические исследования, которые всесторонне раскрывают ее ценности и однозначно указывают как на источник культурного преобразования народов, проживавших на данной территории. Надо отметить, что именно безграничная любовь каждого степняка к своей Родине стала объединяющим фактором.

Великая степь (Алаш) подарила миру богатейшую культуру казахского народа, которая передается из поколения в поколение на протяжении



ЦЕННОСТИ ВЕЛИКОЙ СТЕПИ: КУЛЬТУРА, ОБЫЧАИ И ТРАДИЦИИ

шілік, құрмет, ізет, қонақжайлылық және жақынына деген жақсы көзқарас болған және болып қала береді. Олардың қалыптасуына тарихи оқиғалар мен діни дүниетанымдар тікелей әсер етті. Атап айтқанда, көптеген қазақ дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарының тамыры Тәңірге сыйынушылықта жатыр.

Қазақ халқының мәдениеті қалыптасу мен дамудың ұзақ жолын жүріп өтіп, бүгінгі таңда Еуразия тарихында маңызды орын алып отыр, өйткені ол оның қалыптасуына қатысқан барлық халықтардың мәдени мұрасының мұрагері болды.

Ұлы дала Әл-Фараби, Яссауи, Тәуке хан, Абылай хан, Кенесары, Абай,

многих веков. Главными ценностями нашего народа были и остаются человечность, уважение, почитание, гостеприимство и возвышенное отношение к ближнему. На их формирование непосредственное воздействие оказали исторические события и религиозные мировоззрения. В частности, многие казахские традиции и обычаи имеют тенгрианские корни.

Культура казахского народа прошла длительный путь становления и развития и занимает важное место в истории Евразии, так как стала премицей культурного наследия всех народов, принявших участие в ее становлении.

Шәкәрім, Шоқан Уалиханов, Қаныш Сәтпаев сияқты көптеген ұлы адамдарды дүниеге әкелді, оның моральдық және рухани келбетін өзгертті. Өз Отанына деген сүйіспеншілік туған жерінің әр бөлігін бағалайтын әрбір дала халқының меншігіне айналды. Осы моральдың негізі адалдық пен Отанына шын берілгендікке негізделген мәдениет болды.

Батырлардың теңдесі жоқ ерлігі мәңгілікке өз Отанына, жеріне және халқына деген сүйіспеншіліктің символына айналды. Дала халқының ерлігі қазақтардың Ұлы далаға деген терең сүйіспеншілігінен туындаған мәдениетінің ажырамас бөлігі болған.

Бүгінгі күннің өзінде де қоғамда ата-бабалардың рухына, қорғауына деген сеніммен табынушылық бар.

Отырықшы және көшпелі өмір салты әлеуметтік қатынастардың сипатын анықтады. Қазақтар ондаған және жүздеген отбасы мүшелері бар руларда тату-тәтті өмір сүрді. Жерді оңтайлы пайдалану мақсатында рулар әдетте туысқан отбасылар тобына (қазақ «ауылдары») бөлінді. Ауыл үш-жеті бірбірімен тығыз байланысты отбасылар-

Великая Степь родила многих великих людей, как Аль-Фараби, Яссауи, Тауке хан, Абылай хан, Кенесары, Абай, Шакарим, Шокан Валиханов, Каныш Сатпаев преобразивших ее моральный и духовный облик. Любовь к своей Отчизне стала достоянием каждого степняка, дорожившего каждым клочком его земли. Главным остовом всей этой морали была культура, опиравшаяся на честность и преданность.

Беспримерные подвиги батыров навечно стали символами любви к своей Родине, земле и народу. Героизм у степняка составлял половину его культуры, которая исходила из глубокой любви казахов к Великой Степи.

Даже сегодня в современном обществе существует культ предков, которым казахи поклонялись, верили в их защиту и покровительство.

Сочетание оседлого и кочевого образа жизни во многом определил всеобъемлющий характер социальных отношений. Казахи жили сплоченными родами, насчитывавшими десятки и сотни членов семьи. Для оптимального использования земель и рационального подхода роды обычно разделялись

Беспримерные подвиги батыров навечно стали символами любви к своей Родине, земле и народу. Героизм у степняка составлял половину его культуры, которая исходила из глубокой любви казахов к Великой Степи.



дан тұрды, кейде бұл әкесі мен оның үйленген ұлдарының отбасылары болатын.

Қоршаған әлеммен үйлесімді өмір сүруге деген ұмтылыс қазақтардың келесі мәдени құндылықтарын қалыптастырды:

- ◆ барлығына құрмет;
- ◆ төзімділік;
- ◆ ашықтық;
- ◆ көпшілдік;
- ◆ қонақжайлылық;
- ◆ ұтымдылық;
- ◆ шынайылық;
- ◆ ақкөңілділік;
- ◆ сенім.

Қазақ дәстүрлерінің тамыры пұтқа табынушылықтың ежелгі дәуірінен бастау алады. Олардың барлығы ғасырлар бойы жинақталған, ал қазақтың кейбір әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері қазіргі заманға сай өзгерді, бірақ олардың негізі мәні өзгеріссіз қалды.

Дәстүр – алдыңғы ұрпақтардан мұраға қалған әлеуметтік қатынастарды бір ұрпақтан екінші ұрпаққа беру.

Әдет-ғұрып – дәстүрмен анықталған мінез-құлық пен іс-әрекеттің нақтылануы.

Жоралғы – белгілі бір жерде жалпы қабылданған – адам өмірінің ерекше сәттеріндегі мінез-құлқы.

Әр қазақтың өміріндегі маңызды фактор – оның отбасы. Онда бала кезінен бастап әркім өзінің жеті атасын біледі, егде жастағы адамдарға құрметпен қарайды, үлкен адаммен дауласуға және оған дауыс көтеруге болмайтынын біледі.

Мысалы, қазақтың өте танымал әдет-ғұрпы – **бұл сүйінші** немесе қуанышты хабарды жеткізу. Шын мәнінде, бұл әр халықта бар, бірақ қазақтарда бұл әдет-ғұрып дастархан жайып, қонақ шақырып, қуанышты хабар әкелген адамға сыйлықтар бере отырып, міндетті түрде той түрінде өтеді.

Қазақтардың барлық әдет-ғұрыптары әлеуметтік уәжді және психологиялық маңызы бар мәдениетті



на группы родственных семей (казахские «аулы»). Аул состоял из трех-семи близкородственных семей, иногда это была семья отца и семьи женатых сыновей.

Стремление жить в гармонии с окружающим миром сформировало следующие культурные ценности казахов:

- ◆ уважение ко всем людям;
- ◆ терпимость;
- ◆ открытость;
- ◆ общительность;
- ◆ гостеприимство;
- ◆ рациональность;
- ◆ искренность;
- ◆ добродушие;
- ◆ доверие.

Казахские традиции своими корнями уходят в глубокую языческую древность. Все они накапливались столетиями, а некоторые казахские традиции и обряды за такой долгий период времени немного изменились под современные, но основная их суть осталась неизменной.

Традиция – передача социальных отношений от одного поколения к другому, что унаследовано от предшествующих поколений.



тәрбиелеуге және қалыптастыруға бағытталған. Мысалы, **көрімдік** салты («көру» сөзінен). Әдетте адамға алғаш көргені үшін сыйлық беріледі (жас келінге, жаңа туған нәрестеге және т. б. көру үшін). Әдет-ғұрыптың мәні сыйлық алу немесе беру емес, жақсы ниет білдіру.

Қазақтарда **базарлық** сияқты әдет-ғұрып бар, онда адам алыс сапардан өзінің жақындары мен таныстары үшін арнайы сатып алынған кәдесыйлар әкеледі.

Әрбір қазақ үшін ең маңыздысы – өз руын, жеті атасына дейінгі ерлер қатарындағы барлық ұрпақтарды білу, өйткені олар жақын туыстар болып саналады және дәстүр бойынша олардың некеге тұруын болдырмайды. Сонымен қатар, қазіргі заманғы ғылым бұл дәстүрдің тазалығын генетикалық және медициналық тұрғыдан дәлелдеді.

Келесі әдет-ғұрып адамның маңызды қуанышты оқиғалардағы мінез-құлқымен байланысты. Бұл – **«Құтты болсын айту»** немесе құттықтау. Бұл дәстүр – адамдарға берекелі, әл-ауқаты болсын деген тілегі, шынайы сезімдер мен қарым-қатынастардың көрінісі.

Шашу – тағы бір әдет-ғұрып. Бұл қуанышты оқиға кезінде (құдалық, үй-

Обычай – детализация поведения и поступков, определенных традициями.

Обряд – поведение человека в особые моменты жизни, имеющее конкретизированную форму общепринятого выражения в той или иной местности.

Безусловным фактором в жизни каждого казаха является его семья. В ней каждый с детства знает свой род до седьмого колена, уважительно относится к старшим людям, знает, что недопустимо вести спор со старшим человеком и тем более говорить на повышенных тонах.

К примеру, есть у казахов очень популярный обычай – **сүйінші** (сообщение радостной вести). По сути это есть у каждого народа, но у казахов этот обычай имеет форму обязательного праздника с накрыванием дастархана, приглашением гостей и дарением подарков человеку, принесшему радостную весть.

Все обычаи казахов направлены на воспитание и формирование культуры, социально мотивированы и психологически значимы. К примеру, обычай **көрімдік** (от слова «көру» – посмотреть, увидеть, пожелать). Обычно за впервые увиденное человеку дается подарок (чтобы посмотреть на молодую невестку, новорожденного и т. д.). Значение обычая не в том, чтобы взять или дать подарок, а в выражении добрых намерений.

Есть у казахов еще и такой обычай, как **базарлық**, когда человек привозит из дальних поездок специально приобретенные сувениры для своих близких и знакомых.

Самым значимым для каждого казаха является знание своего рода, всех потомков по мужской линии до седьмого колена, так как они считаются близкими родственниками и по традиции это исключает их бракосочетание. Вместе с тем современная наука доказала чистоту данной традиции в генетическом и медицинском плане.

Следующий обычай связан с поведением человека при значительных радостных событиях – это **құтты болсын айту** или поздравление. Это



лену тойы, қоныс тойы және т. б.) іс-шараға келген қонақтарға міндетті түрде тәттілер немесе ақша шашу рәсімі, қонақтар оны жинап алуы керек, себебі қазақтарда шашуға шашылған тәттілер сәттілік әкеледі деген сенім бар.

Жоғарыда аталған әдет-ғұрыптармен қатар ырымшылдыққа тән ерекше тәрбиелік мәні бар әдет-ғұрыптар да кездеседі. Бірақ бұл мәдениеттің сыртқы көрінісі ғана. Мысалы, қазақтар ыдыс-аяқта қалдырылған ашық тағамға теріс көзқараспен қарайды, мұны зұлым рухтардың тағамға енуі мүмкін деп негіздейді. Ал іс жүзінде бұл әдет адамдарды ұқыпты болуға, қарапайым санитарлық талаптарды сақтауға шақырады.

Ұлы дала өзінің руханият пен философия тарихымен жаңа әлемдік өркениеттердің пайда болуының негізі болып табылатыны белгілі.

Ұлы Даланың игілігі – Азияны Еуропамен әлеуметтік және экономикалық жағынан байланыстырған Ұлы Жібек жолы. Бұл терминді 1877 жылы неміс географы Фердинанд фон Рихтофен енгізген. Ұлы Жібек жолы Кавказ, Орта Азия және Қытай халықтарының экономикалық және мәдени байланыстарын дамытуда үлкен рөл атқарды. Ұлы Жібек жолы технологиялар мен инновацияларды, соның ішінде өнерде (би, музыка, бейнелеу өнері, сәулет), дінде (христиандық, буддизм, ислам, манихейлік), технологияда (жібек, сондай-ақ оқ-дәрі, қағаз және т. б. өндірісі) таратудың бағыттаушысы болды.

Сондықтан қазіргі ұрпақ басқа халықтарды басты құндылығы адам мен оның болашағы болып табылатын мәдениетті қалыптастыру ережелерімен қанықтырған Ұлы дала дәстүрлерін жоғары бағалайды. ■

традиционное пожелание достатка и благополучия, знак добрых чувств и искренность во взаимоотношениях.

Одновременно с вышеуказанными обычаями есть и сугубо воспитательные, которые имеют характерные черты суеверия. Но это лишь внешняя сторона культуры. Например, казахи отрицательно относятся к оставленной в посуде неприкрытой еде, обосновывая это возможным проникновением в пищу злых духов. Тогда как на самом деле данный обычай призывает людей быть аккуратными, соблюдать требования элементарной санитарии.

Общеизвестно, что Великая степь своей историей духовности и философии является основой зарождения новых мировых цивилизаций.

Достоянием Великой Степи является Великий шелковый путь, который социально и экономически связывал Азию с Европой. Термин введен немецким географом Фердинандом фон Рихтофеном в 1877 году.

Великий шелковый путь сыграл большую роль в развитии экономических и культурных связей народов Кавказа, Средней Азии и Китая. Он служил проводником распространения технологий и инноваций, в том числе в искусстве (танцы, музыка, изобразительное искусство, архитектура), религии (христианство, буддизм, ислам, манихейство), технологии (производства шелка, пороха, бумаги и т. п.).

Поэтому сегодня современное поколение высоко оценивает традиции Великой Степи, которые насыщали другие народы своими правилами формирования культуры, главной ценностью которой являлся человек, его настоящее и будущее. ■



ЗАҢҒЕР КЕҢЕСТЕРІ СОВЕТЫ ЮРИСТА

БАЛАЛАРДЫҢ ҚАНДАЙ ҚҰҚЫҚТАРЫ БАР ЖӘНЕ ОЛ ТУРАЛЫ ҚАНДАЙ ҚҰЖАТТА ЖАЗЫЛҒАН?

1959 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы Бала құқықтары туралы қабылдаған декларациясында балалардың өмір сүру құқығы, денсаулығын сақтау, сапалы білімге қол жеткізу, зорлық-зомбылықтан, кемсітушілік пен қанаудан қорғау және т. б. сияқты іргелі, негізгі құқықтарын бекітті.

Қазақстан Республикасында Бала құқықтары туралы жеке заң қабылданған. Қазақстандық балалардың барлық құқықтары конституциялық негізде бекітіліп, реттеледі.

БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН БҰЗУ ДЕГЕНІМІЗ НЕ?

Бала құқықтарының бұзылуы – бұл заңнамада бекітілген ережелер мен нормалардың сақталмауы. Бала өз құқықтарын өз бетінше қорғай алмайтындықтан, мұнда ата-анасының қамқорлығы болуы керек. Егер ата-анасы болмаса, онда мұнымен қорғаншылық, қамқоршылық органдары, жалпы білім беру мекемелері, үкіметтік емес ұйымдар, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі омбудсмен және т. б. айналысуы тиіс.

Бала құқықтарын мемлекеттік деңгейде құқық қорғау органдары, соттар, полиция, прокуратура, сондай-ақ халықаралық деңгейде қоғамдық құқық қорғау ұйымдары қамтамасыз етіп, сақтап, қорғайды.

КАКИЕ ЕСТЬ ПРАВА У ДЕТЕЙ, И ГДЕ ОНИ ПРОПИСАНЫ?

В 1959 г. Генеральная Ассамблея ООН в принятой ею Декларации о правах ребенка закрепила такие фундаментальные, базовые права детей, как право на жизнь, охрану здоровья, доступ к качественному образованию, защиту от насилия, дискриминации, эксплуатации и т. д.

В Республике Казахстан существует отдельный закон о правах ребенка. Все права казахстанских детей закреплены и регулируются на конституционной основе.

ЧТО ЯВЛЯЕТСЯ НАРУШЕНИЕМ ПРАВ ДЕТЕЙ?

Нарушение прав ребенка – это несоблюдение правил и норм, закрепленных в законодательстве. Так как ребенок не может защищать свои права самостоятельно, то здесь должна быть опека со стороны родителей. Если их нет, то этим должны заниматься органы опеки, попечительства, общеобразовательные учреждения, неправительственные организации, омбудсмен по защите прав детей и др.

Права ребенка обеспечиваются, соблюдаются, защищаются и охраняются на государственном уровне: правоохранительными органами, судами, полицией, прокуратурой, а также общественными правозащитными организациями на международном уровне.

ЕГЕР МЕКТЕПТЕ БАЛАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ БҰЗЫЛСА, АТА-АНАЛАРҒА НЕ ІСТЕУ КЕРЕК?

Егер мектепте балалардың құқықтары бұзылса, немесе буллингке ұшыраса, төбелес пен балалар арасындағы жанжалды жағдайлар орын алып, ересектер тарапынан психологиялық қысым мен физикалық зорлық-зомбылық жасалса, ол туралы ең алдымен сынып жетекшісін хабардар ету керек.

Егер оның тарапынан қажетті шаралар қабылданбаса, онда жоғары тұрған құрылымдарға: мектеп директорына, Балалардың құқықтарын қорғау және қорғау комитетіне, Оқу-ағарту министрлігіне, омбудсменге немесе Бас прокуратураға жүгіну керек, өйткені бұл мәселелер Қылмыстық кодекске, құқық қорғау органдарына және полицияға тікелей байланысты.

ҚАЗІРГІ УАҚЫТТА БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ МӘСЕЛЕСІ НЕЛІКТЕН ЕРЕКШЕ ӨЗЕКТІ БОЛУДА?

Бүгінде балалардың құқықтарын қорғау – бүкіл қоғамымыздың негізгі қажеттілігі. Балалар өздерінің жасына және негізгі өмірлік тәжірибесінің болмауына байланысты ХХІ ғасырдың барлық жағынан күрделі қауіп-қатерлерінен қорғансыз.

Бала өз құқықтары мен заңды мүдделерін қалай қорғайды? Ең алдымен олардың заңды өкілдері арқылы – ата-аналар (немесе оларды алмастыратын адамдар: қамқоршылар, және т. б.).

Балалармен олардың қандай құқықтары бар екендігі туралы мүмкіндігінше жиі сөйлесу маңызды, оларға ешкім қол көтеріп, айқайлай алмайтынын, жеке заттарын тартып алып, психологиялық немесе физикалық қысым жасай алмайтынын, оны қорлауға, қорқытуға құқығы жоқ екендігін түсіндіру қажет. Егер мұғалім оның тәрбиеленушілеріне қатысты осылар орын алып жатқанын көрсе, онда ол өзінің моральдық-этикалық принциптері мен кәсіби міндеттеріне байланысты осы әрекеттерді тоқтатып, болған жағдайды реттеуі қажет. ■

ЧТО ДЕЛАТЬ РОДИТЕЛЯМ, ЕСЛИ В ШКОЛЕ НАРУШАЮТ ПРАВА ИХ РЕБЕНКА?

Когда происходят случаи нарушения прав детей, буллинг, драки, конфликтные ситуации между детьми или же идет психологическое давление и физическое насилие со стороны взрослых, то в первую очередь нужно обратиться к классному руководителю. Если с его стороны не будет предпринято необходимых мер, то в вышестоящие структуры: к директору школы, в Комитет по охране и защите прав детей, Министерство просвещения, к омбудсмену или в Генеральную прокуратуру, так как эти вопросы напрямую связаны с Уголовным кодексом, правоохранительными органами и полицией.

ПОЧЕМУ В НАШЕ ВРЕМЯ ПРОБЛЕМА ЗАЩИТЫ ПРАВ ДЕТЕЙ ПРИОБРЕЛА ОСОБУЮ АКТУАЛЬНОСТЬ?

Сегодня защита прав детей – фундаментальная потребность всего нашего общества. Дети в силу своего возраста и отсутствия базового жизненного опыта беззащитны перед угрозами и вызовами сложного во всех отношениях ХХІ столетия.

Как ребенку защитить свои права и законные интересы? Прежде всего через своих законных представителей – родителей (или лиц, их заменяющих: опекунов, попечителей и др.).

Важно как можно чаще говорить с детьми о том, какие права они имеют, что никто не может поднимать на них руку, кричать, отбирать у них личные вещи, оказывать на них давление, психологическое или физическое, подвергать их травле, буллингу и т. д. Все это должно пресекаться на корню. Если учитель видит, что такое происходит в отношении его воспитанников, то он в силу своих морально-этических принципов и профессиональных обязанностей должен пресечь эти действия и разобраться в произошедшей ситуации. ■



ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
БАЛАЛАРДЫҢ ХАЛ-АХУАЛЫ ИНСТИТУТЫ

БАС РЕДАКТОР / ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР
Е.Н. Иманғалиев

**РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС / РЕДАКЦИОННЫЙ
СОВЕТ**

Е. Н. Сакенова
И. М. Самсаев
Р. Ф. Кудякова
Г. К. Калиева
Б. К. Кудышева
И. В. Калачева
В.В. Шахгулари
Г. У. Сагимбаева
Г. Б. Омарова
М. К. Таипова
Б. Ш. Алиев

**ФОТО, ДИЗАЙН ЖӘНЕ ТЕРУ /
ФОТО, ДИЗАЙН И ВЕРСТКА**

А.М. Саликова
Фото freepik.com

КОРРЕКТОРЛАР / КОРРЕКТОРЫ

Е.М. Песина
С. Е. Абдикадырова

РЕДАКЦИЯ МЕКЕН-ЖАЙЫ:

Редакция мекен-жайы:
Қазақстан Республикасы,
050000, Алматы қ. Бостандық ауданы,
«Дарын-1» ықшамауданы, 47 үй
Адамның үйлесімді дамуы институты

АДРЕС РЕДАКЦИИ:

Республика Казахстан, 050000,
г. Алматы, Бостандыкский район,
мкр «Дарын-1», дом №47.
Национальный Институт гармоничного
развития человека

ЖУРНАЛДЫҢ МЕНШІК ИЕСІ

«Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту
министрлігінің Балалардың құқықтарын
қорғау комитеті» республикалық
мемлекеттік мекемесі

СОБСТВЕННИК ЖУРНАЛА

Республиканское государственное
учреждение «Комитет по охране прав
детей Министерства просвещения
Республики Казахстан»

ЖУРНАЛ ШЫҒАРЫЛЫМЫНЫҢ ЖИІЛІГІ

Жылына төрт рет

ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫПУСКА ЖУРНАЛА:

Четыре раза в год

Қазақстан Республикасы
Мәдениет және ақпарат
Министрлігінің Ақпарат
және мұрағаттары комитеті берген
2010 жылғы 30 сәуірдегі №10900-Ж
тіркеу куәлігі

Регистрационное свидетельство
№10900-Ж от 30 апреля 2010 г.
выдано Комитетом информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан.

Деректердің дәлдігі мен ақпараттың
сенімділігі үшін материал авторлары
жауапты.

За точность фактов и достоверность ин-
формации ответственность несут авторы
материалов.

Журнал выполнен по заказу
Республиканского государственного
учреждения «Комитет по охране прав
детей Министерства просвещения
Республики Казахстан»

ҚҰРМЕТТІ АТА-АНАЛАР МЕН БАЛАЛАР!

Егер сізге кәмелетке толмағандарға қатысты заңды құқықтардың бұзылуы, зорлық-зомбылық, қорлау немесе қатыгездік, педагогтердің әдепсіз мінез-құлқы туралы деректер мәлім болса, ақпаратты «**BALAQORGAN**» чатына жіберуіңізді сұраймыз.



bala_qorgau

УВАЖАЕМЫЕ РОДИТЕЛИ И ДЕТИ!

Если вам стали известны факты нарушения законных прав, насилия, травли или жестокого обращения в отношении несовершеннолетних, неэтичного поведения педагогов, просим направить данную информацию в чат «**BALAQORGAN**».

**ЖАЙ ҒАНА ТІРКЕЛІҢІЗ, СІЗГЕ КӨМЕКТЕСЕДІ!
ПРОСТО ЗАРЕГИСТРИРУЙСЯ, И ТЕБЕ ПОМОГУТ!**



7А КЛАСС



СТОП



не бойся
боду

МЫ



депрессия



плохо!

ПРОТИВ

о всем плохо



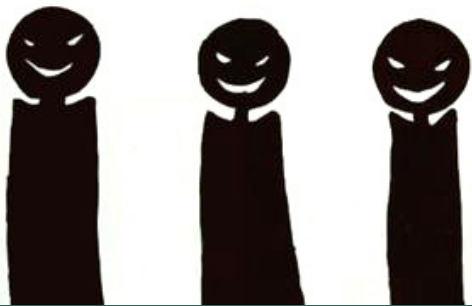
нельзя!



БУЛЛИНГА



протест



БУЛЛИНГ
bullismo
қорлау
intimidation
булінг
欺凌
bezorilik